พระอภิธรรมปิฎก

เล่ม ๓

ธาตุ-ปุคคลบัญญัติปกรณ์

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

มาติกา

๑. นยมาติกา ๑๔ นัย

[๑] ๑. สงฺคโห อสงฺคโห การสงเคราะห์ได้การสงเคราะห์ไม่ได้

๒. สงฺคหิเตน อสงฺคหิตํ ธรรมที่สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมที่สงเคราะห์ได้

๓. อสงฺคหิเตน สงฺคหิตํ ธรรมที่สงเคราะห์ได้ด้วยธรรมที่สงเคราะห์ไม่ได้

๔. สงฺคหิเตน สงฺคหิตํ ธรรมที่สงเคราะห์ได้ด้วยธรรมที่ที่สงเคราะห์ได้

๕. อสงฺคหิเตน อสงฺคหิตํ ธรรมที่สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมที่สงเคราะห์ไม่ได้

๖. สมฺปโยโค วิปฺปโยโค การประกอบได้ การประกอบไม่ได้

๗. สมฺปยุตฺเตน วิปฺปยุตฺตํ ธรรมที่ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมที่ประกอบได้

๘. วิปฺปยุตเตน สมฺปยุตฺตํ ธรรมที่ประกอบได้ด้วยธรรมที่ประกอบไม่ได้

๙. สมฺปยุตฺเตน สมฺปยุตฺตํ ธรรมที่ประกอบได้ด้วยธรรมที่ประกอบได้

๑๐. วิปฺปยุตเตน วิปฺปยุตฺตํ ธรรมที่ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมที่ประกอบไม่ได้

๑๑. สงฺคหิเตน สมฺปยุตฺตํ ธรรมที่ประกอบได้ ธรรมที่ประกอบไม่ได้ ด้วย
วิปฺปยุตฺตํ ธรรมที่สงเคราะห์ได้

๑๒. สมฺปยุตฺเตน สงฺคหิตํ ธรรมที่สงเคราะห์ได้ ธรรมที่สงเคราะห์ไม่ได้ ด้วย
อสงฺคหิตํ ธรรมที่ประกอบได้

๑๓. อสงฺคหิเตน สมฺปยุตฺตํ ธรรมที่ประกอบได้ ธรรมที่สงเคราะห์ไม่ได้ ด้วย
วิปฺปยุตฺตํ ธรรมที่สงเคราะห์ไม่ได้

๑๔. วิปฺปยุตฺเตน สงฺคหิตํ ธรรมที่สงเคราะห์ได้ ธรรมที่สงเคราะห์ไม่ได้ ด้วย
อสงฺคหิตํ ธรรมที่ประกอบไม่ได้

๒. อัพภันตรมาติกา ๑๒๕ บท

๑. ปญฺจกฺขนฺธา ขันธ์ ๕
๒. ทฺวาทสายตนานิ อายตนะ ๑๒
๓. อฏฺฐารส ธาตุโย ธาตุ ๑๘
๔. จตฺตาริ สจฺจานิ สัจจะ ๔
๕. พาวีสตินฺทฺริยานิ อินทรีย์ ๒๒
๖. ปฏิจฺจสมุปฺปาโท ปฏิจจสมุปบาท
๗. จตฺตาโร สติปฏฺฐานา สติปัฏฐาน ๔
๘. จตฺตาโร สมฺมปฺปธานา สัมมัปปธาน ๔
๙. จตฺตาโร อิทฺธิปาทา อิทธิบาท ๔
๑๐. จตฺตาริ ฌานานิ ฌาน ๔
๑๑. จตสฺโส อปฺปมญฺญาโย อัปปมัญญา ๔
๑๒. ปญฺจินฺทฺริยานิ อินทรีย์ ๕
๑๓. ปญฺจ พลานิ พละ ๕
๑๔. สตฺต โพชฺฌงฺคา โพชฌงค์ ๗
๑๕. อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค อริยมรรคมีองค์ ๘
๑๖. ผสฺโส ผัสสะ
๑๗. เวทนา เวทนา
๑๘. สญฺญา สัญญา

๑๙. เจตนา	เจตนา
๒๐. จิตฺตํ	จิต
๒๑. อธิโมกฺโข	อธิโมกข์
๒๒. มนสิกาโร	มนสิการ

๓. นยมุขมาติกา ๔ นัย

๑. ตีหิ สงฺคโห	การสงเคราะห์ได้ด้วยธรรม ๓
๒. ตีหิ อสงฺคโห	การสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรม ๓
๓. จตูหิ สมฺปโยโค	การประกอบได้ด้วยธรรม ๔
๔. จตูหิ วิปฺปโยโค	การประกอบไม่ได้ด้วยธรรม ๔

๔. ลักขณมาติกา ๒ ลักษณะ

๑. สภาโค	ธรรมที่มีส่วนเสมอกัน
๒. วิสภาโค	ธรรมที่มีส่วนไม่เสมอกัน

๕. พาหิรมาติกา

ธรรมสังคณีปกรณ์ แม้ทั้งหมด เป็นมาติกาแห่งธาตุกถาปกรณ์ แล

มาติกา จบ

๑. สังคหาสังคหปทนิทเทส

[๒] รูปขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? รูปขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย ขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย ขันธ์ ๔ อายตนะ ๑ธาตุ ๗

[๓] เวทนาขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? เวทนาขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๔] สัญญาขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สัญญาขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย ขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๕] สังขารขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สังขารขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ธาตุ ๑๗

[๖] วิญญาณขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? วิญญาณขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ธาตุ ๑๑

[๗] รูปขันธ์และเวทนาขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? รูปขันธ์และเวทนาขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วย ขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗

[๘] รูปขันธ์และสัญญาขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗

[๙] รูปขันธ์และสังขารขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๑ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗

[๑๐] รูปขันธ์และวิญญาณขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๓ ไม่มีอายตนะ ธาตุอะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๑] รูปขันธ์ เวทนาขันธ์และสัญญาขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? รูปขันธ์ เวทนาขันธ์และสัญญาขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๑ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗

[๑๒] รูปขันธ์ เวทนาขันธ์และสังขารขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๑ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗

[๑๓] รูปขันธ์ เวทนาขันธ์และวิญญาณขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๒ ไม่มีอายตนะ ธาตุอะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๔] รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์และสังขารขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๑ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย ขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ธาตุ ๗

[๑๕] รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และวิญญาณขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ ไม่มีอายตนะ ธาตุอะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๖] รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์และวิญญาณขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? รูปขันธ์ เวทนาขันธ์สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์และวิญญาณขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ธาตุ ๑๘ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๗] ขันธ์ ๕ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?ขันธ์ ๕ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๘] จักขวายตนะ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? จักขวายตนะ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย ขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ธาตุ ๑๗

[๑๙] โสตายตนะ ฆานายตนะ ชิวหายตนะ กายายตนะ รูปายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย ขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๒๐] มนายตนะ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๑

[๒๑] ธัมมายตนะ ยกเว้นอสังขตะ [คือนิพพาน] ออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๒๒] จักขวายตนะและโสตายตนะ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๒๓] จักขวายตนะและฆานายตนะ จักขวายตนะและชิวหายนะ จักขวายตนะและกายายตนะ จักขวายตนะและรูปายตนะ จักขวายนะและสัททายตนะ จักขวายตนะ

และคันธายตนะ จักขวายตนะและรสายตนะ จักขวายตนะและโผฏฐัพพายตนะ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๒๔] จักขวายตนะและมนายตนะ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๒อายตนะ ๒ ธาตุ ๘ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐

[๒๕] จักขวายตนะและธัมมายตนะ ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๒๖] อายตนะ ๑๒ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? อายตนะ ๑๒ ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๒๗] จักขุธาตุ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? จักขุธาตุ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๒๘] โสตธาตุ ฆานธาตุ ชิวหาธาตุ กายธาตุ รูปธาตุ สัททธาตุ คันธธาตุ รสธาตุ โผฏฐัพพธาตุ จักขุวิญญาณธาตุ โสตวิญญาณธาตุ ฆานวิญญาณธาตุ ชิวหาวิญญาณธาตุ กายวิญญาณธาตุ มโนธาตุ มโนวิญญาณธาตุ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๒๙] ธัมมธาตุ ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๓๐] จักขุธาตุและโสตธาตุ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๓๑] จักขุธาตุและฆานธาตุ จักขุธาตุและชิวหาธาตุ จักขุธาตุและกายธาตุ จักขุธาตุและรูปธาตุ จักขุธาตุและสัททธาตุ จักขุธาตุและคันธธาตุ จักขุธาตุและรสธาตุ จักขุธาตุและโผฏฐัพพธาตุ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๓๒] จักขุธาตุและจักขุวิญญาณธาตุ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๓๓] จักขุธาตุและโสตวิญญาณธาตุ จักขุธาตุและฆานวิญญาณธาตุ จักขุธาตุและชิวหาวิญญาณธาตุ จักขุธาตุและกายวิญญาณธาตุจักขุธาตุและมโนธาตุ จักขุธาตุและมโนวิญญาณธาตุ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๓๔] จักขุธาตุและธัมมธาตุ ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๓๕] ธาตุ ๑๘ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?ธาตุ ๑๘ ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ธาตุ ๑๘ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๓๖] ทุกขสัจ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ทุกขสัจ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๓๗] สมุทยสัจ มรรคสัจ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๓๘] นิโรธสัจ ไม่มีขันธ์อะไรที่สงเคราะห์ได้ สงเคราะห์ได้ด้วย อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๓๙] ทุกขสัจและสมุทยสัจ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๔๐] ทุกขสัจและมรรคสัจ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์อายตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๔๑] ทุกขสัจและนิโรธสัจ ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๔๒] ทุกขสัจ สมุทยสัจ และมรรคสัจ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๔๓] ทุกขสัจ สมุทยสัจ และนิโรธสัจ ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๔๔] ทุกขสัจ สมุทยสัจ มรรคสัจ และนิโรธสัจ ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๔๕] สัจจะ ๔ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สัจจะ ๔ ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุอะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๔๖] จักขุนทรีย์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? จักขุนทรีย์สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย ขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๔๗] โสตินทรีย์ ฆานินทรีย์ ชิวหินทรีย์ กายินทรีย์ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย ขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ธาตุ ๑๗

[๔๘] มนินทรีย์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย ขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๑

[๔๙] ชีวิตินทรีย์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๕๐] สุขินทรีย์ ทุกขินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ โทมนัสสินทรีย์ อุเปกขินทรีย์ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ อนัญญตัญญัสสามีตินทรีย์ อัญญินทรีย์ อัญญาตาวินทรีย์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๕๑] จักขุนทรีย์และโสตินทรีย์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๕๒] จักขุนทรีย์และฆานินทรีย์ จักขุนทรีย์และชิวหินทรีย์ จักขุนทรีย์และกายินทรีย์ จักขุนทรีย์และอิตถินทรีย์ จักขุนทรีย์และปุริสินทรีย์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๕๓] จักขุนทรีย์และมนินทรีย์ สงเคราะห์ได้ด้วย ขันธ์ ๒ อายตนะ ๒ ธาตุ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐

[๕๔] จักขุนทรีย์และชีวิตินทรีย์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๕๕] จักขุนทรีย์และสุขินทรีย์ จักขุนทรีย์และทุกขินทรีย์ จักขุนทรีย์และโสมนัสสินทรีย์ จักขุนทรีย์และโทมนัสสินทรีย์ จักขุนทรีย์และอุเปกขินทรีย์ จักขุนทรีย์และสัทธินทรีย์ จักขุนทรีย์และวิริยินทรีย์จักขุนทรีย์และสตินทรีย์ จักขุนทรีย์และสมาธินทรีย์ จักขุนทรีย์และปัญญินทรีย์ จักขุนทรีย์และอนัญญตัญญัสสามีตินทรีย์ จักขุนทรีย์และอัญญินทรีย์ จักขุนทรีย์และอัญญาตาวินทรีย์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๕๖] อินทรีย์ ๒๒ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? อินทรีย์ ๒๒ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๗ ธาตุ ๑๓. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย ขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๕ธาตุ ๕

[๕๗] อวิชชา สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๕๘] สังขาร เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๕๙] วิญญาณ เพราะสังขารเป็นปัจจัย สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๑

[๖๐] นามรูป เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗

[๖๑] สฬายตนะ เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๖ ธาตุ ๑๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย ขันธ์ ๓ อายตนะ ๖ ธาตุ ๖

[๖๒] ผัสสะ เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย เวทนา เพราะผัสสะเป็นปัจจัย ตัณหา เพราะเวทนาเป็นปัจจัย อุปาทาน เพราะตัณหาเป็นปัจจัยกัมมภพ เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑.สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๖๓] อุปปัตติภพ กามภพ สัญญาภพ ปัญจโวการภพ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑

[๖๔] รูปภพ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๕ ธาตุ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย ขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย อายตนะ ๗ ธาตุ ๑๐

[๖๕] อรูปภพ เนวสัญญานาสัญญาภพ จตุโวการภพ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย ขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๖๖] อสัญญาภพ เอกโวการภพ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๖๗] ชาติ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๒ ชรา สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๒ มรณะ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑๑ธาตุ ๑๗

[๖๘] โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส สติปัฏฐาน สัมมัปปธาน สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ธาตุ ๑๗

[๖๙] อิทธิบาท สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๗๐] ฌาน สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๗๑] อัปปมัญญา ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา อธิโมกข์ มนสิการสงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๗๒] จิต สงเคราะห์ได้ด้วย ขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ธาตุ ๑๑

[๗๓] กุศลธรรม อกุศลธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? กุศลธรรม อกุศลธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๗๔] อัพยากตธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุอะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๗๕] สุขเวทนาสัมปยุตตธรรม ทุกขเวทนาสัมปยุตตธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๒ ธาตุ ๓. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๕

[๗๖] อทุกขมสุขเวทนาสัมปยุตตธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๒ ธาตุ ๗. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๑

[๗๗] วิปากธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐

[๗๘] วิปากธัมมธรรม สังกิลิฏฐสังกิเลสิกธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๗๙] เนววิปากนวิปากธัมมธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๓. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธาตุ ๕

[๘๐] อุปาทินนุปาทานิยธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อะไรๆที่สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑

[๘๑] อนุปาทินนุปาทานิยธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๗ ธาตุ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอายตนะ ๕ ธาตุ ๑๐

[๘๒] อนุปาทินนานุปาทานิยธรรม อสังกิลิฏฐาสังกิเลสิกธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๘๓] อสังกิลิฏฐสังกิเลสิกธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๘๔] สวิตักกสวิจารธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๓. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๕

[๘๕] อวิตักกวิจารมัตตธรรม ปีติสหคตธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๘๖] อวิตักกาวิจารธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๗. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะธาตุ อะไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธาตุ ๑

[๘๗] สุขสหคตธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๒ ธาตุ ๓.สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๕

[๘๘] อุเปกขาสหคตธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๒ ธาตุ ๗. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๑

[๘๙] ทัสสนปหาตัพพธรรม ภาวนาปหาตัพพธรรม ทัสสนปหาตัพพเหตุกธรรม ภาวนาปหาตัพพเหตุกธรรม อาจยคามีธรรม อปจยคามีธรรม เสกขธรรม อเสกขธรรม มหัคคตธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๙๐] เนวทัสสนนภาวนาปหาตัพพธรรม เนวทัสสนนภาวนาปหาตัพพเหตุกธรรม เนวาจยคามีนาปจยคามีธรรม เนวเสกขานาเสกขธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๙๑] ปริตตธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๙๒] อัปปมาณธรรม ปณีตธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๙๓] ปริตตารัมมณธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐

[๙๔] มหัคคตารัมมณธรรม อัปปมาณารัมมณธรรม หีนธรรมมิจฉัตตนิยตธรรม สัมมัตตนิยตธรรม มัคคารัมมณธรรม มัคคเหตุกธรรม มัคคาธิบดีธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ธาตุ ๑๖

[๙๕] มัชฌิมธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุอะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๙๖] อนิยตธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๙๗] อุปปันนธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์อายตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๙๘] อนุปปันนธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๗ ธาตุ ๘.สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอายตนะ ๕ ธาตุ ๑๐

[๙๙] อุปปาทีธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗.สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑

[๑๐๐] อตีตธรรม อนาคตธรรม ปัจจุปปันนธรรม อัชฌัตตธรรม อัชฌัตตพหิทธาธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุอะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๐๑] พหิทธาธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๐๒] อตีตารัมมณธรรม อนาคตารัมมณธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๑๐๓] ปัจจุปปันนารัมมณธรรม อัชฌัตตารัมมณธรรม พหิทธารัมมณธรรม อัชฌัตตพหิทธารัมมณธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐

[๑๐๔] สนิทัสสนสัปปฏิฆธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๑๐๕] อนิทัสสนสัปปฏิฆธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๙ ธาตุ ๙. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๓ ธาตุ ๙

[๑๐๖] อนิทัสสนาปปฏิฆธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๒ ธาตุ ๘ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐

[๑๐๗] เหตุธรรม เหตุสเหตุกธรรม เหตุเหตุสัมปยุตตธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๑๐๘] นเหตุธรรม อเหตุกธรรม เหตุวิปปยุตตธรรม นเหตุอเหตุกธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๐๙] สเหตุกธรรม เหตุสัมปยุตตธรรม สเหตุกนเหตุธรรม เหตุสัมปยุตตนเหตุธรรม นเหตุสเหตุกธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๑๑๐] สัปปัจจยธรรม สังขตธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๑๑] อัปปัจจยธรรม อสังขตธรรม ไม่มีขันธ์ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ได้ สงเคราะห์ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๑๑๒] สนิทัสสนธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑.สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๑๑๓] อนิทัสสนธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ธาตุ ๑

[๑๑๔] สัปปฏิฆธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๘

[๑๑๕] อัปปฏิฆธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๒ ธาตุ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑๐ธาตุ ๑๐

[๑๑๖] รูปีธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔อายนะ ๑ ธาตุ ๗

[๑๑๗] อรูปีธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๘ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร?สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐

[๑๑๘] โลกิยธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘.สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุอะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๑๙] โลกุตตรธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๑๒๐] เกนจิวิญเญยยธรรม เกนจินวิญเญยยธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๒๑] อาสวธรรม อาสวสาสวธรรม อาสวอาสวสัมปยุตตธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๑๒๒] โนอาสวธรรม อาสววิปปยุตตธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๒๓] สาสวธรรม สาสวโนอาสวธรรม อาสววิปปยุตตสาสวธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๒๔] อนาสวธรรม อาสววิปปยุตตอนาสวธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ธาตุ ๑๖

[๑๒๕] อาสวสัมปยุตตธรรม อาสวสัมปยุตตโนอาสวธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๑๒๖] สัญโญชนธรรม คันถธรรม โอฆธรรม โยคธรรม นีวรณธรรม ปรามาสธรรม ปรามาสปรามัฏฐธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑อายตนะ ๑ ธาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๑๒๗] โนปรามาสธรรม ปรามาสวิปปยุตตธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๒๘] ปรามัฏฐธรรม ปรามัฏฐโนปรามาสธรรม ปรามาสวิปปยุตตปรามัฏฐธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘.สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุอะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๒๙] อปรามัฏฐธรรม ปรามาสวิปปยุตตอปรามัฏฐธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒.สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๑๓๐] ปรามาสสัมปยุตตธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๑๓๑] สารัมมณธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๘.สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐

[๑๓๒] อนารัมมณธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๑ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗

[๑๓๓] จิตตธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๑

[๑๓๔] โนจิตตธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๑ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗

[๑๓๕] เจตสิกธรรม จิตตสัมปยุตตธรรม จิตตสังสัฏฐธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๑๓๖] อเจตสิกธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๓ ไม่มีอายตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๓๗] จิตตวิปปยุตตธรรม จิตตวิสังสัฏฐธรรม ยกเว้นอสังขตะ ออกจากขันธ์แล้ว สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑ธาตุ ๗

[๑๓๘] จิตตสมุฏฐานธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๖ ธาตุ ๖. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๖ ธาตุ ๑๒

[๑๓๙] โนจิตตสมุฏฐานธรรม โนจิตตสหภูธรรม โนจิตตนานุปริวัตติธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์แล้ว สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๒อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๓ ไม่มีอายตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๔๐] จิตตสหภูธรรม จิตตานุปริวัตติธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๑๔๑] จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานธรรม จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานสหภูธรรม จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานานุปริวัตติธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๑๔๒] โนจิตตสังสัฏฐสมุฏฐานธรรม โนจิตตสังสัฏฐสมุฏฐานสหภูธรรม โนจิตตสังสัฏฐสมุฏฐานานุปริวัตติธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๓ ไม่มีอายตนะ ธาตุอะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๔๓] อัชฌัตติกธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๖ ธาตุ ๑๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๖ ธาตุ ๖

[๑๔๔] พาหิรธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๖ ธาตุ ๖. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๖ ธาตุ ๑๒

[๑๔๕] อุปาทาธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๘

[๑๔๖] โนอุปาทาธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๓ ธาตุ ๙. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? ไม่มีขันธ์ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย อายตนะ ๙ธาตุ ๙

[๑๔๗] อุปาทินนธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑

[๑๔๘] อนุปาทินนธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๗ ธาตุ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? ไม่มีขันธ์ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอายตนะ ๕ธาตุ ๑๐

[๑๔๙] อุปาทานธรรม กิเลสธรรม กิเลสสังกิเลสิกธรรม กิเลสสังกิลิฏฐธรรม กิเลสกิเลสสัมปยุตตธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑อายตนะ ๑ ธาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๑๕๐] โนกิเลสธรรม อสังกิลิฏฐธรรม กิเลสวิปปยุตตธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุอะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๕๑] สังกิเลสิกธรรม สังกิเลสิกโนกิเลสธรรม กิเลสวิปปยุตต สังกิเลสิกธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ อะไรๆที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๕๒] อสังกิเลสิกธรรม กิเลสวิปปยุตตอสังกิเลสิกธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒.สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๑๕๓] สังกิลิฏฐธรรม กิเลสสัมปยุตตธรรม สังกิลิฏฐโนกิเลสธรรม กิเลสสัมปยุตตโนกิเลสธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๑๕๔] ทัสสนปหาตัพพธรรม ภาวนาปหาตัพพธรรม ทัสสนปหาตัพพเหตุกธรรม ภาวนาปหาตัพพเหตุกธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๑๕๕] นทัสสนปหาตัพพธรรม นภาวนาปหาตัพพธรรม นทัสสนปหาตัพพเหตุกธรรม นภาวนาปหาตัพพเหตุกธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๕๖] สวิตักกธรรม สวิจารธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๓. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๕

[๑๕๗] อวิตักกธรรม อวิจารธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๗. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธาตุ ๑

[๑๕๘] สัปปีติกธรรม ปีติสหคตธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๑๕๙] อัปปีติกธรรม นปีติสหคตธรรม นสุขสหคตธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘.สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุอะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๖๐] สุขสหคตธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๒ ธาตุ ๓.สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๕

[๑๖๑] อุเปกขาสหคตธรรม สงเคราะห์ได้ด้วย ขันธ์ ๓ อายตนะ ๒ ธาตุ ๗. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๑

[๑๖๒] นอุเปกขาสหคตธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๓. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธาตุ ๕

[๑๖๓] กามาวจรธรรม ปริยาปันนธรรม สอุตตรธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๖๔] นกามาวจรธรรม อปริยาปันนธรรม อนุตตรธรรม ยกเว้น อสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒.สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๑๖๕] รูปาวจรธรรม อรูปาวจรธรรม นิยยานิกธรรม นิยตธรรม สรณธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ธาตุ ๑๖

[๑๖๖] นรูปาวจรธรรม นอรูปาวจรธรรม อนิยยานิกธรรม อนิยตธรรม อสรณธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?อรณธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

สังคหาสังคหปทนิทเทส จบ

๒. สังคหิเตนอสังคหิตปทนิทเทส

[๑๖๗] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ได้ด้วยจักขายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ได้ด้วยจักขุธาตุ ฯลฯ โผฏฐัพพธาตุโดยขันธสังคหะ แต่สงเคราะห์ไม่ได้ โดยอายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ อายตนะธาตุ เท่าไร? ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๘

[๑๖๘] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ได้ด้วยจักขุวิญญาณธาตุ โสตวิญญาณธาตุ ฆานวิญญาณธาตุ ชิวหาวิญญาณธาตุ กายวิญญาณธาตุมโนธาตุ มโนวิญญาณธาตุ โดยขันธสังคหะ แต่สงเคราะห์ไม่ได้ โดยอายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๒

[๑๖๙] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ได้ด้วยจักขุนทรีย์ โสตินทรีย์ ฆานินทรีย์ ชิวหินทรีย์ กายินทรีย์ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ โดยขันธสังคหะ แต่สงเคราะห์ไม่ได้ โดยอายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๘

[๑๗๐] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ได้ด้วยอสัญญาภพ เอกโวการภพโดยขันธสังคหะ แต่สงเคราะห์ไม่ได้ โดยอายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๓ ธาตุ ៩

[๑๗๑] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ได้ด้วยปริเทวะ และ สนิทัสสนสัปปฏิฆธรรม โดยขันธสังคหะ แต่สงเคราะห์ไม่ได้ โดยอายตนสังคหะธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๘

[๑๗๒] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ได้ด้วยอนิทัสสนสัปปฏิฆธรรมโดยขันธสังคหะ แต่สงเคราะห์ไม่ได้ โดยอายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๑๗๓] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ได้ด้วยสนิทัสสนธรรม โดยขันธสังคหะ แต่สงเคราะห์ไม่ได้ โดยอายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๘

[๑๗๔] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ได้ด้วยสัปปฏิฆธรรม อุปาทาธรรมโดยขันธสังคหะ แต่สงเคราะห์ไม่ได้ โดยอายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๗ อินทรีย์ ๗ อสัญญาภพ ๑ เอกโวการภพ ๑ ปริเทวะ ๑ สนิทัสสนธรรม ๑ สัปปฏิฆธรรม ๑ อนิทัสสนสัปปฏิฆธรรม ๑อุปาทาธรรม ๑ ด้วยประการฉะนี้

สังคหิเตนอสังคหิตปทนิทเทส จบ

๓. อสังคหิเตนสังคหิตปทนิทเทส

[๑๗๕] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์สังขารขันธ์ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยสมุทยสัจ มัคคสัจ โดยขันธสังคหะ แต่สงเคราะห์ได้ โดย

อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑

[๑๗๖] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยนิโรธสัจ โดยขันธสังคหะแต่สงเคราะห์ได้ โดยอายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑

[๑๗๗] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย ชีวิตินทรีย์ โดยขันธสังคหะ แต่สงเคราะห์ได้ โดยอายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑

[๑๗๘] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์สุขินทรีย์ ทุกขินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ โทมนัสสินทรีย์ อุเปกขินทรีย์สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ อนัญญตัญญัสสามีตินทรีย์ อัญญินทรีย์ อัญญาตาวินทรีย์ อวิชชา สังขารเพราะอวิชชาเป็นปัจจัย ผัสสะเพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย เวทนาเพราะผัสสะเป็นปัจจัย ตัณหาเพราะเวทนาเป็นปัจจัย อุปาทานเพราะตัณหาเป็นปัจจัย กัมมภพเพราะอุปาทานเป็นปัจจัย โดยขันธสังคหะ แต่สงเคราะห์ได้ โดยอายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑

[๑๗๙] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชาติ ชรา มรณะ ฌาน โดยขันธสังคหะ แต่สงเคราะห์ได้ โดยอายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้นยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑

[๑๘๐] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยโสกะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส สติปัฏฐาน สัมมัปปธาน อัปปมัญญา อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗อริยมรรคมีองค์ ๘ ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา อธิโมกข์ มนสิการเหตุธรรม เหตุสเหตุกธรรม เหตุเหตุสัมปยุตตธรรม โดยขันธสังคหะแต่สงเคราะห์ได้ โดยอายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑

[๑๘๑] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอัปปัจจยธรรม อสังขตธรรม โดยขันธสังคหะ แต่สงเคราะห์ได้ โดยอายตนสังคหะ ธาตุสังคหะธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑

[๑๘๒] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอาสวธรรม อาสวสาสวธรรม อาสวอาสวสัมปยุตตธรรม โดยขันธสังคหะ แต่สงเคราะห์ได้ โดยอายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑

[๑๘๓] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยสัญโญชนธรรม คันถธรรมโอฆธรรม โยคธรรม นีวรณธรรม ปรามาสธรรม ปรามาสปรามัฏฐธรรมโดยขันธสังคหะ แต่สงเคราะห์ได้ โดยอายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้นยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑

[๑๘๔] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยเจตสิกธรรม จิตตสัมปยุตตธรรม จิตตสังสัฏฐธรรม จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานธรรม จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานสหภูธรรม จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานานุปริวัตติธรรม โดยขันธสังคหะแต่สงเคราะห์ได้โดยอายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑

[๑๘๕] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยจิตตสหภูธรรม จิตตานุปริวัตติธรรม โดยขันธสังคหะ แต่สงเคราะห์ได้โดยอายตนสังคหะ ธาตุสังคหะธรรมเหล่านั้น ไม่มีขันธ์อะไรๆ ที่สงเคราะห์ได้ สงเคราะห์ได้ด้วยอายตนะ ๑ธาตุ ๑

[๑๘๖] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย อุปาทานธรรม กิเลสธรรม กิเลสสังกิเลสิกธรรม กิเลสสังกิลิฏฐธรรม กิเลสกิเลสสัมปยุตตธรรมโดยขันธสังคหะ แต่สงเคราะห์ได้โดยอายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑

อสังคหิเตนสังคหิตปทนิทเทส จบ

๔. สังคหิเตนสังคหิตปทนิทเทส

[๑๘๗] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ได้ด้วย สมุทยสัจ มัคคสัจ โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑

[๑๘๘] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ได้ด้วย อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ สุขินทรีย์ ทุกขินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ โทมนัสสินทรีย์ อุเปกขินทรีย์สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ อนัญญตัญญัสสามีตินทรีย์ อัญญินทรีย์ อัญญาตาวินทรีย์ อวิชชา สังขารเพราะอวิชชาเป็นปัจจัย ผัสสะเพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย ตัณหาเพราะเวทนาเป็นปัจจัย อุปาทานเพราะตัณหาเป็นปัจจัย กรรมภพเพราะอุปาทานเป็นปัจจัย โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส สติปัฏฐาน สัมมัปปธาน อัปปมัญญา อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ ผัสสะ เจตนา อธิโมกข์ มนสิการ เหตุกรรม เหตุสเหตุกธรรมเหตุเหตุสัมปยุตตธรรม อาสวธรรม สัญโญชนธรรม คันถธรรม โอฆธรรมโยคธรรม นีวรณธรรม ปรามาสธรรม อุปาทานธรรม กิเลสธรรมกิเลสสังกิเลสิกธรรม กิเลสสังกิลิฏฐธรรม กิเลสกิเลสสัมปยุตตธรรมโดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะ อายตนะสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑

สังคหิเตนสังคหิตปทนิทเทส จบ

๕. อสังคหิเตนอสังคหิตปทนิทเทส

[๑๘๙] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยรูปขันธ์ โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้นโดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย ขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑อายตนะ ๑ ธาตุ ๗

[๑๙๐] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่าใดสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๑๙๑] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยวิญญาณขันธ์ มนายตนะ จักขุวิญญาณธาตุ ฯลฯ มโนธาตุ มโนวิญญาณธาตุ มนินทรีย์ โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๑

[๑๙๒] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยจักขายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ จักขุธาตุ ฯลฯ โผฏฐัพพธาตุ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๘

[๑๙๓] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธัมมายตนะ ธัมมธาตุ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะอายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ธาตุ ๗

[๑๙๔] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยสมุทยสัจ มรรคสัจ นิโรธสัจ โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่าใดสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๑๙๕] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยจักขุนทรีย์ ฯลฯ กายินทรีย์ โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๘

[๑๙๖] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยสุขินทรีย์ ทุกขินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ โทมนัสสินทรีย์ อุเปกขินทรีย์ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ อนัญญตัญญัสสามีตินทรีย์ อัญญินทรีย์อัญญาตาวินทรีย์ อวิชชา สังขารเพราะอวิชชาเป็นปัจจัย โดยขันธสังคหะอายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้นโดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๑๙๗] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยวิญญาณเพราะสังขารเป็นปัจจัย โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่าใดสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๑

[๑๙๘] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยนามรูปเพราะวิญญาณเป็นปัจจัย โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่าใดสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗

[๑๙๙] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยสฬายตนะเพราะนามรูปเป็นปัจจัย โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่าใดสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑

[๒๐๐] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยผัสสะเพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย เวทนาเพราะผัสสะเป็นปัจจัย ตัณหาเพราะเวทนาเป็นปัจจัยอุปาทานเพราะตัณหาเป็น

ปัจจัย กรรมภพ โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้นโดยขันธสังคหะอายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๒อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๒๐๑] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอรูปภพ เนวสัญญานา สัญญาภพ จตุโวการภพ อิทธิบาท โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะธาตุสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะอายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐

[๒๐๒] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอสัญญาภพ เอกโวการภพ ชาติ ชรา มรณะ โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗

[๒๐๓] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยปริเทวะ โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้นโดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๘

[๒๐๔] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยโสกะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส สติปัฏฐาน สัมมัปปธาน ฌาน อัปปมัญญา อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา อธิโมกข์ มนสิการ โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่าใดสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๒๐๕] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยจิต โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้นโดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๑

[๒๐๖] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยกุศลธรรม อกุศลธรรม สุขเวทนาสัมปยุตตธรรม ทุกขเวทนาสัมปยุตตธรรม อทุกขมสุขเวทนาสัมปยุตตธรรม วิปากธรรม วิปากธัมมธรรม อนุปาทินนานุปาทานิยธรรม สังกิลิฏฐสังกิเลสิกธรรม อสังกิลิฏฐาสังกิเลสิกธรรม สวิตักกสวิจารธรรม อวิตักกวิจารมัตตธรรม ปีติสหคตธรรม สุขสหคตธรรม อุเปกขาสหคตธรรม ทัสสนปหาตัพพธรรม ภาวนาปหาตัพพธรรม ทัสสนปหาตัพพเหตุกธรรม ภาวนาปหาตัพพเหตุกธรรม อาจยคามีธรรม อปจยคามีธรรม เสกขธรรม อเสกขธรรม มหัคคตธรรม อัปปมาณธรรม ปริตตารัมมณธรรม มหัคคตารัมมณธรรม อัปปมาณารัมมณธรรม หีนธรรมปณีตธรรม มิจฉัตตนิยตธรรม สัมมัตตนิยตธรรม มัคคารัมมณธรรม มัคคเหตุกธรรม มัคคาธิบดีธรรม อตีตารัมมณธรรม อนาคตารัมมณธรรม ปัจจุปันนารัมมณธรรม อัชฌัตตารัมมณธรรม พหิทธารัมมณธรรมอัชฌัตตพหิทธารัมมณธรรม โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ธาตุ ๑๐

[๒๐๗] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยสนิทัสสนสัปปฏิฆธรรม อนิทัสสนสัปปฏิฆธรรม โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๘

[๒๐๘] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยเหตุธรรม เหตุสเหตุกธรรม เหตุเหตุสัมปยุตตธรรม โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๑ธาตุ ๑๗

[๒๐๙] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยสเหตุกธรรม เหตุสัมปยุตตธรรม สเหตุกนเหตุธรรม เหตุสัมปยุตตนเหตุธรรม นเหตุสเหตุกธรรม โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐

[๒๑๐] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอัปปัจจยธรรม อสังขตธรรม โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๒๑๑] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยสนิทัสสนธรรม สัปปฏิฆธรรม โดยขันธสังคหะ อายตนะสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๘

[๒๑๒] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยรูปีธรรม โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้นโดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗

[๒๑๓] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอรูปีธรรม โลกุตตรธรรม โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐

[๒๑๔] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอาสวธรรม อาสวสาสวธรรม อาสวอาสวสัมปยุตตธรรม โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะอายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๒อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๒๑๕] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอนาสวธรรม อาสวสัมปยุตตธรรม อาสวสัมปยุตตโนอาสวธรรม อาสววิปปยุตตอนาสวธรรมโดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐

[๒๑๖] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยสัญโญชนธรรม คันถธรรม โอฆธรรม โยคธรรม นีวรณธรรม ปรามาสธรรม ปรามาสปรามัฏฐธรรม โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่าใดสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๒๑๗] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอปรามัฏฐธรรม ปรามาสสัมปยุตตธรรม ปรามาสวิปปยุตตอปรามัฏฐธรรม สารัมมณธรรมโดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐

[๒๑๘] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอนารัมมณธรรม โนจิตตธรรม จิตตวิปปยุตตธรรม จิตตวิสังสัฏฐธรรม จิตตสมุฏฐานธรรมจิตตสหภูธรรม จิตตานุปริวัตติธรรม พาหิรธรรม อุปาทาธรรม โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗

[๒๑๙] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยจิตตธรรม โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๑

[๒๒๐] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยเจตสิกธรรม จิตตสัมปยุตตธรรม จิตตสังสัฏฐธรรม จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานธรรม จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานสหภูธรรม จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานานุปริวัตติธรรม โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๒๒๑] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอัชฌัตติกธรรม โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑

[๒๒๒] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอุปาทานธรรม กิเลสธรรม กิเลสสังกิเลสิกธรรม กิเลสสังกิลิฏฐธรรม กิเลสกิเลสสัมปยุตตธรรม โดยขันธสังคหะ อายตนะสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๒๒๓] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอสังกิเลสิกธรรม สังกิลิฏฐธรรม กิเลสสัมปยุตตธรรม สังกิลิฏฐโนกิเลสธรรม กิเลสสัมปยุตตโนกิเลสธรรม กิเลสวิปปยุตต อสังกิเลสิกธรรม ทัสสนปหาตัพพธรรม ภาวนาปหาตัพพธรรม ทัสสนปหาตัพพเหตุกธรรม ภาวนาปหาตัพพเหตุกธรรม สวิตักกธรรม สวิจารธรรม สัปปีติกธรรม ปีติสหคตธรรม สุขสหคตธรรม อุเปกขาสหคตธรรม นกามาวจรธรรม รูปาวจรธรรม อรูปาวจรธรรม อปริยาปันนธรรม นิยยานิกธรรม นิยตธรรม อนุตตรธรรม สรณธรรม โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐

ข้อธรรมในอสังคหิเตนอสังคหิตบท

รูป ธัมมายตนะ ธัมมธาตุ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ นามรูป ภพ ๒ ชาติ ชรา มรณะ รูป อนารัมมณธรรม โนจิตตะจิตตวิปปยุตตะ วิสังสัฏฐะ สมุฏฐานะ สหภู อนุปริวัตติ พาหิระอุปาทา

รวม ๒๒ นัย นี้เป็นนัยที่ให้รู้ได้ง่าย

อสังคหิเตนอสังคหิตปทนิทเทส จบ

๖. สัมปโยควิปปโยคปทนิทเทส

[๒๒๔] รูปขันธ์ ประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุที่ประกอบได้ ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๒๕] เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ ประกอบได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ธรรมบางอย่าง

[๒๒๖] วิญญาณขันธ์ ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ธรรมบางอย่าง

[๒๒๗] จักขวายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ ประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ หรือ? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้.ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ

ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๒๘] มนายตนะ ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ธรรมบางอย่าง

[๒๒๙] จักขุธาตุ ฯลฯ โผฏฐัพพธาตุ ประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ หรือ? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑ธาตุ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๓๐] จักขุวิญญาณธาตุ ฯลฯ มโนธาตุ มโนวิญญาณธาตุ ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๓๑] สมุทยสัจ มัคคสัจ ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๓๒] นิโรธสัจ จักขุนทรีย์ ฯลฯ กายินทรีย์ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ หรือ? ไม่มีขันธ์ อายตนะธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ธรรมบางอย่าง

[๒๓๓] มนินทรีย์ ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ ประกอบได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๓๔] สุขินทรีย์ ทุกขินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ โทมนัสสินทรีย์ ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ประกอบได้ด้วย อายตนะ ๑ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๓๕] อุเปกขินทรีย์ ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๖ประกอบได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๑ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๓๖] สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ อนัญญตัญญัสสามีตินทรีย์ อัญญินทรีย์ อัญญาตาวินทรีย์ สังขารเพราะอวิชชาเป็นปัจจัย ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๓๗] วิญญาณเพราะสังขารเป็นปัจจัย ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๓๘] ผัสสะเพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง.ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๓๙] เวทนาเพราะผัสสะเป็นปัจจัย ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ ประกอบได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง.ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๔๐] ตัณหาเพราะเวทนาเป็นปัจจัย อุปาทานเพราะตัณหา เป็นปัจจัย กัมมภพเพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง.ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๔๑] รูปภพ ประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ หรือ? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?ไม่มีขันธ์ อายตนะ อะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๓

[๒๔๒] อรูปภพ เนวสัญญานาสัญญาภพ จตุโวการภพ ประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ หรือ? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้.ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๔๓] อสัญญาภพ เอกโวการภพ ปริเทวะ ประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ หรือ? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้.ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๔๔] โสกะ ทุกข์ โทมนัส ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ธาตุ ๑ ประกอบได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๔๕] อุปายาส สติปัฏฐาน สัมมัปปธาน ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง.ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๔๖] อิทธิบาท ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๒ ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๔๗] ฌาน ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๔๘] อัปปมัญญา อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๔๙] ผัสสะ เจตนา มนสิการ ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๕๐] เวทนา สัญญา ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ประกอบได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๕๑] จิต ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ธรรมบางอย่าง

[๒๕๒] อธิโมกข์ ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๒ ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๕ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๕๓] กุศลธรรม อกุศลธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๕๔] สุขเวทนาสัมปยุตตธรรม ทุกขเวทนาสัมปยุตตธรรมประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ธาตุ ๑๕ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๕๕] อทุกขมสุขเวทนาสัมปยุตตธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๑ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๕๖] วิปากธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ หรือ?ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๕๗] วิปากธัมมธรรม สังกิลิฏฐสังกิเลสิกธรรม ประกอบได้ด้วย ขันธ์ อายตนะ ธาตุ หรือ? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วย ขันธ์ ๑อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๕๘] เนววิปากนวิปากธัมมธรรม อนุปาทินนุปาทานิยธรรมประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ หรือ? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ที่ประกอบได้.ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะอะไรๆที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๕

[๒๕๙] อนุปาทินนานุปาทานิยธรรม อสังกิลิฏฐาสังกิเลสิกธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ หรือ? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์อายตนะ อะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๖

[๒๖๐] สวิตักกสวิจารธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๕ ประกอบไม่ได้ด้วย อายตนะ ๑ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๖๑] อวิตักกวิจารมัตตธรรม ปีติสหคตธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ ประกอบได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๖๒] อวิตักกาวิจารธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุหรือ? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ อะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๑

[๒๖๓] สุขสหคตธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ ประกอบได้ด้วย อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๕ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๖๔] อุเปกขาสหคตธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๑ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๖๕] ทัสสนปหาตัพพธรรม ภาวนาปหาตัพพธรรม ทัสสนปหาตัพพเหตุกธรรม ภาวนาปหาตัพพเหตุกธรรม อาจยคามีธรรมอปจยคามีธรรม เสกขธรรม อเสกขธรรม มหัคคตธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ หรือ? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้.ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๖๖] อัปปมาณธรรม ปณีตธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ หรือ? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ อะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๖

[๒๖๗] ปริตตารัมมณธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ หรือ? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๖๘] มหัคคตารัมมณธรรม อัปปมาณารัมมณธรรม หีนธรรม มิจฉัตตนิยตธรรม สัมมัตตนิยตธรรม มัคคารัมมณธรรม มัคคเหตุกธรรมมัคคาธิบดีธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ หรือ? ไม่มีขันธ์อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๖๙] อนุปปันนธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ หรือ?ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ อะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๕

[๒๗๐] อตีตารัมมณธรรม อนาคตารัมมณธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ หรือ? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้.ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๗๑] ปัจจุปปันนารัมมณธรรม อัชฌัตตารัมมณธรรม พหิทธารัมมณธรรม อัชฌัตตพหิทธารัมมณธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะธาตุ หรือ? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๗๒] สนิทัสสนสัปปฏิฆธรรม อนิทัสสนสัปปฏิฆธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ หรือ? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้.ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วย อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๗๓] เหตุธรรม เหตุสเหตุกธรรม เหตุเหตุสัมปยุตตธรรม ประกอบได้ด้วย ขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วย อายตนะ ๑ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๗๔] สเหตุกธรรม เหตุสัมปยุตตธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ หรือ? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วย อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๗๕] สเหตุกนเหตุธรรม เหตุสัมปยุตตนเหตุธรรม นเหตุสเหตุกธรรม ประกอบ ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง.ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วย อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๗๖] อัปปัจจยธรรม อสังขตธรรม สนิทัสสนธรรม สัปปฏิฆธรรม รูปีธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ หรือ? ไม่มีขันธ์อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วย อายตนะ ๑ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๗๗] โลกุตตรธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ หรือ?ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะธาตุ เท่าไร? ไม่มี ขันธ์ อายตนะ อะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๖

[๒๗๘] อาสวธรรม อาสวสาสวธรรม อาสวอาสวสัมปยุตตธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วย อายตนะ ๑ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๗๙] อนาสวธรรม อาสววิปปยุตตอนาสวธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ หรือ? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ อะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วย ธาตุ ๖

[๒๘๐] อาสวสัมปยุตตธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ หรือ? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ประกอบไม่ได้ด้วย อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๘๑] อาสวสัมปยุตตโนอาสวธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๘๒] สัญโญชนธรรม คันถธรรม โอฆธรรม โยคธรรม นีวรณธรรม ปรามาสธรรมปรามาสปรามัฏฐธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ธรรมบางอย่าง

[๒๘๓] อปรามัฏฐธรรม ปรามาสวิปปยุตตอปรามัฏฐธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ หรือ? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้.ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ อะไรๆที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๖

[๒๘๔] ปรามาสสัมปยุตตธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๘๕] สารัมมณธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ หรือ? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๘๖] อนารัมมณธรรม จิตตวิปปยุตตธรรม จิตตวิสังสัฏฐธรรม อุปาทาธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ หรือ? ไม่มีขันธ์ อายตนะธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๗ธรรมบางอย่าง

[๒๘๗] จิตตธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๘๘] เจตสิกธรรม จิตตสัมปยุตตธรรม จิตตสังสัฏฐธรรม จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานธรรม จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานสหภูธรรม จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานานุปริวัตติธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗.ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๘๙] อนุปาทินนธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ หรือ?ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ อะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๕

[๒๙๐] อุปาทานธรรม กิเลสธรรม กิเลสสังกิเลสิกธรรม กิเลสสังกิลิฏฐธรรม กิเลสกิเลสสัมปยุตตธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ธาตุ ๑ ประกอบได้ด้วย

ขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๙๑] อสังกิเลสิกธรรม กิเลสวิปปยุตต อสังกิเลสิกธรรมประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ หรือ? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ อะไรๆที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ ด้วยธาตุ ๖

[๒๙๒] สังกิลิฏฐธรรม กิเลสสัมปยุตตธรรม ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะธาตุ หรือ? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๙๓] สังกิลิฏฐโนกิเลสธรรม กิเลสสัมปยุตตโนกิเลสธรรมประกอบได้ด้วย ขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๙๔] ทัสสนปหาตัพพธรรม ภาวนาปหาตัพพธรรม ทัสสนปหาตัพพเหตุกธรรม ภาวนาปหาตัพพเหตุกธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ หรือ? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วย ขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๙๕] สวิตักกธรรม สวิจารธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๕ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๙๖] อวิตักกธรรม อวิจารธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ หรือ? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ อะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๑

[๒๙๗] สัปปีติกธรรม ปีติสหคตธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๙๘] สุขสหคตธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง . ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๕ ประกอบไม่ได้ด้วย อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ธรรมบางอย่าง

[๒๙๙] อุเปกขาสหคตธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๑ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ธรรมบางอย่าง

[๓๐๐] นกามาวจรธรรม อปริยาปันนธรรม อนุตตรธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ หรือ? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้.ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ อะไรๆที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ ด้วยธาตุ ๖

[๓๐๑] รูปาวจรธรรม อรูปาวจรธรรม นิยยานิกธรรม นิยตธรรม สรณธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ธรรมบางอย่าง

สัมปโยควิปปโยคปทนิทเทส จบ

๗. สัมปยุตเตนวิปปยุตตปทนิทเทส

[๓๐๒] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ มนายตนะ ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๐๓] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย จักขุวิญญาณธาตุ ฯลฯ มโนธาตุ มโนวิญญาณธาตุ ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้นธรรมเหล่านั้นไม่มีขันธ์ อายตนะ อะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๑

[๓๐๔] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย มนินทรีย์ ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๐๕] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย อุเปกขินทรีย์ ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ไม่มีขันธ์ อายตนะ อะไรๆที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๕

[๓๐๖] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยวิญญาณเพราะสังขารเป็นปัจจัย ผัสสะเพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย เวทนาเพราะผัสสะเป็นปัจจัยธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต มนสิการธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๐๗] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย อธิโมกข์ ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ไม่มีขันธ์ อายตนะ อะไรๆที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๑

[๓๐๘] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย อทุกขมสุขเวทนาสัมปยุตตธรรม อุเปกขาสหคตธรรม ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้นธรรมเหล่านั้น ไม่มีขันธ์ อายตนะ อะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๕

[๓๐๙] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย สวิตักกสวิจารธรรม ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ไม่มีขันธ์ อายตนะอะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๑

[๓๑๐] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย จิตตธรรม เจตสิกธรรมจิตตสัมปยุตตธรรม จิตตสังสัฏฐธรรม จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานธรรม จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานสหภูธรรม จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานานุปริวัตติธรรม ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๑๑] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยสวิตักกธรรม สวิจารธรรมธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ไม่มีขันธ์ อายตนะอะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๑

[๓๑๒] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยอุเปกขาสหคตธรรม ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ธรรมเหล่านั้น ไม่มีขันธ์ อายตนะ อะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วย ธาตุ ๕

สรุปข้อธรรม

ขันธ์ ๔ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ อินทรีย์ ๒ ปฏิจจสมุปบาท ๓ ธรรมมีผัสสะเป็นที่ ๕ อธิโมกขเจตสิก มนสิการเจตสิก ธรรม ๓ บทในติกะ ธรรม ๗ บทในมหันตรทุกะ ธรรมที่สัมปยุตด้วยมนายตนะอีก ๒ คือที่สัมปยุตด้วยวิตก วิจาร และที่สัมปยุตด้วยอุเบกขา

สัมปยุตเตนวิปปยุตตปทนิทเทส จบ

๘. วิปปยุตเตนสัมปยุตตปทนิทเทส

[๓๑๓] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย รูปขันธ์ ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วย ขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้

[๓๑๔] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ ฯลฯ สรณธรรม อรณธรรม ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้

วิปปยุตเตนสัมปยุตตปทนิทเทส จบ

๙. สัมปยุตเตนสัมปยุตตปทนิทเทส

[๓๑๕] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ ประกอบได้ด้วย อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๑๖] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยวิญญาณขันธ์ มนายตนะ จักขุวิญญาณ ธาตุ ฯลฯ มโนธาตุ มโนวิญญาณธาตุ ธรรมเหล่าใดประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรม เหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ธรรมบางอย่าง

[๓๑๗] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยสมุทยสัจ มรรคสัจ ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๑๘] ธรรมเหล่าใดประกอบได้ด้วยมนินทรีย์ ธรรมเหล่าใดประกอบได้ด้วย ธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๑๙] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยสุขินทรีย์ ทุกขินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ โทมนัสสินทรีย์ ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วย ขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ประกอบได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๒๐] ธรรมเหล่าใดประกอบได้ด้วยอุเปกขินทรีย์ ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย ธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ธาตุ ๖ ประกอบได้ด้วย อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๒๑] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยสัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ อนัญญตัญญัสสามีตินทรีย์อัญญินทรีย์ อัญญาตาวินทรีย์ อวิชชา สังขารเพราะอวิชชาเป็นปัจจัยธรรมเหล่าใดประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรม เหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๒๒] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย วิญญาณเพราะสังขารเป็นปัจจัย ธรรม เหล่าใดประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๒๓] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย ผัสสะเพราะสฬายตนะ เป็นปัจจัย ธรรม เหล่าใดประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ธรรมบางอย่าง

[๓๒๔] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย เวทนาเพราะผัสสะเป็นปัจจัย ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ ประกอบได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๒๕] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย ตัณหาเพราะเวทนาเป็นปัจจัย อุปาทาน เพราะตัณหาเป็นปัจจัย กรรมภพ ธรรมเหล่าใดประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๒๖] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย โสกะ ทุกขะ โทมนัส ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ประกอบได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๒๗] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย อุปายาส สติปัฏฐาน สัมมัปปธาน ธรรมเหล่าใดประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๒๘] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย อิทธิบาท ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๒ ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๒๙] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย ฌาน ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๓๐] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย อัปปมัญญา อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ ธรรมเหล่าใดประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๓๑] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย ผัสสะ เจตนา มนสิการ ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๓๒] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย เวทนา สัญญา ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ธาตุ ๗ ประกอบได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๓๓] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย จิต ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ ประกอบได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๓๔] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย อธิโมกข์ ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ธาตุ ๒ ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๓๕] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย สุขเวทนาสัมปยุตตธรรม ทุกขเวทนาสัมปยุตตธรรม อทุกขมสุขเวทนาสัมปยุตตธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ ประกอบได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๓๖] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย สวิตักกสวิจารธรรม อวิตักก วิจารมัตตธรรม ปีติสหคตธรรม ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๓๗] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย สุขสหคตธรรม อุเปกขาสหคตธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ ประกอบได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๓๘] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย เหตุธรรม เหตุสเหตุกธรรม เหตุเหตุสัมปยุตตธรรม ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๓๙] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย สเหตุกนเหตุธรรม เหตุสัมปยุตตนเหตุธรรม นเหตุสเหตุกธรรม ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๔๐] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย อาสวธรรม อาสวสาสวธรรม อาสวอาสวสัมปยุตตธรรม ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้นธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๔๑] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย อาสวสัมปยุตตโนอาสวธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๔๒] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย สัญโญชนธรรม คันถธรรมโอฆธรรม โยคธรรม นีวรณธรรม ปรามาสธรรม ปรามาสปรามัฏฐธรรมธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๔๓] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย ปรามาสสัมปยุตตธรรม ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๔๔] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย จิตตธรรม ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย ธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ ประกอบได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๔๕] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย เจตสิกธรรม จิตตสัมปยุตตธรรม จิตต สังสัฏฐธรรม จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานธรรม จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานสหภูธรรม จิตตสังสัฏฐ สมุฏฐานานุปริวัตติธรรม ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗

[๓๔๖] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย อุปาทานธรรม กิเลสธรรม กิเลสสังกิเล สิกธรรม กิเลสสังกิลิฏฐธรรม กิเลสกิเลสสัมปยุตตธรรมธรรมเหล่าใดประกอบได้ด้วย ธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ประกอบได้ด้วย ขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ธรรมบางอย่าง

[๓๔๗] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย สังกิลิฏฐโนกิเลสธรรม กิเลสสัมปยุตตโน กิเลสธรรม สวิตักกธรรม สวิจารธรรม สัปปีติกธรรมปีติสหคตธรรม ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๔๘] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย สุขสหคตธรรม อุเปกขาสหคตธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

สัมปยุตเตนสัมปยุตตปทนิทเทส จบ

๑๐. วิปปยุตเตนวิปปยุตตปทนิทเทส

[๓๔๙] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย รูปขันธ์ ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะธาตุ เท่าไร? ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๕๐] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ มนายตนะ ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๕๑] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย จักขวายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ จักขุธาตุ ฯลฯ โผฏฐัพพธาตุ ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑ธาตุ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๕๒] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย จักขุวิญญาณธาตุ ฯลฯ มโนธาตุ มโนวิญญาณธาตุ สมุทยสัจ มรรคสัจ ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๕๓] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย นิโรธสัจ จักขุนทรีย์ ฯลฯกายินทรีย์ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๕๔] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย มนินทรีย์ ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๕๕] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย สุขินทรีย์ ทุกขินทรีย์โสมนัสสินทรีย์ โทมนัสสินทรีย์ ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๕๖] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย อุเปกขินทรีย์ ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๑ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๕๗] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ อนัญญตัญญัสสามีตินทรีย์ อัญญินทรีย์ อัญญาตาวินทรีย์ อวิชชา สังขารเพราะอวิชชาเป็นปัจจัย ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๕๘] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย วิญญาณเพราะสังขารเป็นปัจจัย ผัสสะเพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย เวทนาเพราะผัสสะเป็นปัจจัย ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ธรรมบางอย่าง

[๓๕๙] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย ตัณหาเพราะเวทนาเป็นปัจจัย อุปาทานเพราะตัณหาเป็นปัจจัย กรรมภพ ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๖๐] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย รูปภพ ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ไม่มีขันธ์ อายตนะ อะไรๆที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๓

[๓๖๑] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย อสัญญาภพ เอกโวการภพ ปริเทวะ ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๖๒] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย อรูปภพ เนวสัญญานาสัญญาภพ จตุโวการภพ โสกะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส สติปัฏฐานสัมมัปปธาน อิทธิบาท ฌาน อัปปมัญญา อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗อริยมรรคมีองค์ ๘ ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๖๓] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต มนสิการ ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้นธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๖๔] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย อธิโมกข์ ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๕ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๖๕] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย กุศลธรรม อกุศลธรรม ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ธรรมบางอย่าง

[๓๖๖] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย สุขเวทนาสัมปตยุตธรรม ทุกขเวทนาสัมปยุตตธรรม ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้นธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๕ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๖๗] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย อทุกขมสุขเวทนา สัมปยุตตธรรม ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๑ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๖๘] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย วิปากธรรม ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๖๙] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย วิปากธัมมธรรม สังกิลิฏฐสังกิเลสิกธรรม ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๗๐] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย เนววิปากนวิปากธัมมธรรม อนุปาทินนุปาทานิยธรรม ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ไม่มีขันธ์ อายตนะ อะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๕

[๓๗๑] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย อนุปาทินนานุปาทานิยธรรม อสังกิลิฏฐาสังกิเลสิกธรรม ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ไม่มีขันธ์ อายตนะ อะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๖

[๓๗๒] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย สวิตักกสวิจารธรรม ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๕ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๗๓] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย อวิตักกวิจารมัตตธรรม ปีติสหคตธรรม ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๗๔] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยอวิตักกาวิจารธรรม ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นไม่มีขันธ์ อายตนะอะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๑

[๓๗๕] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยสุขสหคตธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๕ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๗๖] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยอุเปกขาสหคตธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๑ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๗๗] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยทัสสนปหาตัพพธรรม ภาวนาปหาตัพพธรรม ทัสสนปหาตัพพเหตุกธรรม ภาวนาปหาตัพพเหตุกธรรม อาจยคามีธรรม อปจยคามีธรรม เสกขธรรม อเสกขธรรมมหัคคตธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๗๘] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยอัปปมาณธรรม ปณีตธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นไม่มีขันธ์อายตนะ อะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๖

[๓๗๙] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยปริตตารัมมณธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๘๐] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยมหัคคตารัมมณธรรม อัปปมาณารัมมณธรรม หีนธรรม มิจฉัตตนิยตธรรม สัมมัตตนิยตธรรมมัคคารัมมณธรรม มัคคเหตุกธรรม มัคคาธิบดีธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๘๑] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยอนุปปันนธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นไม่มีขันธ์ อายตนะอะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๕

[๓๘๒] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยอตีตารัมมณธรรม อนาคตารัมมณธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๘๓] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยปัจจุบันนารัมมณธรรม อัชฌัตตารัมมณธรรม พหิทธารัมมณธรรม อัชฌัตตพหิทธารัมมณธรรมธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๘๔] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยสนิทัสสนสัปปฏิฆธรรม อนิทัสสนสัปปฏิฆธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๘๕] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยเหตุธรรม สเหตุกธรรม เหตุสัมปยุตตธรรม เหตุสเหตุกธรรม สเหตุกนเหตุธรรม เหตุเหตุสัมปยุตตธรรม เหตุสัมปยุตตนเหตุธรรม นเหตุสเหตุกธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๘๖] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยอัปปัจจยธรรม อสังขตธรรม สนิทัสสนธรรม สัปปฏิฆธรรม รูปีธรรม ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑ธาตุ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๘๗] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยโลกุตตรธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นไม่มีขันธ์ อายตนะอะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๖

[๓๘๘] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยอาสวธรรม อาสวสัมปยุตตธรรม อาสวสาสวธรรม อาสวอาสวสัมปยุตตธรรม อาสวสัมปยุตตโนอาสวธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบ

ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖.
ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๘๙] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยอนาสวธรรม อาสววิปปยุตตอนาสวธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นไม่มีขันธ์ อายตนะ อะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๖

[๓๙๐] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยสัญโญชนธรรม คันถธรรม โอฆธรรม โยคธรรม นีวรณธรรม ปรามาสธรรม ปรามาสสัมปยุตตธรรม ปรามาสปรามัฏฐธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วย อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๙๑] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยอปรามัฏฐธรรม ปรามาสวิปปยุตตอปรามัฏฐธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นไม่มีขันธ์ อายตนะอะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วย ธาตุ ๖

[๓๙๒] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยสารัมมณธรรม จิตตธรรม เจตสิกธรรม จิตตสัมปยุตตธรรม จิตตสังสัฏฐธรรม จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานธรรม จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานสหภูธรรม จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานานุปริวัตติธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วย อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๙๓] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยอนารัมมณธรรม จิตตวิปปยุตตธรรม จิตตวิสังสัฏฐธรรม อุปาทาธรรม ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑ธาตุ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๙๔] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยอนุปาทินนธรรม ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นไม่มีขันธ์ อายตนะอะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๕

[๓๙๕] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยอุปาทานธรรม กิเลสธรรม สังกิลิฏฐธรรม กิเลสสัมปยุตตธรรม กิเลสสังกิเลสิกธรรม กิเลสสังกิลิฏฐธรรม สังกิลิฏฐโนกิเลสธรรม กิเลสกิเลสสัมปยุตตธรรม กิเลสสัมปยุตตโนกิเลสธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๙๖] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยอสังกิเลสิกธรรม กิเลสวิปปยุตตอสังกิเลสิกธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นไม่มีขันธ์ อายตนะอะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๖

[๓๙๗] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยทัสสนปหาตัพพธรรม ภาวนาปหาตัพพธรรม ทัสสนปหาตัพพเหตุกธรรม ภาวนาปหาตัพพเหตุกธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๙๘] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยสวิตักกธรรม สวิจารธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๕ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๙๙] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยอวิตักกธรรม อวิจารธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นไม่มีขันธ์ อายตนะอะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๑

[๔๐๐] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยสัปปีติกธรรม ปีติสหคตธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ธรรมบางอย่าง

[๔๐๑] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยสุขสหคตธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๕ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๔๐๒] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยอุเปกขาสหคตธรรม ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๑ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๔๐๓] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยนกามาวจรกรรม อปริยาปันนธรรม อนุตตรธรรม ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้นธรรมเหล่านั้นไม่มีขันธ์ อายตนะอะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๖

[๔๐๔] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยรูปาวจรธรรม อรูปาวจรธรรม นิยยานิกธรรม นิยตธรรม สรณธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

วิปปยุตเตนวิปปยุตตปทนิทเทส จบ

๑๑ สังคหิเตนสัมปยุตตวิปปยุตตปทนิทเทส

[๔๐๕] ธรรมเหล่าใดสงเคราะห์ได้ด้วยสมุทยสัจ มรรคสัจ โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๔๐๖] ธรรมเหล่าใดสงเคราะห์ได้ด้วยอิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์โดยขันธสังคหะ อายตนะสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?

ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๔๐๗] ธรรมเหล่าใดสงเคราะห์ได้ด้วยสุขินทรีย์ ทุกขินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ โทมนัสสินทรีย์ โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ ประกอบได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๔๐๘] ธรรมเหล่าใดสงเคราะห์ได้ด้วยอุเปกขินทรีย์ โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓อายตนะ ๑ ธาตุ ๒ ประกอบได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่างประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๕ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๔๐๙] ธรรมเหล่าใดสงเคราะห์ได้ด้วยสิทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ อนัญญตัญญัสสามีตินทรีย์อัญญินทรีย์ อัญญาตาวินทรีย์ อวิชชา สังขารเพราะอวิชชาเป็นปัจจัยผัสสะเพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย ตัณหาเพราะเวทนาเป็นปัจจัยอุปาทานเพราะตัณหาเป็นปัจจัย กรรมภพ โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ธาตุ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๔๑๐] ธรรมเหล่าใดสงเคราะห์ได้ด้วยปริเทวะ โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้ ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑ธาตุ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๔๑๑] ธรรมเหล่าใดสงเคราะห์ได้ด้วยโสกะ ทุกข์ โทมนัส โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ ประกอบได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง.ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๔๑๒] ธรรมเหล่าใดสงเคราะห์ได้ด้วยอุปายาส สติปัฏฐาน สัมมัปปธาน อัปปมัญญา อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ ผัสสะ เจตนา อธิโมกข์ มนสิการ เหตุธรรม เหตุสเหตุกธรรม เหตุเหตุสัมปยุตตธรรม อาสวธรรม อาสวสาสวธรรม อาสวอาสวสัมปยุตตธรรม สัญโญชนธรรม คันถธรรม โอฆธรรม โยคธรรมนีวรณธรรม ปรามาสธรรม อุปาทานธรรม กิเลสธรรม กิเลสสังกิเลสิกธรรม กิเลสสังกิลิฏฐธรรม กิเลสกิเลสสัมปยุตตธรรม โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ธรรมเหล่านั้นประกอบด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

สังคหิเตนสัมปยุตตวิปปยุตตปทนิทเทส จบ

๑๒. สัมปยุตเตนสังคหิตาสังคหิตปทนิทเทส

[๔๑๓] ธรรมเหล่าใดประกอบได้ด้วยเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๒ ธาตุ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๐ธาตุ ๑๐

[๔๑๔] ธรรมเหล่าใดประกอบได้ด้วยวิญญาณขันธ์ มนายตนะ จักขุวิญญาณธาตุ ฯลฯ มโนธาตุ มโนวิญญาณธาตุ ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๔๑๕] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยสมุทยสัจ มัคคสัจ ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๔๑๖] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยมนินทรีย์ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๔๑๗] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยสุขินทรีย์ ทุกขินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ โทมนัสสินทรีย์ ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๓อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๔๑๘] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยอุเปกขินทรีย์ ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๒ ธาตุ ๗. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๑

[๔๑๙] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยสัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ อนัญญตัญญัสสามีตินทรีย์อัญญินทรีย์ อัญญาตาวินทรีย์ อวิชชา สังขารเพราะอวิชชาเป็นปัจจัยธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๔๒๐] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยวิญญาณเพราะสังขารเป็นปัจจัย ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๒อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๔๒๑] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยผัสสะเพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๘.สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐

[๔๒๒] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยเวทนาเพราะผัสสะเป็น ปัจจัย ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๒ ธาตุ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐

[๔๒๓] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยตัณหาเพราะเวทนาเป็นปัจจัย อุปาทาน เพราะตัณหาเป็นปัจจัย กรรมภพ ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๔๒๔] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยโสกะ ทุกข์ โทมนัส ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๐ธาตุ ๑๖

[๔๒๕] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยอุปายาส สติปัฏฐาน สัมมัปปธาน ธรรม เหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒.สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๔๒๖] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยอิทธิบาท ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วย ขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๔๒๗] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยฌาน ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๔๒๘] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยอัปปมัญญา อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒.

สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๔๒๙] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยผัสสะ เจตนา มนสิการ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ธาตุ ๑๐

[๔๓๐] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยเวทนา สัญญา ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๒ ธาตุ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐

[๔๓๑] ธรรมเหล่าใดประกอบได้ด้วย จิต ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๔๓๒] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยอธิโมกข์ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๓. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๕

[๔๓๓] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยสุขเวทนาสัมปยุตตธรรม ทุกขเวทนาสัมปยุตตธรรม อทุกขมสุขเวทนาสัมปยุตตธรรม สวิตักกสวิจารธรรม อวิตักกวิจารมัตตธรรม ปีติสหคตธรรม สุขสหคตธรรมอุเปกขาสหคตธรรม ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ธาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๔๓๔] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยเหตุธรรม เหตุสเหตุกธรรม เหตุเหตุสัมปยุตตธรรม ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๔๓๕] ธรรมเหล่า ใดประกอบได้ด้วยสเหตุกนเหตุธรรม เหตุสัมปยุตตนเหตุธรรม นเหตุสเหตุกธรรม ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑.

สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๔๓๖] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยอาสวธรรม อาสวสาสวธรรม อาสวอาสวสัมปยุตตธรรม ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๔๓๗] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยอาสวสัมปยุตตโนอาสวธรรม ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ธาตุ ๑๗

[๔๓๘] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยสัญโญชนธรรม คันถธรรมโอฆธรรม โยคธรรม นีวรณธรรม ปรามาสธรรม ปรามาสปรามัฏฐธรรม ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๔๓๙] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยปรามาสสัมปยุตตธรรม ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๔๔๐] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยจิตตธรรม ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๒ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๔๔๑] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยเจตสิกธรรม จิตตสัมปยุตตธรรม จิตตสังสัฏฐธรรม จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานธรรม จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานสหภูธรรม จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานานุปริวัตติธรรม ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๑

[๔๔๒] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยอุปาทานธรรม กิเลสธรรม กิเลสสังกิเลสิก ธรรม กิเลสสังกิลิฏฐธรรม กิเลสกิเลสสัมปยุตตธรรมธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ธาตุ ๑๖

[๔๔๓] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยสังกิลิฏฐโนกิเลสธรรม กิเลสสัมปยุตตโน กิเลสธรรม สวิตักกธรรม สวิจารธรรม สัปปีติกธรรมปีติสหคตธรรม สุขสหคตธรรม อุเปกขาสหคตธรรม ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

สัมปยุตเตนสังคหิตาสังคหิตปทนิทเทส จบ

๑๓. อสังคหิเตนสัมปยุตตวิปปยุตตปทนิทเทส

[๔๔๔] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยรูปขันธ์ โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะธาตุ เท่าไร? ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วย อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ธรรมบางอย่าง

[๔๔๕] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธัมมายตนะ ธรรมธาตุ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ นามรูปเพราะวิญญาณเป็นปัจจัยอสัญญาภพ เอกโวการภพ ชาติ ชรา มรณะ โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ อายตนะ ๑ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๔๔๖] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอรูปภพ เนวสัญญานาสัญญาภพ จตุโวการภพ อิทธิบาท โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วย อายตนะ ๑ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๔๔๗] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยกุศลธรรม อกุศลธรรม สุขเวทนาสัมปยุตตธรรม ทุกขเวทนาสัมปยุตตธรรม อทุกขมสุขเวทนาสัมปยุตตธรรม วิปากธรรม วิปากธัมมธรรม อนุปาทินนานุปาทานิยธรรมสังกิลิฏฐสังกิเลสิกธรรม อสังกิลิฏฐาสังกิเลสิกธรรม สวิตักกสวิจารธรรมอวิตักกวิจารมัตตธรรม ปีติสหคตธรรม สุขสหคตธรรม อุเปกขาสหคตธรรมทัสสนปหาตัพพธรรม ภาวนาปหาตัพพธรรม ทัสสนปหาตัพพเหตุกธรรมภาวนาปหาตัพพเหตุกธรรม อาจยคามีธรรม อปจยคามีธรรม เสกขธรรม อเสกขธรรม มหัคคตธรรม อัปปมาณธรรม ปริตตารัมมณธรรม มหัคคตารัมมณธรรม อัปปมาณารัมมณธรรม หีนธรรม ปณีตธรรม มิจฉัตตนิยตธรรม สัมมัตตนิยตธรรม มัคคารัมมณธรรม มัคคเหตุกธรรมมัคคาธิบดีธรรม อตีตารัมมณธรรม อนาคตารัมมณธรรม ปัจจุปปันนารัมมณธรรม อัชฌัตตารัมมณธรรม พหิทธารัมมณธรรม อัชฌัตตพหิทธารัมมณธรรม สเหตุกธรรม เหตุสัมปยุตตธรรม สเหตุกนเหตุธรรม เหตุสัมปยุตตนเหตุธรรม นเหตุสเหตุกธรรม โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วย อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๔๔๘] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยรูปีธรรม โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ ประกอบได้ด้วยอายตนะ ๑

ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๔๔๙] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอรูปีธรรม โลกุตตรธรรม อนาสวธรรม อาสวสัมปยุตตธรรม อาสวสัมปยุตตโนอาสวธรรม อาสววิปปยุตตอนาสวธรรม อสัญโญชนิยธรรม อคันถนิยธรรม อโนฆนิยธรรมอโยคนิยธรรม อนีวรณิยธรรม อปรามัฏฐธรรม ปรามาสสัมปยุตตธรรมปรามาสวิปปยุตตอปรามัฏฐธรรม สารัมมณธรรม โดยขันธสังคหะอายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วย อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๔๕๐] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอนารัมมณธรรม โนจิตตธรรม จิตตวิปปยุตตธรรม จิตตวิสังสัฏฐธรรม จิตตสมุฏฐานธรรมจิตตสหภูธรรม จิตตานุปริวัตติธรรม พาหิรธรรม อุปาทาธรรม โดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยขันธ์ ๓ ประกอบได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๔๕๑] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอนุปาทานิยธรรม อุปาทานสัมปยุตตธรรม อุปาทานสัมปยุตตโนอุปาทานธรรม อุปาทานวิปปยุตตอนุปาทานิยธรรม อสังกิเลสิกธรรม อสังกิลิฏฐธรรม กิเลสสัมปยุตตธรรม สังกิลิฏฐโนกิเลสธรรม กิเลสสัมปยุตตโนกิเลสธรรมกิเลสวิปปยุตตอสังกิเลสิกธรรม ทัสสนปหาตัพพธรรม ภาวนาปหาตัพพธรรม ทัสสนปหาตัพพเหตุกธรรม ภาวนาปหาตัพพเหตุกธรรม สวิตักกธรรม สวิจารธรรม สัปปีติกธรรม ปีติสหคตธรรม สุขสหคตธรรมอุเปกขาสหคตธรรม นกามาวจรธรรม

รูปาวจรธรรม อรูปาวจรธรรม อปริยาปันนธรรม นิยยานิกธรรม นิยตธรรม อนุตตรธรรม สรณธรรมโดยขันธสังคหะ อายตนสังคหะ ธาตุสังคหะ ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑ธาตุ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

อสังคหิเตนสัมปยุตตวิปปยุตตปทนิทเทส จบ

๑๔. วิปปยุตเตนสังคหิตาสังคหิตปทนิทเทส

[๔๕๒] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยรูปขันธ์ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐

[๔๕๓] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ มนายตนะ มนินทรีย์ ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๑.สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔อายตนะ ๑ ธาตุ ๗

[๔๕๔] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยจักขวายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ จักขุธาตุ ฯลฯ โผฏฐัพพธาตุ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐

[๔๕๕] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยจักขุวิญญาณธาตุ โสตวิญญาณธาตุ ฆานวิญญาณธาตุ ชิวหาวิญญาณธาตุ กายวิญญาณธาตุมโนธาตุ มโนวิญญาณธาตุ

ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๗. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธาตุ ๑

[๔๕๖] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยทุกขสัจ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๔๕๗] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยสมุทยสัจ มัคคสัจ ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๔๕๘] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยนิโรธสัจ จักขุนทรีย์ โสตินทรีย์ ฆานินทรีย์ ชิวหินทรีย์ กายินทรีย์ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ธาตุ ๑๐

[๔๕๙] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยมนินทรีย์ ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๑.สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔อายตนะ ๑ ธาตุ ๗

[๔๖๐] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยสุขินทรีย์ ทุกขินทรีย์โสมนัสสินทรีย์ โทมนัสสินทรีย์ ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๔๖๑] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยอุเปกขินทรีย์ ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๓.สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ อะไรๆที่สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธาตุ ๕

[๔๖๒] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยสัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ อนัญญตัญญัสสามีตินทรีย์อัญญินทรีย์ อัญญาตาวินทรีย์ อวิชชา สังขารเพราะอวิชชาเป็นปัจจัยธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์อายตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๔๖๓] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยวิญญาณเพราะสังขารเป็นปัจจัย ผัสสะเพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย เวทนาเพราะผัสสะเป็นปัจจัย ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗

[๔๖๔] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยตัณหาเพราะเวทนาเป็นปัจจัย อุปาทานเพราะตัณหาเป็นปัจจัย กรรมภพ ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘.สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุอะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๔๖๕] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยอุปปัตติภพ สัญญาภพ ปัญจโวการภพ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ธาตุ ๓. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๕

[๔๖๖] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยกามภพ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๕. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๓

[๔๖๗] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยรูปภพ อสัญญาภพ เอกโวการภพ ปริเทวะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ธาตุ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐

[๔๖๘] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยอรูปภพ เนวสัญญานาสัญญาภพ จตุโวการภพ โสกะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส สติปัฏฐานสัมมัปปธาน อิทธิบาท ฌาน

อัปปมัญญา อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๔๖๙] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต มนสิการ ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗

[๔๗๐] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยอธิโมกข์ ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๗.สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ อะไรๆที่สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธาตุ ๑

[๔๗๑] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยกุศลธรรม อกุศลธรรม สุขเวทนาสัมปยุตตธรรม ทุกขเวทนาสัมปยุตตธรรม ธรรมเหล่านั้นยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘.สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุอะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๔๗๒] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยอัพยากตธรรม ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ธาตุ ๑๖

[๔๗๓] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยอทุกขมสุขเวทนาสัมปยุตตธรรม วิปากธรรม ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๓. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธาตุ ๕

[๔๗๔] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยวิปากธัมมธรรม สังกิลิฏฐสังกิเลสิกธรรม ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘.

สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๔๗๕] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยเนววิปากนวิปากธัมมธรรม อนุปาทินนุปาทานิยธรรม อนุปาทินนานุปาทานิยธรรม อสังกิลิฏฐาสังกิเลสิกธรรม ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ธาตุ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐

[๔๗๖] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยอุปาทินนุปาทานิยธรรมธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๓. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ธาตุ ๑๕

[๔๗๗] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยอสังกิลิฏฐสังกิเลสิกธรรม ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ธาตุ ๑๖

[๔๗๘] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยสวิตักกสวิจารธรรม ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๗. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?ไม่มีขันธ์ อายตนะ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธาตุ ๑

[๔๗๙] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยอวิตักกวิจารมัตตธรรม ปีติสหคตธรรม สุขสหคตธรรม ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๔๘๐] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยอวิตักกาวิจารธรรม ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๓. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ธาตุ ๑๕

[๔๘๑] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยอุเปกขาสหคตธรรม ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ธาตุ ๑๓. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะอะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธาตุ ๕

[๔๘๒] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยทัสสนปหาตัพพธรรม ภาวนาปหาตัพพธรรม ทัสสนปหาตัพพเหตุกธรรม ภาวนาปหาตัพพเหตุกธรรม อาจยคามีธรรม อปจยคามีธรรม เสกขธรรม อเสกขธรรมมหัคคตธรรม ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๔๘๓] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยเนวทัสสนนภาวนาปหาตัพพธรรม เนวทัสสนนภาวนาปหาตัพพเหตุกธรรม เนวาจยคามีนาปจยคามีธรรม เนวเสกขานาเสกขธรรม ปริตตธรรม ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๔๘๔] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยอัปปมาณธรรม ปณีตธรรม ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๘.สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐

[๔๘๕] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยปริตตารัมมณธรรม ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะอะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธาตุ ๖

[๔๘๖] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยมหัคคตารัมมณธรรม อัปปมาณารัมมณธรรม หีนธรรม มิจฉัตตนิยตธรรม สัมมัตตนิยตธรรมมัคคารัมมณธรรม มัคคเหตุกธรรม มัคคาธิบดีธรรม ธรรมเหล่านั้นยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘.สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุอะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๔๘๗] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยมัชฌิมธรรม อนิยตธรรม ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ธาตุ ๑๖

[๔๘๘] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยอุปปันนธรรม อนุปปันนธรรม อุปปาทีธรรม อตีตธรรม อนาคตธรรม ปัจจุปปันนธรรมอัชฌัตตธรรม พหิทธาธรรม สนิทัสสนสัปปฏิฆธรรม อนิทัสสนสัปปฏิฆธรรม ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ธาตุ ๑๐

[๔๘๙] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยอตีตารัมมณธรรม อนาคตารัมมณธรรม อัชฌัตตารัมมณธรรม พหิทธารัมมณธรรม ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์อายตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๔๙๐] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยปัจจุปปันนารัมมณธรรม อัชฌัตต พหิทธารัมมณธรรม ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธาตุ ๖

[๔๙๑] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยเหตุธรรม สเหตุกธรรม เหตุสัมปยุตต ธรรม เหตุสเหตุกธรรม สเหตุกนเหตุธรรม เหตุเหตุสัมปยุตตธรรม เหตุสัมปยุตตน เหตุธรรม นเหตุสเหตุกธรรม ธรรมเหล่านั้นยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘.สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุอะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๔๙๒] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยอเหตุกธรรม เหตุวิปปยุตตธรรม นเหตุอเหตุกธรรม ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๔๙๓] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยอัปปัจจยธรรม อสังขตธรรม สนิทัสสนธรรม สัปปฏิฆธรรม รูปีธรรม โลกุตตรธรรม ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ธาตุ ๑๐

[๔๙๔] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยโลกิยธรรม ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๔๙๕] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยอาสวธรรม อาสวสัมปยุตตธรรม อาสวสาสวธรรม อาสวอาสวสัมปยุตตธรรม อาสววิปปยุตตโนอาสวธรรม ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุเท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๔๙๖] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยสาสวธรรม อาสววิปปยุตตธรรม สาสวโนอาสวธรรม อาสววิปปยุตตสาสวธรรม ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ธาตุ ๑๖

[๔๙๗] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยอนาสวธรรม อาสววิปปยุตตอนาสวธรรม ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ธาตุ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐

[๔๙๘] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยสัญโญชนธรรม คันถธรรมโอฆธรรม โยคธรรม นีวรณธรรม ปรามาสธรรม ปรามาสสัมปยุตตธรรมปรามาสปรามัฏฐธรรม ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๔๙๙] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยปรามัฏฐธรรม ปรามาสวิปปยุตตธรรม ปรามัฏฐโนปรามาสธรรม ปรามาสวิปปยุตตปรามัฏฐธรรม ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ธาตุ ๑๖

[๕๐๐] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยปรามัฏฐธรรม ปรามาสวิปปยุตต อปรามัฏฐธรรม ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐

[๕๐๑] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยสารัมมณธรรม จิตตธรรม เจตสิกธรรม จิตตสัมปยุตตธรรม จิตตสังสัฏฐธรรม จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานธรรม จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานสหภูธรรม จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานานุปริวัตติธรรม ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗

[๕๐๒] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยอนารัมมณธรรม จิตตวิปปยุตตธรรม จิตตวิสังสัฏฐธรรม อุปาทาธรรม อนุปาทินนธรรมธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ธาตุ ๑๐

[๕๐๓] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยอุปาทินนธรรม ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๓. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๕

[๕๐๔] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยอุปาทานธรรม กิเลสธรรม สังกิลิฏฐธรรม กิเลสสัมปยุตตธรรม กิเลสสังกิเลสิกธรรม กิเลสสังกิลิฏฐธรรม สังกิลิฏฐโนกิเลสธรรม กิเลสกิเลสสัมปยุตตธรรม กิเลสสัมปยุตตโนกิเลสธรรม ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๕๐๕] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยสังกิเลสิกธรรม อสังกิลิฏฐธรรม กิเลสวิปปยุตตธรรม สังกิเลสิกโนกิเลสธรรม กิเลสวิปปยุตตสังกิเลสิกธรรม ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒.สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๕๐๖] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยอสังกิเลสิกธรรม กิเลสวิปปยุตตอสังกิเลสิกธรรม ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ธาตุ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐

[๕๐๗] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยทัสสนปหาตัพพธรรม ภาวนาปหาตัพพธรรม ทัสสนปหาตัพพเหตุกธรรม ภาวนาปหาตัพพเหตุกธรรม ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๕๐๘] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยนทัสสนปหาตัพพธรรม นภาวนาปหาตัพพธรรม นทัสสนปหาตัพพเหตุกธรรม นภาวนาปหาตัพพเหตุกธรรม ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๕๐๙] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยสวิตักกธรรม สวิจารธรรม ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๗. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธาตุ ๑

[๕๑๐] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยสัปปีติกธรรม ปีติสหคตธรรม สุขสหคตธรรม ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๕๑๑] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยอุเปกขาสหคตธรรม ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๓. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์อายตนะ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธาตุ ๕

[๕๑๒] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยกามาวจรธรรม ปริยาปันนธรรม สอุตตรธรรม ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๕๑๓] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยนกามาวจรธรรม อปริยาปันนธรรม อนุตตรธรรม ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ธาตุ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐

[๕๑๔] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยรูปาวจรธรรม อรูปาวจรธรรม นิยยานิกธรรม นิยตธรรม สรณธรรม ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ์ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘.สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ์ อายตนะ ธาตุอะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๕๑๕] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยนรูปาวจรธรรม นอรูปาวจรธรรม อนิยยานิกธรรม อนิยตธรรม อสรณธรรม ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร? ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร?สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

สรุปข้อธรรมดังกล่าวมาแล้ว

ธัมมายตนะ ธัมมธาตุ ชีวิตินทรีย์ นามรูป สฬายตนะ ชาติ ชรา และมรณะ ไม่ได้ ๒ ติกะ

ในหมวดแรก ได้ธรรม ๗ และ ๑๐ ในหมวดถัดมาได้ธรรม ๑๔ ในหมวดสุดท้าย ได้ธรรม ๖

ธรรม ๔๗ เหล่านี้ ดังพรรณนามาฉะนี้ ย่อมได้โดยสมุจเฉท และโดยโมฆปุจฉกะ ฉะนี้แล

วิปปยุตเตนสังคหิตาสังคหิตปทนิทเทส จบ

ธาตุกถาปกรณ์ จบบริบูรณ์

อุทเทสวาร

[๑] บัญญัติ ๖ คือ

๑. ขันธบัญญัติ

๒. อายตนบัญญัติ

๓. ธาตุบัญญัติ

๔. สัจจบัญญัติ

๕. อินทริยบัญญัติ

๖. ปุคคลบัญญัติ

๑. ขันธบัญญัติ

[๒] การบัญญัติธรรมที่เป็นหมวดหมู่กันว่า ขันธ์ มีเท่าไร ธรรมที่เป็นหมวดหมู่กันมี ๕ คือ

๑. รูปขันธ์

๒. เวทนาขันธ์

๓. สัญญาขันธ์

๔. สังขารขันธ์

๕. วิญญาณขันธ์

การบัญญัติธรรมที่เป็นหมวดหมู่กันว่า ขันธ์ ก็มี ๕ ตามจำนวนหมวดธรรมเหล่านี้

๒. อายตนบัญญัติ

[๓] การบัญญัติธรรมอันเป็นบ่อเกิดว่า อายตนะ มีเท่าไร ธรรมอันเป็นบ่อเกิดมี ๑๒ คือ

๑. จักขวายตนะ

๒. รูปายตนะ

๓. โสตายตนะ

๔. สัททายตนะ

๕. ฆานายตนะ

๖. คันธายตนะ

๗. ชิวหายตนะ

๘. รสายตนะ

๙. กายายตนะ

๑๐. โผฏฐัพพายตนะ

๑๑. มนายตนะ

๑๒. ธัมมายตนะ

การบัญญัติธรรมที่เป็นบ่อเกิดว่า อายตนะ ก็มี ๑๒ ตามจำนวนธรรมเหล่านี้

๓. ธาตุบัญญัติ

[๔] การบัญญัติธรรมที่ทรงตัวอยู่ว่า ธาตุ มีเท่าไร ธรรมที่ทรงตัวอยู่มี ๑๘ คือ

๑. จักขุธาตุ

๒. รูปธาตุ

๓. จักขุวิญญาณธาตุ

๔. โสตธาตุ

๕. สัททธาตุ

๖. โสตวิญญาณธาตุ

๗. ฆานธาตุ

๘. คันธธาตุ

๙. ฆานวิญญาณธาตุ

๑๐. ชิวหาธาตุ

๑๑. รสธาตุ

๑๒. ชิวหาวิญญาณธาตุ

๑๓. กายธาตุ

๑๔. โผฏฐัพพธาตุ

๑๕. กายวิญญาณธาตุ

๑๖. มโนธาตุ

๑๗. ธัมมธาตุ

๑๘. มโนวิญญาณธาตุ

การบัญญัติธรรมที่ทรงตัวอยู่ว่า ธาตุ ก็มี ๑๘ ตามจำนวนธรรมเหล่านี้

๔. สัจจบัญญัติ

[๕] การบัญญัติธรรมที่เป็นของจริงว่า สัจจะ มีเท่าไร ธรรมที่เป็นของจริงมี ๔ คือ

๑. ทุกขสัจจะ

๒. สมุทยสัจจะ

๓. นิโรธสัจจะ

๔. มัคคสัจจะ

การบัญญัติธรรมที่เป็นของจริงว่า สัจจะ ก็มี ๔ ตามจำนวนธรรมเหล่านี้

๕. อินทริยบัญญัติ

[๖] การบัญญัติธรรมที่เป็นใหญ่ว่า อินทรีย์ มีเท่าไร ธรรมที่เป็นใหญ่มี ๒๒ คือ

๑. จักขุนทรีย์

๒. โสตินทรีย์

๓. ฆานินทรีย์
๔. ชิวหินทรีย์
๕. กายินทรีย์
๖. มนินทรีย์
๗. อิตถินทรีย์
๘. ปุริสินทรีย์
๙. ชีวิตินทรีย์
๑๐. สุขินทรีย์
๑๑. ทุกขินทรีย์
๑๒. โสมนัสสินทรีย์
๑๓. โทมนัสสินทรีย์
๑๔. อุเปกขินทรีย์
๑๕. สัทธินทรีย์
๑๖. วิริยินทรีย์
๑๗. สตินทรีย์
๑๘. สมาธินทรีย์
๑๙. ปัญญินทรีย์
๒๐. อนัญญตัญญัสสามีตินทรีย์
๒๑. อัญญินทรีย์
๒๒. อัญญาตาวินทรีย์

การบัญญัติธรรมที่เป็นใหญ่ว่า อินทรีย์ ก็มี ๒๒ ตามจำนวนธรรมเหล่านี้

๖. บุคคลบัญญัติ

การบัญญัติจำพวกบุคคลของบุคคลทั้งหลาย มีเท่าไร

เอกกมาติกา

(บุคคล ๑ จำพวก)

[๗] บุคคลผู้พ้นแล้วในสมัย

บุคคลผู้ที่มิใช่พ้นแล้วในสมัย

บุคคลผู้มีธรรมกำเริบ

บุคคลผู้มีธรรมไม่กำเริบ

บุคคลผู้มีธรรมอันเสื่อม

บุคคลผู้มีธรรมอันไม่เสื่อม

บุคคลผู้ควรโดยเจตนา

บุคคลผู้ควรโดยตามรักษา

บุคคลผู้ที่เป็นปุถุชน

โคตรภูบุคคล

บุคคลผู้งดเว้นเพราะกลัว

บุคคลมิใช่ผู้งดเว้นเพราะกลัว

บุคคลผู้ควรแก่การบรรลุมรรคผล

บุคคลผู้ไม่ควรแก่การบรรลุมรรคผล

บุคคลผู้เที่ยงแล้ว

บุคคลผู้ไม่เที่ยง

บุคคลผู้ปฏิบัติ

บุคคลผู้ตั้งอยู่แล้วในผล

บุคคลผู้ชื่อว่า สมสีสี

บุคคลผู้ชื่อว่า ฐิตกัปปี

บุคคลผู้เป็นอริยะ

บุคคลผู้ไม่เป็นอริยะ

บุคคลผู้เป็นเสกขะ

บุคคลผู้เป็นอเสกขะ
บุคคลผู้เป็นเสกขะก็มิใช่ ผู้เป็นอเสกขะก็มิใช่
บุคคลผู้มีวิชชา ๓
บุคคลผู้มีอภิญญา ๖
พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระปัจเจกพุทธเจ้า
บุคคลผู้ชื่อว่า อุภโตภาควิมุต
บุคคลผู้ชื่อว่า ปัญญาวิมุต
บุคคลผู้ชื่อว่า กายสักขี
บุคคลผู้ชื่อว่า ทิฏฐิปัตตะ
บุคคลผู้ชื่อว่า สัทธาวิมุต
บุคคลผู้ชื่อว่า ธัมมานุสารี
บุคคลผู้ชื่อว่า สัทธานุสารี
บุคคลผู้ชื่อว่า สัตตักขัตตุปรมะ
บุคคลผู้ชื่อว่า โกลังโกละ
บุคคลผู้ชื่อว่า เอกพีชี
บุคคลผู้ชื่อว่า สกทาคามี
บุคคลผู้ชื่อว่า อนาคามี
บุคคลผู้ชื่อว่า อันตราปรินิพพายี
บุคคลผู้ชื่อว่า อุปหัจจปรินิพพายี
บุคคลผู้ชื่อว่า อสังขารปรินิพพายี
บุคคลผู้ชื่อว่า สสังขารปรินิพพายี
บุคคลผู้ชื่อว่า อุทธังโสโตอกนิฏฐคามี
บุคคลผู้ชื่อว่า โสดาบัน
บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล

บุคคลผู้ชื่อว่า สกทาคามี

บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งซึ่งสกทาคามิผล

บุคคลผู้ชื่อว่า อนาคามี

บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งซึ่งอนาคามิผล

บุคคลผู้ชื่อว่า อรหันต์

บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งซึ่งอรหัตผล

เอกกมาติกา จบ

ทุกมาติกา

[๘] บุคคล ๒ จำพวก

บุคคลผู้มักโกรธ

บุคคลผู้ผูกโกรธ

บุคคลผู้ลบหลู่บุญคุณของผู้อื่น

บุคคลผู้ตีเสมอผู้อื่น

บุคคลผู้มีความริษยา

บุคคลผู้มีความตระหนี่

บุคคลผู้โอ้อวด

บุคคลผู้มีมารยา

บุคคลผู้ไม่มีหิริ

บุคคลผู้ไม่มีโอตตัปปะ

บุคคลผู้ว่ายาก

บุคคลผู้มีมิตรชั่ว

บุคคลผู้มีทวารอันไม่คุ้มครองแล้วในอินทรีย์ทั้งหลาย

บุคคลผู้ไม่รู้ประมาณในโภชนะ

บุคคลผู้มีสติหลง

บุคคลผู้ไม่มีสัมปชัญญะ
บุคคลผู้มีศีลวิบัติ
บุคคลผู้มีทิฐิวิบัติ
บุคคลผู้มีสัญโญชน์ในภายใน
บุคคลผู้มีสัญโญชน์ในภายนอก
บุคคลผู้ไม่มักโกรธ
บุคคลผู้ไม่ผูกโกรธ
บุคคลผู้ไม่ลบหลู่บุญคุณของผู้อื่น
บุคคลผู้ไม่ตีเสมอผู้อื่น
บุคคลผู้ไม่มีความริษยา
บุคคลผู้ไม่มีความตระหนี่
บุคคลผู้ไม่โอ้อวด
บุคคลผู้ไม่มีมารยา
บุคคลผู้มีหิริ
บุคคลผู้มีโอตตัปปะ
บุคคลผู้ว่าง่าย
บุคคลผู้มีมิตรดี
บุคคลผู้มีทวารอันคุ้มครองแล้วในอินทรีย์ทั้งหลาย
บุคคลผู้รู้ประมาณในโภชนะ
บุคคลผู้มีสติตั้งมั่น
บุคคลผู้มีสัมปชัญญะ
บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยศีล
บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิฐิ
บุคคล ๒ จำพวกที่หาได้ยากในโลก
บุคคล ๒ จำพวกที่ให้อิ่มได้ยาก

บุคคล ๒ จำพวกที่ให้อิ่มได้ง่าย

อาสวะย่อมเจริญแก่บุคคล ๒ จำพวก

อาสวะย่อมไม่เจริญแก่บุคคล ๒ จำพวก

บุคคลผู้มีอัธยาศัยเลว

บุคคลผู้มีอัธยาศัยประณีต

บุคคลผู้อิ่มแล้ว

บุคคลผู้ให้คนอื่นอิ่ม

ทุกมาติกา จบ

ติกมาติกา

[๔] บุคคล ๓ จำพวก

บุคคลผู้ไม่มีความหวัง

บุคคลผู้มีความหวัง

บุคคลผู้มีความหวังปราศไปแล้ว

บุคคลเปรียบด้วยคนไข้ ๓ จำพวก

บุคคลผู้ชื่อว่า กายสักขี

บุคคลผู้ชื่อว่า ทิฏฐิปัตตะ

บุคคลผู้ชื่อว่า สัทธาวิมุต

บุคคลผู้มีวาจาเหมือนคูถ

บุคคลผู้มีวาจาเหมือนดอกไม้

บุคคลผู้มีวาจาเหมือนน้ำผึ้ง

บุคคลผู้มีจิตเหมือนแผลเรื้อรัง

บุคคลผู้มีจิตเหมือนฟ้าแลบ

บุคคลผู้มีจิตเหมือนฟ้าผ่า

บุคคลผู้บอด

บุคคลผู้มีตาข้างเดียว

บุคคลผู้มีตาสองข้าง

บุคคลผู้มีปัญญาดังหม้อคว่ำ

บุคคลผู้มีปัญญาดังหน้าตัก

บุคคลผู้มีปัญญามาก

บุคคลบางจำพวกยังไม่สิ้นทั้งกามราคะและภวราคะ

บุคคลบางจำพวกสิ้นกามราคะแล้วแต่ภวราคะยังมีอยู่

บุคคลบางจำพวกสิ้นหมดแล้วทั้งกามราคะและภวราคะ

บุคคลเสมือนรอยขีดในหิน

บุคคลเสมือนรอยขีดในแผ่นดิน

บุคคลเสมือนรอยขีดในน้ำ

บุคคลเปรียบด้วยผ้าป่าน ๓ จำพวก

บุคคลเปรียบด้วยผ้าแคว้นกาสี ๓ จำพวก

บุคคลที่ประมาณได้ง่าย

บุคคลที่ประมาณได้ยาก

บุคคลที่ประมาณไม่ได้

บุคคลบางคนไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้

บุคคลบางคนควรสมาคม ควรคบ ควรเข้าใกล้

บุคคลบางคนควรสักการะเคารพแล้ว จึงสมาคมจึงคบ จึงเข้าใกล้

บุคคลบางคนควรเกลียด ไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้

บุคคลบางคนควรเฉยๆ เสีย ไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้

บุคคลบางคนควรสมาคม ควรคบ ควรเข้าใกล้

บุคคลบางคนมีปกติทำให้บริบูรณ์ในศีล มีปกติทำพอประมาณในสมาธิ มีปกติทำพอประมาณในปัญญา

บุคคลบางคนมีปกติทำให้บริบูรณ์ในศีลด้วย มีปกติทำให้บริบูรณ์ในสมาธิด้วย มีปกติทำพอประมาณในปัญญา

บุคคลบางคนมีปกติทำให้บริบูรณ์ในศีลด้วย มีปกติทำให้บริบูรณ์ในสมาธิด้วย มีปกติทำให้บริบูรณ์ในปัญญาด้วย

ศาสดา ๓ ประเภท

ศาสดา ๓ ประเภท แม้อื่นอีก

ติกมาติกา จบ

จตุกกมาติกา

[๑๐] บุคคล ๔ จำพวก

คนที่เป็นอสัตบุรุษ

คนที่เป็นอสัตบุรุษยิ่งกว่าอสัตบุรุษ

คนที่เป็นสัตบุรุษ

คนที่เป็นสัตบุรุษยิ่งกว่าสัตบุรุษ

คนลามก

คนลามกยิ่งกว่าคนลามก

คนดี

คนดียิ่งกว่าคนดี

คนมีธรรมลามก

คนมีธรรมลามกยิ่งกว่าคนมีธรรมลามก

คนมีธรรมงาม

คนมีธรรมงามยิ่งกว่าคนมีธรรมงาม

คนมีที่ติ

คนมีที่ติมาก

คนมีที่ติน้อย

คนไม่มีที่ติ

บุคคลผู้เป็นอุคฆฏิตัญญู

บุคคลผู้เป็นวิปัญจิตัญญู

บุคคลผู้เป็นเนยยะ

บุคคลผู้เป็นปทปรมะ

บุคคลผู้โต้ตอบถูกต้องแต่ไม่ว่องไว

บุคคลผู้โต้ตอบว่องไวแต่ไม่ถูกต้อง

บุคคลผู้โต้ตอบถูกต้องและว่องไว

บุคคลผู้โต้ตอบไม่ถูกต้องและไม่ว่องไว

บุคคลผู้เป็นธรรมกถึก ๔ ประเภท

บุคคลผู้เปรียบด้วยวลาหก ๔ จำพวก

บุคคลผู้เปรียบด้วยหนู ๔ จำพวก

บุคคลผู้เปรียบด้วยมะม่วง ๔ จำพวก

บุคคลผู้เปรียบด้วยหม้อ ๔ จำพวก

บุคคลผู้เปรียบด้วยห้วงน้ำ ๔ จำพวก

บุคคลผู้เปรียบด้วยโคถึก ๔ จำพวก

บุคคลผู้เปรียบด้วยอสรพิษ ๔ จำพวก

บุคคลบางคนไม่ใคร่ครวญ ไม่ไตร่ตรองแล้ว พูดสรรเสริญคนที่ไม่ควรสรรเสริญ

บุคคลบางคนไม่ใคร่ครวญ ไม่ไตร่ตรองแล้ว พูดติเตียนคนที่ควรสรรเสริญ

บุคคลบางคนไม่ใคร่ครวญ ไม่ไตร่ตรองแล้ว มีความเลื่อมใสในฐานะที่ไม่ควรเลื่อมใส

บุคคลบางคนไม่ใคร่ครวญ ไม่ไตร่ตรองแล้ว ไม่เลื่อมใสในฐานะที่ควรเลื่อมใส

บุคคลบางคนใคร่ครวญ ไตร่ตรองแล้ว พูดติเตียนคนที่ควรติเตียน

บุคคลบางคนใคร่ครวญไตร่ตรองแล้ว พูดสรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญ

บุคคลบางคนใคร่ครวญไตร่ตรองแล้ว ไม่เลื่อมใสในฐานะที่ไม่ควรเลื่อมใส

บุคคลบางคนใคร่ครวญไตร่ตรองแล้ว เลื่อมใสในฐานะที่ควรเลื่อมใส

บุคคลบางคนพูดติเตียนคนที่ควรติเตียน อันจริงแท้ตามกาล แต่ไม่พูดสรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญ อันจริงแท้ตามกาล

บุคคลบางคนพูดสรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญ อันจริงแท้ตามกาล แต่ไม่พูดติเตียนคนที่ควรติเตียน อันจริงแท้ตามกาล

บุคคลบางคนพูดติเตียนคนที่ควรติเตียน อันจริงแท้ตามกาล และพูดสรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญ อันจริงแท้ตามกาล

บุคคลบางคนไม่พูดติเตียนคนที่ควรติเตียน อันจริงแท้ตามกาล และไม่พูดสรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญ อันจริงแท้ตามกาล

บุคคลผู้ดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งความหมั่น มิใช่ดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งบุญ

บุคคลดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งบุญ มิใช่ดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งความหมั่น

บุคคลดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งความหมั่นด้วย ดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งบุญด้วย

บุคคลผู้มิใช่ดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งความหมั่น ทั้งมิใช่ดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งบุญด้วย

บุคคลผู้มีความมืดมามืดไป

บุคคลผู้มีความมืดมาสว่างไป

บุคคลผู้สว่างมามืดไป

บุคคลผู้สว่างมาสว่างไป

บุคคลผู้ต่ำมาแล้วต่ำไป

บุคคลผู้ต่ำมาแล้วสูงไป

บุคคลผู้สูงมาแล้วต่ำไป

บุคคลผู้สูงมาแล้วสูงไป

บุคคลผู้เปรียบด้วยต้นไม้ ๔ อย่าง

บุคคลผู้ถือรูปเป็นประมาณเลื่อมใสในรูป

บุคคลผู้ถือเสียงเป็นประมาณเลื่อมใสในเสียง

บุคคลผู้ถือความเศร้าหมองเป็นประมาณเลื่อมใสในความเศร้าหมอง

บุคคลผู้ถือธรรมเป็นประมาณเลื่อมใสในธรรม

บุคคลบางคนปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์คนอื่น

บุคคลบางคนปฏิบัติเพื่อประโยชน์คนอื่น ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน

บุคคลบางคนปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนด้วย ปฏิบัติเพื่อประโยชน์คนอื่นด้วย

บุคคลบางคนไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์คนอื่น

บุคคลบางคนทำตนให้เดือดร้อน ขวนขวายประกอบสิ่งที่ทำตนให้เดือดร้อน

บุคคลบางคนทำคนอื่นให้เดือดร้อน ขวนขวายประกอบสิ่งที่ทำคนอื่นให้เดือดร้อน

บุคคลบางคนทำตนให้เดือดร้อน ขวนขวายประกอบสิ่งที่ทำตนให้เดือดร้อนด้วย ทำคนอื่นให้เดือดร้อน ขวนขวายประกอบสิ่งที่ทำคนอื่นให้เดือดร้อนด้วย

บุคคลบางคนไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ขวนขวายประกอบสิ่งที่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำคนอื่นให้เดือดร้อน ไม่ขวนขวายประกอบสิ่งที่ทำคนอื่นให้เดือดร้อน บุคคลนั้นไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำคนอื่นให้เดือดร้อน เป็นผู้หมดหิว เป็นผู้ดับแล้ว เป็นผู้เย็นแล้ว เสวยความสุขมีตนอันประเสริฐ สำเร็จอิริยาบถอยู่ในทิฏฐธรรมเทียว

บุคคลมีราคะ

บุคคลมีโทสะ

บุคคลมีโมหะ

บุคคลมีมานะ

บุคคลบางคนได้เจโตสมถะในภายใน แต่ไม่ได้ปัญญาเห็นแจ้งในธรรม กล่าวคือ อธิปัญญา

บุคคลบางคนได้ปัญญาเห็นแจ้งในธรรมคืออธิปัญญา แต่ไม่ได้เจโตสมถะในภายใน

บุคคลบางคนได้เจโตสมถะในภายในด้วย ได้ปัญญาเห็นแจ้งในธรรมคืออธิปัญญาด้วย

บุคคลบางคนไม่ได้เจโตสมถะในภายในด้วย ไม่ได้ปัญญาเห็นแจ้งในธรรม คืออธิปัญญาด้วย

บุคคลผู้ไปตามกระแส

บุคคลผู้ไปทวนกระแส

บุคคลผู้ตั้งตัวได้แล้ว

บุคคลผู้ข้ามถึงฝั่งยืนอยู่บนบก เป็นพราหมณ์

บุคคลผู้มีสุตะน้อย และไม่ได้ประโยชน์เพราะสุตะ

บุคคลผู้มีสุตะน้อย แต่ได้ประโยชน์เพราะสุตะ

บุคคลมีสุตะมาก แต่ไม่ได้ประโยชน์เพราะสุตะ

บุคคลมีสุตะมาก และได้ประโยชน์เพราะสุตะ

สมณะไม่หวั่นไหว

สมณะดังบัวหลวง

สมณะดังบัวขาว

สมณะสุขุมาลในหมู่สมณะ

จตุกกมาติกา จบ

ปัญจกมาติกา

[๑๑] บุคคล ๕ จำพวก

บุคคลบางคนต้องอาบัติด้วย เดือดร้อนด้วย ทั้งไม่รู้ชัดตามความเป็นจริง ซึ่งเจโตวิมุติ ซึ่งปัญญาวิมุติ อันเป็นที่ดับไม่เหลือแห่งอกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้วเหล่านั้นของบุคคลนั้น

บุคคลบางคนต้องอาบัติ แต่ไม่เดือดร้อน ทั้งไม่รู้ชัดตามความเป็นจริง ซึ่งเจโตวิมุติ ซึ่งปัญญาวิมุติ อันเป็นที่ดับไม่เหลือแห่งอกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้วเหล่านั้นของบุคคลนั้น

บุคคลบางคนไม่ต้องอาบัติ แต่เดือดร้อน ทั้งไม่รู้ชัดตามความเป็นจริง ซึ่งเจโตวิมุติ ซึ่งปัญญาวิมุติ อันเป็นที่ดับไม่เหลือแห่งอกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้วเหล่านั้นของบุคคลนั้น

บุคคลบางคนไม่ต้องอาบัติ ไม่เดือดร้อน แต่ไม่รู้ชัดตามความเป็นจริง ซึ่งเจโตวิมุติ ซึ่งปัญญาวิมุติ อันเป็นที่ดับไม่เหลือแห่งอกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้วเหล่านั้นของบุคคลนั้น

บุคคลบางคนไม่ต้องอาบัติ ไม่เดือดร้อน ทั้งรู้ชัดตามความเป็นจริง ซึ่งเจโตวิมุติ ซึ่งปัญญาวิมุติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือ แห่งอกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้วเหล่านั้นของบุคคลนั้น

บุคคลให้แล้วดูหมิ่น

บุคคลดูหมิ่นด้วยการอยู่ร่วม

บุคคลผู้เชื่อง่าย

บุคคลโลเล

บุคคลโง่งมงาย

บุคคลเปรียบด้วยนักรบอาชีพ ๕ จำพวก

ภิกษุผู้ถือบิณฑบาตเป็นวัตร ๕ จำพวก

ภิกษุผู้ถือห้ามภัตอันนำมาเมื่อภายหลังเป็นวัตร ๕ จำพวก

ภิกษุผู้ถือนั่งฉันอาสนะเดียวเป็นวัตร ๕ จำพวก

ภิกษุผู้ถือทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ๕ จำพวก

ภิกษุผู้ถือเพียงไตรจีวรเป็นวัตร ๕ จำพวก

ภิกษุผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร ๕ จำพวก

ภิกษุผู้ถืออยู่โคนไม้เป็นวัตร ๕ จำพวก

ภิกษุผู้ถืออยู่ในที่แจ้งเป็นวัตร ๕ จำพวก

ภิกษุผู้ถือการนั่งเป็นวัตร ๕ จำพวก

ภิกษุผู้ถือการอยู่ในเสนาสนะตามที่ท่านจัดให้เป็นวัตร ๕ จำพวก

ภิกษุผู้ถืออยู่ป่าช้าเป็นวัตร ๕ จำพวก

ปัญจกมาติกา จบ

ฉักกมาติกา

[๑๒] บุคคล ๖ จำพวก

บุคคลบางคนแทงตลอดสัจจะด้วยตนเองในธรรมทั้งหลาย ที่มิได้ สดับแล้วในก่อน ทั้งบรรลุความเป็นสัพพัญญูในธรรมนั้นด้วย ทั้งถึงความชำนาญในธรรมเป็นกำลังทั้งหลายด้วย

บุคคลบางคนแทงตลอดสัจจะด้วยตนเองในธรรมทั้งหลาย ที่มิได้สดับแล้วในก่อน แต่มิได้บรรลุความเป็นสัพพัญญูในธรรมนั้นด้วย ทั้งมิได้ถึงความชำนาญในธรรมเป็นกำลังทั้งหลายด้วย

บุคคลบางคนไม่แทงตลอดสัจจะด้วยตนเองในธรรมทั้งหลาย ที่มิได้สดับแล้วในก่อน เป็นผู้ทำที่สุดทุกข์ได้ในทิฏฐธรรมเทียว ทั้งลุสาวกบารมีด้วย

บุคคลบางคนไม่แทงตลอดสัจจะด้วยตนเองในธรรมทั้งหลาย ที่มิได้สดับแล้วในก่อน เป็นผู้ทำที่สุดทุกข์ได้ในทิฏฐธรรมเทียว แต่ไม่ได้บรรลุสาวกบารมี

บุคคลบางคนไม่แทงตลอดสัจจะด้วยตนเองในธรรมทั้งหลาย ที่มิได้สดับแล้วในก่อน ทั้งมิได้ทำที่สุดทุกข์ในทิฏฐธรรมเทียว เป็นอนาคามี ไม่มาแล้วสู่ความเป็นอย่างนี้

บุคคลบางคนไม่แทงตลอดสัจจะด้วยตนเองในธรรมทั้งหลาย ที่มิได้สดับแล้วในก่อน ทั่งไม่ทำที่สุดทุกข์ในทิฏฐธรรมเทียว เป็นโสดาบัน และสกทาคามี มาแล้วสู่ความเป็นอย่างนี้

ฉักกมาติกา จบ

สัตตกมาติกา

[๑๓] บุคคล ๗ จำพวก

บุคคลเปรียบด้วยคนจมน้ำ ๗ เหล่า คือ

บุคคลจมแล้วคราวเดียว ย่อมจมอยู่นั่นเอง

บุคคลโผล่ขึ้นมาแล้ว จมลงอีก

บุคคลโผล่ขึ้นแล้ว หยุดอยู่

บุคคลโผล่ขึ้นแล้ว เหลียวมองดู

บุคคลโผล่ขึ้นแล้ว ว่ายข้ามไป

บุคคลโผล่ขึ้น และว่ายไปถึงที่ตื้นพอหยั่งถึงแล้ว

บุคคลโผล่ขึ้นและข้ามไปถึงฝั่งแล้ว เป็นพราหมห์ยืนอยู่บนบก

บุคคลผู้เป็นอุภโตภาควิมุต

บุคคลผู้เป็นปัญญาวิมุต

บุคคลผู้เป็นกายสักขี

บุคคลผู้เป็นทิฏฐิปัตตะ

บุคคลเป็นสัทธาวิมุต

บุคคลผู้เป็นธัมมานุสารี

บุคคลผู้เป็นสัทธานุสารี

สัตตกมาติกา จบ

อัฏฐกมาติกา

[๑๔] บุคคล ๘ จำพวก

บุคคลผู้พร้อมเพรียงด้วยมรรค ๔

บุคคลผู้พร้อมเพรียงด้วยผล ๔

อัฏฐกมาติกา จบ

นวกมาติกา

[๑๕] บุคคล ๙ จำพวก

พระสัมมาสัมพุทธะ

พระปัจเจกพุทธะ

บุคคลผู้เป็นอุภโตภาควิมุต

บุคคลผู้เป็นปัญญาวิมุต

บุคคลผู้เป็นกายสักขี

บุคคลผู้เป็นทิฏฐิปัตตะ

บุคคลผู้เป็นสัทธาวิมุต

บุคคลผู้เป็นธัมมานุสารี

บุคคลผู้เป็นสัทธานุสารี

นวกมาติกา จบ

ทสกมาติกา

[๑๖] บุคคล ๑๐ จำพวก

ความสำเร็จของพระอริยบุคคล ๕ จำพวก ในกามาวจรภูมินี้

ความสำเร็จของพระอริยบุคคล ๕ จำพวก เมื่อละกามาจรภูมินี้ไปแล้ว

ทสกมาติกา จบ

มาติกาปุคคลปัญญัติ จบ

เอกกนิทเทส

[๑๗] บุคคลผู้พ้นแล้วในสมัย เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ถูกต้องวิโมกข์ ๘ ด้วยกาย ในกาลโดยกาลในสมัยโดยสมัย แล้วสำเร็จอิริยาบถอยู่ อนึ่ง อาสวะบางอย่างของบุคคลนั้น หมดสิ้นแล้วเพราะเห็นด้วยปัญญา บุคคลนี้เรียกว่า ผู้พ้นแล้วในสมัย

[๑๘] บุคคลผู้มิใช่พ้นแล้วในสมัย เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ มิได้ถูกต้องวิโมกข์ ๘ ด้วยกาย ในกาลโดยกาลในสมัยโดยสมัย สำเร็จอิริยาบถอยู่ อนึ่ง อาสวะทั้งหลายของบุคคลนั้น หมดสิ้นแล้วเพราะเห็นด้วยปัญญา บุคคลนี้เรียกว่าผู้มิใช่พ้นแล้วในสมัย พระอริยบุคคลแม้ทั้งปวง ชื่อว่าผู้มิใช่พ้นแล้วในสมัย ในวิโมกข์ ส่วนที่เป็นอริยะ

[๑๙] บุคคลผู้มีธรรมอันกำเริบ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ได้สมาบัติอันสหรคตด้วยรูปฌาน หรือสหรคตด้วยอรูปฌาน แต่บุคคลนั้น มิใช่เป็นผู้ได้ตามปรารถนา มิใช่เป็นผู้ได้โดยไม่ยาก มิใช่เป็นผู้ได้โดยไม่ลำบาก ไม่สามารถจะเข้าหรือออกสมาบัติใดในที่ใด นานเท่าใด ตามปรารถนา ข้อนี้ก็เป็นฐานะอยู่แล ที่สมาบัติเหล่านั้นจะพึงกำเริบได้ เพราะอาศัยความประมาทของบุคคลนั้น บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีธรรมอันกำเริบ

[๒๐] บุคคลผู้มีธรรมอันไม่กำเริบ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ได้สมาบัติอันสหรคตด้วยรูปฌาน หรือสหรคตด้วยอรูปฌาน แต่บุคคลนั้น เป็นผู้ได้ตามต้องการ เป็นผู้ได้โดยไม่ยากเป็นผู้ได้โดยไม่ลำบาก สามารถจะเข้าหรือออกสมาบัติใดในที่ใด นานเท่าใดได้ตามปรารถนา ข้อนี้ไม่เป็นฐานะ ไม่เป็นโอกาสที่สมาบัติเหล่านั้นจะพึงกำเริบเพราะอาศัยความประมาทของบุคคลนั้น บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีธรรมอันไม่กำเริบพระอริยบุคคลแม้ทั้งหมดชื่อว่าผู้มีธรรมอันไม่กำเริบ ในวิโมกข์ ส่วนที่เป็นอริยะ

[๒๑] บุคคลผู้มีธรรมอันเสื่อม เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ได้สมาบัติอันสหรคตด้วยรูปฌาน หรือสหรคตด้วยอรูปฌาน แต่บุคคลนั้น มิใช่เป็นผู้ได้ตามต้องการ มิใช่เป็นผู้ได้โดยไม่ยาก มิใช่เป็นผู้ได้โดยไม่ลำบาก ไม่สามารถจะเข้าหรือออกสมาบัติใด ในที่ใด นานเท่าใดตามปรารถนา ข้อนี้ก็เป็นฐานะอยู่แล ที่บุคคลนั้น จะพึงเสื่อมจากสมาบัติเหล่านั้นได้ เพราะอาศัยความประมาท บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีธรรมอันเสื่อม

[๒๒] บุคคลผู้มีธรรมอันไม่เสื่อม เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ได้สมาบัติอันสหรคตด้วยรูปฌาน หรือสหรคตด้วยอรูปฌาน แต่บุคคลนั้นเป็นผู้ได้ตามต้องการ เป็นผู้ได้โดยไม่ยากเป็นผู้ได้โดยไม่ลำบาก สามารถจะเข้าหรือออกสมาบัติใด ในที่ใด นานเท่าใดตามปรารถนา ข้อนี้ไม่เป็นฐานะไม่เป็นโอกาสที่บุคคลนั้นจะพึงเสื่อมจากสมาบัติเหล่านั้น เพราะอาศัยความประมาท บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีธรรมอันไม่เสื่อมพระอริยบุคคลแม้ทั้งปวงเป็นผู้มีธรรมอันไม่เสื่อมในวิโมกข์ส่วนที่เป็นอริยะ

[๒๓] บุคคลผู้ควรโดยเจตนา เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ได้สมาบัติอันสรหคตด้วยรูปฌาน หรือสหรคตด้วยอรูปฌาน แต่บุคคลนั้นมิใช่เป็นผู้ได้ตามต้องการ มิใช่ได้โดยไม่ยากมิใช่เป็นผู้ได้โดยไม่ลำบาก ไม่สามารถจะเข้าหรือออกสมาบัติใด ในที่ใด นานเท่าใดได้ตามปรารถนา หากว่าคอยใส่ใจอยู่ย่อมไม่เสื่อมจากสมาบัติเหล่านั้นหากไม่เอาใจใส่ก็เสื่อมจากสมาบัติเหล่านั้น บุคคลนี้เรียกว่า ผู้ควรโดยเจตนา

[๒๔] บุคคลผู้ควรโดยการตามรักษา เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ได้สมาบัติอันสรหคตด้วยรูปฌาน หรือสรหคตด้วยอรูปฌาน และบุคคลนั้นแลมิใช่เป็นผู้ได้ตามต้องการ มิใช่เป็นผู้ได้โดยไม่ยาก มิใช่เป็นผู้ได้โดยไม่ลำบาก ไม่สามารถจะเข้าหรือออกสมาบัติใดในที่ใด นานเท่าใดได้ตามปรารถนา หากว่าคอยรักษาอยู่ ย่อมไม่เสื่อมจากสมาบัติเหล่านั้น หากว่าไม่คอยรักษาก็เสื่อมจากสมาบัติเหล่านั้น บุคคลนี้เรียกว่าผู้ควรโดยการตามรักษา

[๒๕] บุคคลที่เป็นปุถุชน เป็นไฉน

สัญโญชน์ ๓ อันบุคคลใดละไม่ได้ ทั้งไม่ปฏิบัติเพื่อละธรรมเหล่านั้นบุคคลนี้เรียกว่า ปุถุชน

[๒๖] โคตรภูบุคคล เป็นไฉน

ความย่างลงสู่อริยธรรมในลำดับแห่งธรรมเหล่าใด บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมเหล่านั้น นี้เรียกว่า โคตรภูบุคคล

[๒๗] บุคคลผู้งดเว้นเพราะกลัว เป็นไฉน

พระเสขะ ๗ จำพวก และบุคคลปุถุชนผู้มีศีล ชื่อว่าผู้งดเว้นเพราะกลัว พระอรหันต์ ชื่อว่ามิใช่ผู้งดเว้นเพราะกลัว

[๒๘] บุคคลผู้ไม่ควรแก่การบรรลุมรรคผล เป็นไฉน

บุคคลที่ประกอบด้วยกัมมาวรณ์ ประกอบด้วยกิเลสาวรณ์ ประกอบด้วยวิปากาวรณ์ ไม่มีศรัทธา ไม่มีฉันทะ มีปัญญาทราม โง่เขลา เป็นผู้ไม่ควรหยั่งลงสู่นิยามอันถูกในกุศลธรรม ทั้งหลาย บุคคลเหล่านี้เรียกว่า ผู้ไม่ควรแก่การบรรลุมรรคผล

[๒๙] บุคคลผู้ควรแก่การบรรลุมรรคผล เป็นไฉน

บุคคลที่ไม่ประกอบด้วยกัมมาวรณ์ ไม่ประกอบด้วยกิเลสาวรณ์ ไม่ประกอบด้วย วิปากาวรณ์ มีศรัทธา มีฉันทะ มีปัญญา ไม่โง่เขลา เป็นผู้ควรเพื่อหยั่งลงสู่นิยามอันถูกใน กุศลธรรมทั้งหลาย บุคคลเหล่านี้เรียกว่า ผู้ควรแก่การบรรลุมรรคผล

[๓๐] บุคคลผู้เที่ยงแล้ว เป็นไฉน

บุคคลผู้ทำอนันตริยกรรม ๕ จำพวก บุคคลผู้เป็นนิยตมิจฉาทิฏฐิ และพระอริยบุคคล ๘ ชื่อว่า ผู้เที่ยงแล้ว บุคคลนอกนั้นชื่อว่า ผู้ไม่เที่ยง

[๓๑] บุคคลผู้ปฏิบัติ เป็นไฉน

บุคคลผู้พร้อมเพรียงด้วยมรรค ๔ ชื่อว่าผู้ปฏิบัติ บุคคลผู้พร้อมเพรียงด้วยผล ๔ ชื่อว่า ผู้ตั้งอยู่แล้วในผล

[๓๒] บุคคลชื่อว่าสมสีสี เป็นไฉน

การสิ้นไปแห่งอาสวะ และการสิ้นไปแห่งชีวิตของบุคคลใด มีไม่ก่อนไม่หลังกัน บุคคลนี้เรียกว่า สมสีสี

[๓๓] บุคคลชื่อว่าฐิตกัปปี เป็นไฉน

บุคคลนี้พึงเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล และเวลาที่กัลป์ไหม้จะพึงมีกัลป์ก็ไม่พึงไหม้ตราบเท่าที่บุคคลนี้ยังไม่ทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผลบุคคลนี้เรียกว่า ฐิตกัปปี บุคคลผู้พร้อมเพรียงด้วยมรรคแม้ทั้งหมด ชื่อว่าเป็นผู้มีกัลป์ตั้งอยู่แล้ว

[๓๔] บุคคลเป็นอริยะ เป็นไฉน

พระอริยบุคคล ๘ เป็นอริยะ บุคคลนอกนั้น ไม่ใช่อริยะ

[๓๕] บุคคลเป็นเสขะ เป็นไฉน

บุคคลผู้พร้อมเพรียงด้วยมรรค ๔ พร้อมเพรียงด้วยมรรค ๓ เป็นเสขะพระอรหันต์เป็นอเสขะ บุคคลนอกนั้น เป็นเสขะก็มิใช่ เป็นอเสขะก็มิใช่

[๓๖] บุคคลผู้มีวิชชา ๓ เป็นไฉน

บุคคลประกอบด้วยวิชชา ๓ ชื่อว่าผู้มีวิชชา ๓

[๓๗] บุคคลผู้มีอภิญญา ๖ เป็นไฉน

บุคคลประกอบด้วยอภิญญา ๖ ชื่อว่าผู้มีอภิญญา ๖

[๓๘] บุคคลเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ตรัสรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง ซึ่งสัจจะด้วยตนเองในธรรมทั้งหลายที่ตนมิได้เคยสดับมาแล้วในก่อน บรรลุความเป็นพระสัพพัญญูในธรรมนั้น และบรรลุความเป็นผู้มีความชำนาญในธรรมเป็นกำลังทั้งหลายบุคคลนี้เรียกว่า พระสัมมาสัมพุทธะ

[๓๙] บุคคลเป็นพระปัจเจกพุทธะ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมตรัสรู้ซึ่งสัจจะทั้งหลายด้วยตนเอง ในธรรมทั้งหลายที่ตนไม่ได้สดับมาแล้วในก่อน แต่มิได้บรรลุความเป็นพระสัพพัญญูในธรรมนั้น ทั้งไม่ถึงความเป็นผู้ชำนาญในธรรมอันเป็นกำลังทั้งหลาย บุคคลนี้เรียกว่า พระปัจเจกพุทธะ

[๔๐] บุคคลชื่อว่า อุภโตภาควิมุต เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ถูกต้องซึ่งวิโมกข์ ๘ ด้วยกาย แล้วสำเร็จอิริยาบถอยู่ ทั้งอาสวะของผู้นั้นก็สิ้นไปแล้ว เพราะเห็นด้วยปัญญา บุคคลนี้เรียกว่า อุภโตภาควิมุต

[๔๑] บุคคลชื่อว่าปัญญาวิมุต เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ มิได้ถูกต้องซึ่งวิโมกข์ ๘ ด้วยกาย สำเร็จอิริยาบถอยู่ แต่อาสวะของผู้นั้นสิ้นไปแล้ว เพราะเห็นด้วยปัญญา บุคคลนี้เรียกว่า ปัญญาวิมุต

[๔๒] บุคคลชื่อว่ากายสักขี เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ถูกต้องซึ่งวิโมกข์ ๘ ด้วยกาย แล้วสำเร็จอิริยาบถอยู่ ทั้งอาสวะบางอย่างของผู้นั้นก็สิ้นไปแล้ว เพราะเห็นด้วยปัญญาบุคคลนี้เรียกว่า กายสักขี

[๔๓] บุคคลชื่อว่าทิฏฐิปัตตะ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้เหตุให้เกิดทุกข์ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่านี้ความดับทุกข์ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์อนึ่ง ธรรมทั้งหลายที่พระตถาคตประกาศแล้ว ผู้นั้นเห็นชัดแล้ว ดำเนินไปดีแล้วด้วยปัญญา อนึ่งอาสวะบางอย่างของผู้นั้นก็สิ้นไปแล้ว เพราะเห็นด้วยปัญญาบุคคลนี้เรียกว่า ทิฏฐิปัตตะ

[๔๔] บุคคลชื่อว่าสัทธาวิมุต เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้เหตุให้เกิดทุกข์ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่านี้ความดับทุกข์ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์อนึ่งธรรมทั้งหลายที่พระตถาคตประกาศแล้ว ผู้นั้นเห็นชัดแล้ว ดำเนินไปดีแล้วด้วยปัญญา อนึ่ง อาสวะบางอย่างของผู้นั้นก็สิ้นไปแล้ว เพราะเห็นด้วยปัญญาแต่มิใช่เหมือนบุคคลผู้เป็นทิฏฐิปัตตะ บุคคลนี้เรียกว่าสัทธาวิมุต

[๔๕] บุคคลชื่อว่าธัมมานุสารี เป็นไฉน

ปัญญินทรีย์ของบุคคลใด ผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผลมีประมาณยิ่ง บุคคลนั้นย่อมอบรมซึ่งอริยมรรคอันมีปัญญาเป็นเครื่องนำมา มีปัญญาเป็นประธานให้เกิดขึ้น บุคคลนี้เรียกว่า ธัมมานุสารี บุคคลผู้ปฏิบัติแล้ว เพื่อทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล ชื่อว่าธัมมานุสารี บุคคลผู้ตั้งอยู่แล้วในผล ชื่อว่าทิฏฐิปัตตะ

[๔๖] บุคคลชื่อว่าสัทธานุสารี เป็นไฉน

สัทธินทรีย์ของบุคคลใดผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล มีประมาณยิ่ง อบรมอริยมรรคมีสัทธาเป็นเครื่องนำมา มีสัทธาเป็นประธานให้เกิดขึ้น บุคคลนี้เรียกว่า สัทธานุสารีบุคคล ผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผลชื่อว่าสัทธานุสารี ผู้ตั้งอยู่แล้วในผล ชื่อว่าสัทธาวิมุต

[๔๗] บุคคลชื่อว่าสัตตักขัตตุปรมะ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญโญชน์ทั้ง ๓ เป็นโสดาบัน มีอันไม่ไปเกิดในอบายเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง จะได้ตรัสรู้ในเบื้องหน้า บุคคลนั้นจะแล่นไปท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ ๗ ชาติ แล้วทำที่สุดทุกข์ได้ บุคคลนี้เรียกว่า สัตตักขัตตุปรมะ

[๔๘] บุคคลชื่อว่าโกลังโกละ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญโญชน์ทั้ง ๓ เป็นโสดาบัน มีอันไม่ไปเกิดในอบายเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงจะได้ตรัสรู้ในเบื้องหน้า บุคคลนั้นจะแล่นไปท่องเที่ยวไปสู่ตระกูลสองหรือสาม แล้วทำที่สุดทุกข์ได้ บุคคลนี้เรียกว่า โกลังโกละ

[๔๙] บุคคลชื่อว่าเอกพิชี เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญโญชน์ทั้ง ๓ มีอันไม่ไปเกิดในอบายเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง จะได้ตรัสรู้ในเบื้องหน้า บุคคลนั้นเกิดในภพมนุษย์อีกครั้งเดียวแล้วทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ บุคคลนี้เรียกว่าเอกพิชี

[๕๐] บุคคลชื่อว่าสกทาคามี เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญโญชน์ทั้ง ๓ เพราะทำราคะ โทสะ โมหะ ให้เบาบางลง เป็นสกทาคามี ยังจะมาสู่โลกนี้คราวเดียวเท่านั้น แล้วทำที่สุดทุกข์ได้ บุคคลนี้เรียกว่าสกทาคามี

[๕๑] บุคคลชื่อว่าอนาคามี เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะความสิ้นไปรอบแห่งโอรัมภาคิยสัญโญชน์ทั้ง ๕ มีกำเนิดเป็นอุปปาติกะ ปรินิพพานในเทวโลกชั้นสุทธาวาสนั้น มีอันไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา บุคคลนี้เรียกว่า อนาคามี

[๕๒] บุคคลชื่อว่าอันตราปรินิพพายี เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะความสิ้นไปรอบแห่งโอรัมภาคิยสัญโญชน์ทั้ง ๕ มีกำเนิดเป็นอุปปาติกะ ปรินิพพานในเทวโลกชั้นสุทธาวาสนั้น มีอันไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา บุคคลนั้น ย่อมยังอริยมรรคให้เกิดขึ้นเพื่อละสัญโญชน์อันมีในเบื้องบน ในระยะเวลาติดต่อกับที่เกิดบ้าง ยังไม่ถึงท่ามกลางกำหนดอายุบ้าง บุคคลนี้เรียกว่า อันตราปรินิพพายี

[๕๓] บุคคลชื่อว่าอุปหัจจปริพพายี เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะความสิ้นไปรอบแห่งโอรัมภาคิยสัญโญชน์ทั้ง ๕ มีกำเนิดเป็นอุปปาติกะ ปรินิพพานในเทวโลกชั้นสุทธาวาสนั้นมีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา บุคคลนั้น ย่อมยังอริยมรรคให้เกิดขึ้น เพื่อละสัญโญชน์อันมีในเบื้องบน เมื่อล่วงพ้นท่ามกลางกำหนดอายุบ้าง เมื่อใกล้จะทำกาลกิริยาบ้าง บุคคลนี้เรียกว่า อุปหัจจปรินิพพายี

[๕๔] บุคคลชื่อว่าอสังขารปรินิพพายี เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะความสิ้นไปรอบแห่งโอรัมภาคิยสัญโญชน์ทั้ง ๕ มีกำเนิดเป็นอุปปาติกะ ปรินิพพานในเทวโลกชั้นสุทธาวาสนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา บุคคลนั้นย่อมยังอริยมรรคให้เกิดขึ้นโดยไม่ลำบากเพื่อละสัญโญชน์อันมีในเบื้องบน บุคคลนี้เรียกว่า อสังขารปรินิพพายี

[๕๕] บุคคลชื่อว่าสสังขารปรินิพพายี เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะความสิ้นไปรอบ แห่งโอรัมภาคิยสัญโญชน์ทั้ง ๕ มีกำเนิดเป็นอุปปาติกะ ปรินิพพานในเทวโลกชั้นสุทธาวาสนั้นมีอันไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา บุคคลนั้น ย่อมยังอริยมรรคให้เกิดขึ้นโดยลำบาก เพื่อละสัญโญชน์อันมีในเบื้องบน บุคคลนี้เรียกว่า สสังขารปรินิพพายี

[๕๖] บุคคลชื่อว่าอุทธังโสโตอกนิฏฐคามี เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะความสิ้นไปรอบแห่งโอรัมภาคิยสัญโญชน์ทั้ง ๕ มีกำเนิดเป็นอุปปาติกะ ปรินิพพานในเทวโลกชั้นสุทธาวาสนั้น มีอันไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา บุคคลนั้น จุติจากอวิหาไปอตัปปา จุติจากอตัปปาไปสุทัสสา จุติจากสุทัสสาไปสุทัสสี จุติจากสุทัสสีไปอกนิฏฐา ย่อมยังอริยมรรคให้เกิดขึ้นในอกนิฏฐา เพื่อละสัญโญชน์เบื้องบน บุคคลนี้เรียกว่า อุทธังโสโตอกนิฏฐคามี

[๕๗] บุคคลชื่อว่าโสดาบัน ชื่อว่าปฏิบัติแล้วเพื่อทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล เป็นไฉน

บุคคลผู้ปฏิบัติแล้วเพื่อละสัญโญชน์ ๓ ปฏิบัติแล้วเพื่อทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล สัญโญชน์ ๓ อันบุคคลใดละได้แล้ว บุคคลนั้นเรียกว่าโสดาบัน

บุคคลปฏิบัติแล้วเพื่อความเบาบางแห่งกามราคะและพยาบาท ปฏิบัติแล้วเพื่อทำให้แจ้งซึ่งสกทาคามิผล เพราะราคะและพยาบาทของบุคคลใดเบาบางแล้ว บุคคลนี้เรียกว่า สกทาคามี

บุคคลปฏิบัติแล้วเพื่อละไม่ให้เหลือ ซึ่งกามราคะและพยาบาท ปฏิบัติแล้วเพื่อทำให้แจ้งซึ่งอนาคามิผล กามราคะและพยาบาทอันบุคคลใดละได้หมดไม่มีเหลือ บุคคลนั้นเรียกว่า อนาคามี

บุคคลปฏิบัติแล้ว เพื่อไม่ให้เหลือซึ่งรูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ และอวิชชา ปฏิบัติแล้วเพื่อทำให้แจ้งซึ่งอรหัตผล รูปราคะ อรูปราคะมานะ อุทธัจจะ อวิชชา อันบุคคลใดละได้หมดไม่มีเหลือ บุคคลนี้เรียกว่าอรหันต์

เอกกนิทเทส จบ

ทุกนิทเทส

[๕๘] บุคคลผู้มักโกรธ เป็นไฉน

ความโกรธ ในข้อนั้นเป็นไฉน ความโกรธ กิริยาที่โกรธ ภาวะที่โกรธ โทสะ ความประทุษร้าย ภาวะที่ประทุษร้าย ความพยาบาท กิริยาที่พยาบาท ภาวะที่พยาบาท ความพิโรธ ความพิโรธตอบ ความดุร้าย ความเกรี้ยวกราด ภาวะที่จิตไม่ยินดีอันใด นี้เรียกว่าความโกรธ ความโกรธนี้อันบุคคลใดละไม่ได้ บุคคลนั้นเรียกว่า ผู้มักโกรธ

บุคคลผู้ผูกโกรธ เป็นไฉน

ความผูกโกรธ ในข้อนั้นเป็นไฉน ความโกรธมีในเบื้องต้น ความผูกโกรธมีในภายหลัง ความผูกโกรธ กิริยาที่ผูกโกรธ ภาวะที่ผูกโกรธ การไม่หยุดโกรธ การตั้งความโกรธไว้ การดำรงความโกรธไว้ การไหลไปตามความโกรธ การตามผูกพันธ์ความโกรธไว้ การทำความโกรธให้

มั่นเข้าไว้อันใดเห็นปานนี้ นี้เรียกว่าความผูกโกรธ ความผูกโกรธนี้ อันบุคคลใดละไม่ได้ บุคคลนั้นเรียกว่า ผู้ผูกโกรธ

[๕๙] บุคคลผู้มักลบหลู่บุญคุณของผู้อื่น เป็นไฉน

ความลบหลู่ ในข้อนั้นเป็นไฉน ความลบหลู่ กิริยาที่ลบหลู่ ภาวะที่ลบหลู่ ความไม่เห็นคุณของผู้อื่น การกระทำที่ไม่เห็นคุณของผู้อื่น นี้เรียกว่าความลบหลู่ ความลบหลู่นี้ อันบุคคลใดละไม่ได้แล้ว บุคคลนี้เรียกว่าผู้มักลบหลู่บุญคุณของผู้อื่น

บุคคลผู้ตีเสมอ เป็นไฉน

การตีเสมอ ในข้อนั้นเป็นไฉน การตีเสมอ กิริยาที่ตีเสมอ ภาวะที่ตีเสมอ ธรรมที่เป็นอาหารแห่งการตีเสมอ ฐานะแห่งวิวาท การถือเป็นคู่ว่าเท่าเทียมกัน การไม่สละคืนอันใด นี่เรียกว่าการตีเสมอ การตีเสมอนี้อันบุคคลใดละไม่ได้แล้ว บุคคลนี้เรียกว่าผู้ตีเสมอ

[๖๐] บุคคลผู้มีความริษยา เป็นไฉน

ความริษยา ในข้อนั้นเป็นไฉน ความริษยา กิริยาที่ริษยา ภาวะที่ริษยา ความไม่ยินดีด้วย กิริยาที่ไม่ยินดีด้วย ภาวะที่ไม่ยินดีด้วยในลาภสักการะ การเคารพ ความนับถือ การไหว้ การบูชาของผู้อื่น อันใด นี้เรียกว่าความริษยา ก็ความริษยานี้ อันบุคคลใดละไม่ได้แล้ว บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีความริษยา

บุคคลผู้มีความตระหนี่ เป็นไฉน

ความตระหนี่ ในข้อนั้นเป็นไฉน ความตระหนี่มี ๕ อย่าง คือ ตระหนี่ที่อยู่ ตระหนี่ตระกูล ตระหนี่ลาภ ตระหนี่วรรณะ ตระหนี่ธรรมความตระหนี่ กิริยาที่ตระหนี่ ภาวะที่ตระหนี่ ความอยากไปต่างๆ ความเหนียวแน่นความตระหนี่ถี่เหนียว ความที่จิตไม่เผื่อแผ่ อันใดเห็นปานนี้ นี้เรียกว่าความตระหนี่ ความตระหนี่นี้ อันบุคคลใดละไม่ได้แล้ว บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีความตระหนี่

[๖๑] บุคคลผู้โอ้อวด เป็นไฉน

ความโอ้อวด ในข้อนั้นเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้อวดความโอ้อวด ภาวะที่โอ้อวด กิริยาที่โอ้อวด ภาวะที่แข็งกระด้าง กิริยาที่แข็งกระด้าง ความพูดยกตน กิริยาที่พูดยกตน อันใด ในข้อนั้น นี้เรียกว่าความโอ้อวด ความโอ้อวดนี้ อันบุคคลใดละไม่ได้แล้ว บุคคลนี้เรียกว่า ผู้โอ้อวด

บุคคลผู้มีมารยา เป็นไฉน

มารยา ในข้อนั้นเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ประพฤติทุจริตด้วยกาย ประพฤติทุจริตด้วยวาจา ประพฤติทุจริตด้วยใจแล้ว เพราะเหตุจะปกปิดทุจริตนั้น จึงตั้งความปรารถนาอันลามก ปรารถนาว่าใครๆ อย่ารู้เรา ดำริว่าใครๆ อย่ารู้เรา พูดว่าใครๆ อย่ารู้เรา พยายามด้วยกายว่าใครๆ อย่ารู้เรามายา ภาวะที่มายา ความวางท่า ความหลอกลวง ความตลบแตลง ความมีเลห์เหลี่ยม ความทำให้ลุ่มหลง ความซ่อน ความอำพราง ความผิดความปกปิด การไม่ทำให้เข้าใจง่าย การไม่ทำให้จะแจ้ง การปิดบังกิริยาลามกเห็นปานนี้ อันใด นี้เรียกว่า มายา มายานี้ อันบุคคลใดละไม่ได้แล้ว บุคคลนี้เรียกว่า มีมายา

[๖๒] บุคคลผู้ไม่มีหิริ เป็นไฉน

ความไม่มีหิริ ในข้อนั้นเป็นไฉน ธรรมชาติใดไม่ละอายสิ่งที่ควรละอาย ไม่ละอายการถึงพร้อมแห่งธรรมอันเป็นบาปอกุศล นี้เรียกว่า ความไม่มีหิริ บุคคลประกอบแล้วด้วยความไม่มีหิรินี้ เรียกว่าผู้ไม่มีหิริ

บุคคลผู้ไม่มีโอตตัปปะ เป็นไฉน

ความไม่มีโอตตัปปะ ในข้อนั้นเป็นไฉน ธรรมชาติใดไม่กลัวสิ่งที่ควรกลัว ไม่กลัวการถึงพร้อมแห่งธรรมที่เป็นบาปอกุศล นี้เรียกว่าความไม่มีโอตตัปปะ บุคคลประกอบแล้วด้วยความไม่มีโอตตัปปะนี้ชื่อว่า ผู้ไม่มีโอตตัปปะ

[๖๓] บุคคลผู้ว่ายาก เป็นไฉน

ความเป็นผู้ว่ายาก ในข้อนั้นเป็นไฉน ความเป็นผู้ว่ายาก กิริยาที่เป็นผู้ว่ายาก ภาวะที่เป็นผู้ว่ายาก ความเป็นผู้ถือเอาโดยปฏิกูล ความเป็นผู้ยินดีโดยความเป็นข้าศึก ความไม่เอื้อเฟื้อ ภาวะที่ไม่เอื้อเฟื้อ ความไม่เคารพความไม่เชื่อฟัง ในเมื่อสหธรรมิกว่ากล่าวอยู่ นี้เรียกว่า ความเป็นผู้ว่ายาก บุคคลประกอบแล้วด้วยความเป็นผู้ว่ายากนี้ ชื่อว่าผู้ว่ายาก

บุคคลผู้มีมิตรชั่ว เป็นไฉน

ความเป็นผู้มีมิตรชั่ว ในข้อนั้นเป็นไฉน บุคคลเหล่านั้นใด เป็นผู้ไม่มีศรัทธา เป็นผู้ทุศีล มีสุตะน้อย เป็นผู้ตระหนี่ มีปัญญาทราม การเสวนะการเข้าไปเสวนะ การซ่องเสพ การคบ การคบหา การภักดี การภักดีด้วยความเป็นผู้คบหาสมาคมกับบุคคลเหล่านั้น อันใด นี้เรียกว่า ความเป็นผู้มีมิตรชั่ว บุคคลประกอบด้วยความเป็นผู้มีมิตรชั่วนี้ เรียกว่าผู้มีมิตรชั่ว

[๖๔] บุคคลผู้มีทวารอันไม่คุ้มครอง แล้วในอินทรีย์ทั้งหลายเป็นไฉน

ความเป็นผู้มีทวารอันไม่คุ้มครองแล้วในอินทรีย์ทั้งหลาย ในข้อนั้นเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เห็นรูปด้วยตา เป็นผู้ถือเอาซึ่งนิมิตร เป็นผู้ถือเอาซึ่งอนุพยัญชนะ อกุศลธรรมทั้งหลายอันลามก คืออภิชฌาและโทมนัสพึงซ่านไปตามบุคคลผู้ไม่สำรวมอินทรีย์ คือจักษุนี้อยู่ เพราะการไม่สำรวมอินทรีย์ คือจักษุใด เป็นเหตุ ย่อมไม่ปฏิบัติเพื่อสำรวมอินทรีย์ คือจักษุนั้น ย่อมไม่รักษาอินทรีย์ คือจักษุ ย่อมไม่ถึงความสำรวมในอินทรีย์ คือจักษุ ฟังเสียงด้วยหู ฯลฯ สูดกลิ่นด้วยจมูก ฯลฯ ลิ้มรสด้วยลิ้น ฯลฯ ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย ฯลฯ รู้ธรรมารมณ์ ด้วยใจแล้ว เป็นผู้ถือเอาซึ่งนิมิต เป็นผู้ถือเอาซึ่งอนุพยัญชนะ อกุศลธรรมทั้งหลายอันลามก คือ อภิชฌา และ โทมนัส พึงซ่านไปตามบุคคลผู้ไม่สำรวมอินทรีย์ คือใจนี้อยู่ เพราะการไม่สำรวม อินทรีย์ คือใจใดเป็นเหตุ ย่อมไม่ปฏิบัติเพื่อสำรวมอินทรีย์ คือใจนั้น ย่อมไม่รักษาอินทรีย์ คือใจย่อมไม่ถึงความสำรวมอินทรีย์ คือใจ การไม่คุ้มครอง การไม่ปกครอง การไม่รักษา การไม่สำรวมอินทรีย์ทั้ง ๖ เหล่านี้อันใด นี้ชื่อว่า ความเป็นผู้มีทวารอันไม่คุ้มครองแล้วในอินทรีย์ ทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยความเป็นผู้มีทวารอันไม่คุ้มครองแล้วในอินทรีย์ทั้งหลายนี้ชื่อว่า ความเป็นผู้มีทวารอันไม่คุ้มครองแล้วในอินทรีย์ทั้งหลาย

บุคคลไม่รู้จักประมาณในโภชนะ เป็นไฉน

ความเป็นผู้ไม่รู้จักประมาณในโภชนะ ในข้อนั้นเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่พิจารณาแล้วโดยแยบคาย บริโภคซึ่งอาหารเพื่อเล่น เพื่อมัวเมา เพื่อประดับ เพื่อตกแต่ง ความเป็นผู้ไม่สันโดษ ความเป็นผู้ไม่รู้จักประมาณในโภชนะนั้น ความไม่พิจารณาในโภชนะอันใด นี้เรียกว่า ความเป็นผู้ไม่รู้จักประมาณในโภชนะ บุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยความเป็นผู้ไม่รู้จัก ประมาณในโภชนะนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ไม่รู้จักประมาณในโภชนะ

[๖๕] บุคคลผู้มีสติหลง เป็นไฉน

ความเป็นผู้มีสติหลง ในข้อนั้นเป็นไฉน ความระลึกไม่ได้ ความตามระลึกไม่ได้ ความไม่มีสติ ความระลึกไม่ได้ความทรงจำไม่ได้ ความหลงใหล ความฟั่นเฟือน อันใด นี้เรียกว่า ความเป็นผู้มีสติหลง บุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยความเป็นผู้มีสติหลงนี้ ชื่อว่าผู้มีสติหลง

บุคคลผู้ไม่มีสัมปชัญญะ เป็นไฉน

สัมปชัญญะ ในข้อนั้นเป็นไฉน ความไม่รู้ ความไม่เห็น ความไม่ตรัสรู้ ความไม่รู้ตาม ความไม่รู้พร้อม ความไม่แทงตลอด ความไม่รับทราบความไม่กำหนดลงทราบ ความไม่เพ่งเล็ง ความไม่พิจารณา การไม่ทำให้แจ่มแจ้ง ความเป็นผู้ทรามปัญญา ความเป็นผู้เขลา ความไม่มีสติสัมปชัญญะความหลง ความหลงทั่ว ความหลงพร้อม ความโง่ โอฆะ คือ อวิชชา โยคะคืออวิชชา อนุสัย คืออวิชชา ปริยุฏฐาน คืออวิชชา ลิ่ม คืออวิชชา อกุศลมูล คือ โมหะ นี้เรียกว่า ความไม่มีสัมปชัญญะ บุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยความเป็นผู้ไม่มีสัมปชัญญะนี้ ชื่อว่าผู้ไม่มีสัมปชัญญะ

[๖๖] บุคคลผู้มีศีลวิบัติ เป็นไฉน

ศีลวิบัติ ในข้อนั้นเป็นไฉน การล่วงละเมิดทางกาย การล่วงละเมิดทางวาจา การล่วงละเมิดทั้งทางกายทั้งทางวาจา นี้เรียกว่าศีลวิบัติ ความเป็นผู้ทุศีลแม้ทั้งหมด ชื่อว่าศีลวิบัติ บุคคลประกอบด้วยศีลวิบัตินี้ ชื่อว่าผู้มีศีลวิบัติ

บุคคลผู้มีทิฐิวิบัติ เป็นไฉน

ทิฐิวิบัติ ในข้อนั้นเป็นไฉน ทิฐิ ความเห็นไปว่า ทานที่ให้ไม่มีผลการบูชาใหญ่ [คือมหาทานที่ทั่วไปแก่คนทั้งปวง] ไม่มีผล สักการะที่บุคคลทำเพื่อแขก ไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีทำชั่วไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มีมารดาไม่มี บิดาไม่มี สัตว์อุปปาติกะไม่มี สมณพราหมณ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ ที่รู้ยิ่งแล้วซึ่งโลกนี้และโลกหน้าด้วยตนเอง แล้วประกาศทำให้แจ้งในโลกนี้ไม่มี ดังนี้ มีอย่างนี้เป็นรูปอันใด ทิฐิ ความเห็นไปข้างทิฐิ ป่าชัฏคือทิฐิ กันดารคือทิฐิ ความเห็นเป็นข้าศึก ความเห็นผันผวนสัญโญชน์คือทิฐิ ความยึดถือ ความเกี่ยวเกาะ ความยึดมั่น การยึดถือความปฏิบัติผิด มรรคาผิด ทางผิด ภาวะที่เป็นผิด ลัทธิเป็นแดนเสื่อม ความยึดถือ การแสวงหาผิด อันใด มีลักษณะอย่างนี้ นี้เรียกว่า ทิฐิวิบัติ มิจฉาทิฐิแม้ทั้งหมด เป็นทิฐิวิบัติ บุคคลประกอบด้วยทิฐิวิบัตินี้ ชื่อว่าผู้มีทิฐิวิบัติ

[๖๗] บุคคลมีสัญโญชน์ภายใน เป็นไฉน

โอรัมภาคิยสัญโญชน์ ๕ อันบุคคลยังละไม่ได้แล้ว บุคคลนั้นเรียกว่า ผู้มีสัญโญชน์ภายใน

บุคคลผู้มีสัญโญชน์ภายนอก เป็นไฉน

อุทธัมภาคิยสัญโญชน์ ๕ อันบุคคลใดยังละไม่ได้แล้ว บุคคลนี้เรียกว่าผู้มีสัญโญชน์ภายนอก

[๖๘] บุคคลผู้ไม่โกรธ เป็นไฉน

ความโกรธ ในข้อนั้นเป็นไฉน ความโกรธ กิริยาที่โกรธ ภาวะที่โกรธ โทสะ กิริยาที่ประทุษร้าย ภาวะที่ประทุษร้าย พยาบาท กิริยาที่พยาบาท ภาวะที่พยาบาท ความพิโรธ ความพิโรธตอบ ความดุร้ายความเกรี้ยวกราด ความที่มีจิตไม่ยินดี นี้เรียกว่าความโกรธ ความโกรธนี้อันบุคคลใดละได้แล้ว บุคคลนี้เรียกว่าผู้ไม่โกรธ

บุคคลผู้ไม่ผูกโกรธ เป็นไฉน

ความผูกโกรธ ในข้อนั้นเป็นไฉน ความโกรธมีในกาลเบื้องต้น ความผูกโกรธมีในกาลภายหลัง ความผูกโกรธ กิริยาที่ผูกโกรธ ภาวะที่ผูกโกรธ การไม่หยุดโกรธ การตั้งความโกรธไว้ การดำรงความโกรธไว้การไหลไปตามความโกรธ การตามผูกพันธ์ความโกรธ การทำความโกรธให้มั่นเข้าอันใด เห็นปานนี้ นี้เรียกว่า ความผูกโกรธ ความผูกโกรธนี้ อันบุคคลใดละได้แล้ว บุคคลนี้เรียกว่า ผู้ไม่ผูกโกรธ

[๖๙] บุคคลผู้ไม่ลบหลู่บุญคุณผู้อื่น เป็นไฉน

ความลบหลู่บุญคุณผู้อื่น ในข้อนั้นเป็นไฉน ความลบหลู่ กิริยาที่ลบหลู่ ภาวะที่ลบหลู่ ความไม่เห็นคุณของผู้อื่น การกระทำความไม่เห็นคุณของผู้อื่น นี้เรียกว่า ความลบหลู่บุญคุณผู้อื่น ความลบหลู่บุญคุณผู้อื่นนี้อันบุคคลใดละได้แล้ว บุคคลนี้เรียกว่า ผู้ไม่ลบหลู่บุญคุณผู้อื่น

บุคคลผู้ไม่ตีเสมอผู้อื่น เป็นไฉน

ความตีเสมอผู้อื่น ในข้อนี้เป็นไฉน การตีเสมอ กิริยาที่ตีเสมอภาวะที่ตีเสมอ ธรรมที่เป็นอาหารแห่งการตีเสมอ ฐานะแห่งวิวาท การถือเป็นคู่ว่าเท่าเทียมกัน การไม่สละคืน นี้เรียกว่า การตีเสมอ การตีเสมอนี้อันบุคคลใดละได้แล้ว บุคคลนี้เรียกว่า ผู้ไม่ตีเสมอผู้อื่น

[๗๐] บุคคลผู้ไม่มีความริษยา เป็นไฉน

ความริษยา ในข้อนั้นเป็นไฉน ความริษยา กิริยาที่ริษยา ภาวะที่ริษยา ความไม่ยินดีด้วย กิริยาที่ไม่ยินดีด้วย ภาวะที่ไม่ยินดีด้วยในลาภสักการะการทำความเคารพ ความนับถือ การไหว้ การบูชาของคนอื่น อันใด นี้เรียกว่า ความริษยา ความริษยานี้ อันบุคคลใดละได้แล้ว บุคคลนี้เรียกว่าผู้ไม่มีความริษยา

บุคคลผู้ไม่มีความตระหนี่ เป็นไฉน

ความตระหนี่ ในข้อนั้นเป็นไฉน ความตระหนี่ ๕ ประการ คือ ตระหนี่ที่อยู่ ตระหนี่ตระกูล ตระหนี่ลาภ ตระหนี่วรรณะ ตระหนี่ธรรมความตระหนี่ กิริยาที่ตระหนี่ ภาวะที่ตระหนี่ ความอยากมีประการต่างๆความเหนียวแน่น ความตระหนี่ถี่เหนียว ความที่จิตไม่เผื่อแผ่ อันใด เห็นปานนี้นี้เรียกว่า ความตระหนี่ ความตระหนี่นี้ อันบุคคลใดละได้แล้ว บุคคลนี้เรียกว่า ผู้ไม่มีความตระหนี่

[๗๑] บุคคลผู้ไม่โอ้อวด เป็นไฉน

ความโอ้อวด ในข้อนั้นเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้อวด เป็นผู้โอ้อวด ความโอ้อวด ภาวะที่โอ้อวด กิริยาที่โอ้อวด ภาวะที่แข็งกระด้างกิริยาที่แข็งกระด้าง ความพูดยกตน กิริยาที่พูดยกตน อันใด นี้เรียกว่าความโอ้อวด ความโอ้อวดนี้อันบุคคลใดละได้แล้ว บุคคลนี้เรียกว่า ผู้ไม่โอ้อวด

บุคคลผู้ไม่มีมายา เป็นไฉน

มายา ในข้อนั้นเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ประพฤติทุจริตด้วยกาย ประพฤติทุจริตด้วยวาจา ประพฤติทุจริตด้วยใจแล้ว เพราะเหตุจะปกปิดความทุจริตนั้น จึงตั้งความปรารถนาอันลามก ปรารถนาว่าใครๆ อย่ารู้เราดำริว่าใครๆ อย่ารู้เรา พูดว่าใครๆ อย่ารู้เรา

พยายามด้วยกายว่าใครๆ อย่ารู้เรา มายา ภาวะที่มีมายา ความวางท่า ความหลอกลวง ความตลบแตลงความมีเล่ห์เหลี่ยม ความทำให้ลุ่มหลง ความซ่อน ความอำพราง ความปิด ความปกปิด การไม่ทำให้เข้าใจง่าย การไม่ทำให้จะแจ้ง การปิดบังอำพราง กิริยาลามก อันใดเห็นปานนี้ นี้เรียกว่า มายา มายานี้ อันบุคคลใดละได้แล้วบุคคลนี้เรียกว่า ผู้ไม่มีมายา

[๗๒] บุคคลมีหิริ เป็นไฉน

ความละอาย ในข้อนั้น เป็นไฉน ธรรมชาติที่ละอายสิ่งที่ควรละอาย ละอายการเข้าถึงธรรมอันเป็นบาปอกุศล นี้เรียกว่า ความละอาย บุคคลผู้ประกอบด้วยหิรินี้ ชื่อว่าผู้มีหิริ

บุคคลผู้มีโอตตัปปะ เป็นไฉน

โอตตัปปะ ในข้อนั้นเป็นไฉน ธรรมชาติใดกลัวสิ่งที่ควรกลัว กลัวการเข้าถึงธรรมที่เป็นบาปอกุศล นี้เรียกว่า โอตตัปปะ บุคคลผู้ประกอบแล้วด้วยโอตตัปปะนี้ ชื่อว่า ผู้มีโอตตัปปะ

[๗๓] บุคคลผู้ว่าง่าย เป็นไฉน

ความเป็นผู้ว่าง่าย ในข้อนั้นเป็นไฉน ความเป็นผู้ว่าง่าย กิริยาที่ว่าง่าย ภาวะที่ว่าง่าย ความเป็นผู้ถือเอาโดยไม่ปฏิกูล ความเป็นผู้ยินดีโดยไม่เป็นข้าศึก ความเอื้อเฟื้อ ภาวะที่เอื้อเฟื้อ ความเคารพ ความเชื่อฟัง ในเมื่อสหธรรมมิกว่ากล่าวอยู่ นี้เรียกว่า ความเป็นผู้ว่าง่าย บุคคลผู้ประกอบด้วยความเป็นผู้ว่าง่ายนี้ ชื่อว่าบุคคลผู้ว่าง่าย

บุคคลผู้มีมิตรดี เป็นไฉน

ความเป็นผู้มีมิตรดี ในข้อนั้นเป็นไฉน บุคคลเหล่าใดมีศรัทธา มีศีลเป็นพหูสูต มีการบริจาค มีปัญญา การเสวนะ การเข้าไปเสวนะ การซ่องเสพ การคบ การคบหา การภักดี การภักดีด้วย ความเป็นผู้คบหาสมาคมบุคคลเหล่านั้น นี้เรียกว่า ความเป็นผู้มีมิตรดี บุคคลผู้ประกอบแล้วด้วยความเป็นผู้มีมิตรดี นี้ชื่อว่า เป็นผู้มีมิตรดี

[๗๔] บุคคลมีทวารอันคุ้มครองแล้วในอินทรีย์ทั้งหลาย เป็นไฉน

ความเป็นผู้มีทวารอันคุ้มครองแล้วในอินทรีย์ทั้งหลาย ในข้อนั้นเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เห็นรูปด้วยตา เป็นผู้ไม่ถือเอาซึ่งนิมิต เป็นผู้ไม่ถือเอาซึ่งอนุพยัญชนะ

อกุศลธรรมทั้งหลายอันลามก คืออภิชฌาและโทมนัส พึงซ่านไปตามบุคคลผู้ไม่สำรวมอินทรีย์คือจักษุนี้อยู่ เพราะการไม่สำรวมอินทรีย์คือจักษุใดเป็นเหตุ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมอินทรีย์คือจักษุนั้น ย่อมรักษาอินทรีย์คือจักษุ ย่อมถึงความสำรวมอินทรีย์คือจักษุ ฟังเสียงด้วยหู ฯลฯ สูดกลิ่นด้วยจมูก ฯลฯ ลิ้มรสด้วยลิ้น ฯลฯ ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย ฯลฯ รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจ ไม่เป็นผู้ถือเอาซึ่งนิมิต ไม่เป็นผู้ถือเอาซึ่งอนุพยัญชนะ อกุศลธรรมทั้งหลายอันลามก คืออภิชฌาและโทมนัส พึงซ่านไปตามบุคคลผู้ไม่สำรวมอินทรีย์คือใจนี้อยู่ เพราะความไม่สำรวมอินทรีย์คือใจใดเป็นเหตุ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมอินทรีย์คือใจนั้น ย่อมรักษาอินทรีย์คือใจ ย่อมถึงความสำรวมอินทรีย์คือใจ การคุ้มครอง การปกครอง การรักษา การสำรวมอินทรีย์ทั้ง ๖ เหล่านี้ ใด นี้เรียกว่า ความเป็นผู้มีทวารอันคุ้มครองแล้วในอินทรีย์ทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบแล้วด้วยความเป็นผู้มีทวารอันคุ้มครองแล้วในอินทรีย์ทั้งหลาย นี้ชื่อว่าเป็นผู้มีทวารอันคุ้มครองแล้วในอินทรีย์ทั้งหลาย

บุคคลผู้รู้จักประมาณในโภชนะ เป็นไฉน

ความเป็นผู้รู้จักประมาณในโภชนะ ในข้อนั้นเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ พิจารณาโดยแยบคายแล้วบริโภคอาหาร ไม่บริโภคเพื่อจะเล่นไม่บริโภคเพื่อมัวเมา ไม่บริโภคเพื่อประดับ ไม่บริโภคเพื่อตกแต่งประเทืองผิวบริโภคเพียงเพื่อความตั้งอยู่แห่งกายนี้ เพื่อให้กายเป็นไป เพื่อจะกำจัดความเบียดเบียนลำบาก คือความหิวอาหารเสีย เพื่อจะอนุเคราะห์พรหมจรรย์ ด้วยคิดว่า ด้วยการเสพเฉพาะอาหารนี้ เราจักกำจัดเวทนาเก่าเสีย ไม่ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้นด้วย ความที่กายจักเป็นไปได้นานจักมีแก่เรา ความเป็นผู้ไม่มีโทษ ความอยู่สบายด้วย จักมีแก่เรา ความเป็นผู้สันโดษ ความเป็นผู้รู้จักประมาณในโภชนะนั้น ความพิจารณาในโภชนะนั้นอันใด นี้เรียกว่า ความเป็นผู้รู้จักประมาณในโภชนะ บุคคลผู้ประกอบแล้วด้วยความเป็นผู้รู้จักประมาณในโภชนะ นี้ชื่อว่า เป็นผู้รู้จักประมาณในโภชะ

[๗๕] บุคคลผู้มีสติอันเข้าไปตั้งไว้แล้ว เป็นไฉน

สติในข้อนั้น เป็นไฉน ความระลึกได้ ความตามระลึกได้ ความหวนระลึกได้ ความนึกได้ คือสติ ความทรงจำ ความไม่ฟั่นเฟือน ความไม่หลงลืม อินทรีย์คือสติ พละคือสติ ความระลึกชอบ นี้เรียกว่า สติ บุคคลผู้ประกอบแล้วด้วยสตินี้ ชื่อว่าผู้มีสติอันเข้าไปตั้งไว้แล้ว

บุคคลผู้มีสัมปชัญญะ เป็นไฉน

สัมปชัญญะ ในข้อนั้น เป็นไฉน ความรอบรู้ ความรู้ชัด ความเลือกเฟ้น ความเลือกสรร ความสอดส่องธรรม ความกำหนดหมายความเข้าไปกำหนดรู้ ความเข้าไปกำหนดรู้เฉพาะ ความเป็นผู้รู้ ความฉลาดความรู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความคิดนึก ความใคร่ครวญ ความรู้กว้างขวางความรู้เฉียบขาด ความรู้นำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ทั่วพร้อม ปัญญาเพียงดังปะฏัก ปัญญินทรีย์ กำลังคือปัญญา ศาตราคือปัญญา ประสาทคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา รัศมีคือปัญญา ประทีปคือปัญญารัตนคือปัญญา ความสอดส่องธรรม คืออโมหะ สัมมาทิฐิ นี่เรียกว่า สัมปชัญญะบุคคลผู้ประกอบแล้วด้วยสัมปชัญญะนี้ ชื่อว่าผู้มีสัมปชัญญะ

[๗๖] บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยศีล เป็นไฉน

ความถึงพร้อมด้วยศีล ในข้อนั้น เป็นไฉน การไม่ล่วงละเมิดทางกายการไม่ล่วงละเมิดทางวาจา การไม่ล่วงละเมิดทางกาย และวาจา นี้เรียกว่าความถึงพร้อมด้วยศีล ความสำรวมด้วยศีลแม้ทั้งหมด ชื่อว่าถึงพร้อมด้วยศีลบุคคลผู้ประกอบแล้วด้วยศีลสัมปทานี้ ชื่อว่าผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยศีล

บุคคลผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยทิฐิ เป็นไฉน

ความถึงพร้อมด้วยทิฐิ ในข้อนั้น เป็นไฉน ความรอบรู้ ความรู้ชัดฯลฯ ความสอดส่องธรรม คืออโมหะ สัมมาทิฐิ เช่นนี้ว่า ทานที่ให้แล้วมีผล การบูชาใหญ่ [คือมหาทานที่ทั่วไปแก่คนทั้งปวง] มีผล สักการะที่บุคคลทำเพื่อแขกมีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่บุคคลทำดีทำชั่วมีอยู่ โลกนี้มี โลกหน้ามี มารดามีบิดามี สัตว์อุปปาติกะมี สมณพราหมณ์ผู้พร้อมเพียงกัน ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ที่รู้ยิ่งซึ่งโลกนี้ และโลกหน้าด้วยตนเองแล้วประกาศทำให้แจ้งมี นี้เรียกว่าความถึงพร้อมด้วยทิฐิ สัมมาทิฐิแม้ทั้งหมดก็ชื่อว่า ทิฐิสัมปทา บุคคลผู้ประกอบด้วยทิฐิสัมปทานี้ ชื่อว่าผู้ถึงพร้อมด้วยทิฐิ

[๗๗] บุคคลหาได้ยากในโลก ๒ จำพวก เป็นไฉน

บุพพการีบุคคล ๑ กตัญญูกตเวทีบุคคล ๑

บุคคล ๒ จำพวกนี้ หาได้ยากในโลกนี้

[๗๘] บุคคลให้อิ่มได้ยาก ๒ จำพวก เป็นไฉน

ผู้ที่เก็บของที่ตนได้แล้วๆ ๑ ผู้ที่สละของตนที่ได้แล้วๆ ๑

บุคคล ๒ จำพวกนี้ ให้อิ่มได้ยาก

[๗๙] บุคคลให้อิ่มได้ง่าย ๒ จำพวก เป็นไฉน

ผู้ที่ไม่เก็บของที่ตนได้แล้วๆ ๑ ผู้ที่ไม่สละของที่ตนได้แล้วๆ ๑

บุคคล ๒ จำพวกนี้ ให้อิ่มได้ง่าย

[๘๐] อาสวะทั้งหลายย่อมเจริญแก่บุคคล ๒ จำพวก เหล่าไหน

ผู้ที่ประพฤติรังเกียจสิ่งที่ไม่ควรรังเกียจ ๑ ผู้ที่ไม่ประพฤติรังเกียจสิ่งที่ควรรังเกียจ ๑

อาสวะทั้งหลายย่อมเจริญแก่บุคคล ๒ จำพวกเหล่านี้

[๘๑] อาสวะทั้งหลายย่อมไม่เจริญแก่บุคคล ๒ จำพวก เหล่าไหน

ผู้ที่ไม่ประพฤติรังเกียจสิ่งที่ไม่ควรรังเกียจ ๑ ผู้ที่ประพฤติรังเกียจสิ่งที่ควรรังเกียจ

อาสวะทั้งหลายย่อมไม่เจริญแก่บุคคล ๒ จำพวกเหล่านี้

[๘๒] บุคคลมีอัธยาศัยเลว เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทุศีล มีธรรมอันลามก เขาย่อมเสพ ย่อมคบย่อมเข้าไปนั่งใกล้ บุคคลผู้ทุศีล ผู้มีธรรมอันลามกอื่น นี้เรียกว่าบุคคลผู้มีอัธยาศัยเลว

บุคคลมีอัธยาศัยประณีต เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีศีล มีธรรมอันงาม เขาย่อมเสพ ย่อมคบ ย่อมเข้าไปนั่งใกล้ ผู้มีศีล ผู้มีธรรมอันงามอื่น นี้เรียกว่า บุคคลผู้มีอัธยาศัยประณีต

[๘๓] บุคคลผู้อิ่มแล้ว เป็นไฉน

พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระสาวกทั้งหลายของพระตถาคตเจ้า ผู้เป็นพระอรหันต์ชื่อว่าผู้อิ่มแล้ว

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ชื่อว่าผู้อิ่มแล้วด้วย ยังผู้อื่นให้อิ่มแล้วด้วย

ทุกนิทเทส จบ

ติกนิทเทส

บุคคล ๓ จำพวก

[๘๔] บุคคลผู้ไม่มีความหวัง เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทุศีล มีธรรมอันลามก ผู้ประกอบด้วย กายกรรมเป็นต้น อันไม่สะอาด และมีสมาจารอันผู้อื่นหรือตนพึงระลึกได้ด้วยความระแวง ผู้มีงานอันปกปิด ผู้มิใช่สมณะ แต่ปฏิญาณว่าเป็นสมณะ ผู้มิใช่ประพฤติพรหมจรรย์ แต่ปฏิญาณว่าประพฤติพรหมจรรย์ ผู้เน่าใน ผู้อันราคะชุ่มแล้ว ผู้มีหยากเยื่อมีราคะเป็นต้นเกิดแล้ว เธอได้ยินว่า นัยว่า ภิกษุมีชื่ออย่างนี้รู้ยิ่งด้วยตนเองแล้ว ทำให้แจ้งแล้ว เข้าถึงแล้ว ซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติอันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายแล้ว สำเร็จอิริยาบถอยู่ในทิฏฐธรรม ดังนี้ เธอย่อมไม่เกิดความคิดอย่างนี้ว่า แม้เราก็จักรู้ยิ่งด้วยตนเองจักทำให้แจ้ง จักเข้าถึงซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย สำเร็จอิริยาบถอยู่ในทิฏฐธรรม ในกาลไหนๆ โดยแท้ดังนี้ บุคคลนี้ชื่อว่า ผู้ไม่มีความหวัง

บุคคลผู้มีความหวัง เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีศีล มีธรรมอันงาม เธอได้ยินว่า นัยว่าภิกษุมีชื่ออย่างนี้รู้ยิ่งด้วยตนเองแล้ว ทำให้แจ้งแล้ว เข้าถึงแล้ว ซึ่งเจโตวิมุติปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย สำเร็จอิริยาบถอยู่ในทิฏฐธรรม ดังนี้ เธอย่อมเกิดความคิดขึ้นว่า แม้เราก็รู้ยิ่งด้วยตนเองจักทำให้แจ้ง จักเข้าถึงซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายแล้ว สำเร็จอิริยาบถอยู่ในทิฏฐธรรม ในกาลไหนๆ โดยแท้ดังนี้เรียกว่า ผู้มีความหวัง

บุคคลผู้มีความหวังไปปราศแล้ว เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ รู้ยิ่งด้วยตนเองแล้ว ทำให้แจ้งแล้ว เข้าถึงแล้ว ซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายแล้ว สำเร็จอิริยาบถอยู่ใน

ทิฏฐธรรม เธอได้ยินว่า นัยว่าภิกษุชื่ออย่างนี้ รู้ยิ่งด้วยตนเองแล้ว ทำให้แจ้งแล้ว เข้าถึงแล้ว ซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย สำเร็จอิริยาบถอยู่ในทิฏฐธรรมดังนี้ เธอย่อมไม่เกิด ความคิดขึ้นว่า แม้เราก็รู้ยิ่งด้วยตนเอง จักทำให้แจ้ง จักเข้าถึง ซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายแล้ว สำเร็จอิริยาบถอยู่ในทิฏฐธรรม ในกาลไหนๆ โดยแท้ดังนี้ ข้อนั้น เพราะเหตุไร เพราะว่า ความหวังในความหลุดพ้นใด ของพระขีณาสพนั้น ผู้ซึ่งเมื่อยังไม่หลุดพ้นในกาลก่อน ความหวังนั้นได้สงบระงับแล้วบุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีความหวังไปปราศแล้ว

บรรดาบุคคลเหล่านั้น บุคคลซึ่งเปรียบด้วยคนไข้ ๓ จำพวก เป็นไฉน

[๘๕] คนไข้ ๓ จำพวก

คนไข้บางคนในโลกนี้ ได้โภชนะเป็นที่สบาย หรือไม่ได้โภชนะเป็นที่สบาย ได้เภสัชเป็นที่สบาย หรือไม่ได้เภสัชเป็นที่สบาย ได้อุปัฏฐากสมควรหรือไม่ได้อุปัฏฐากสมควร ก็ย่อมไม่หายจากอาพาธนั้นเลย

ส่วนคนไข้บางคนในโลกนี้ ได้โภชนะเป็นที่สบาย หรือไม่ได้โภชนะเป็นที่สบาย ได้เภสัชที่สบาย หรือไม่ได้เภสัชที่สบาย ได้อุปัฏฐากสมควร หรือไม่ได้อุปัฏฐากสมควร ก็ย่อมหายจากอาพาธนั้น

ส่วนคนไข้บางคนในโลกนี้ ได้โภชนะเป็นที่สบาย ก็หายจากอาพาธนั้นไม่ได้ก็ไม่หายจากอาพาธนั้น ได้เภสัชเป็นที่สบาย ก็หายจากอาพาธนั้น ไม่ได้ก็ไม่หายจากอาพาธนั้น ได้อุปัฏฐากสมควร ก็หายจากอาพาธนั้น ไม่ได้ก็ไม่หายจากอาพาธนั้น

ในคนไข้ ๓ จำพวกนั้น คนไข้นี้ใด ได้โภชนะเป็นที่สบาย ก็หายจากอาพาธนั้น ไม่ได้ก็ไม่หายจากอาพาธนั้น ได้เภสัชเป็นที่สบาย ก็หายจากอาพาธนั้นไม่ได้ก็ไม่หายจากอาพาธนั้น ได้อุปัฏฐากสมควร ก็หายจากอาพาธนั้น ไม่ได้ก็ไม่หายจากอาพาธนั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคทรงอาศัยคนไข้จำพวกนี้ จึงได้ทรงอนุญาตคิลานภัต อนุญาตคิลานเภสัช อนุญาตคิลานอุปัฏฐากไว้ ก็แหละเพราะอาศัยคนไข้จำพวกนี้ คนไข้แม้เหล่าอื่น อันภิกษุทั้งหลายก็ควรบำรุง

[๘๖] บุคคลเปรียบด้วยคนไข้ ๓ จำพวก มีปรากฏอยู่ในโลก ก็ฉันนั้นเหมือนกัน

บุคคลเปรียบด้วยคนไข้ ๓ จำพวก เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ได้เห็นพระตถาคต หรือไม่ได้เห็นพระตถาคตได้ฟังธรรมวินัยอันพระตถาคตประกาศแล้ว หรือไม่ได้ฟังธรรมวินัยอันพระตถาคต ประกาศแล้ว ก็ย่อมไม่หยั่งลงสู่นิยามอันถูก ในกุศลธรรมทั้งหลาย

ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ ได้เห็นพระตถาคต หรือไม่ได้เห็นพระตถาคตได้ฟังธรรมวินัยอันพระตถาคตประกาศแล้ว หรือไม่ได้ฟังธรรมวินัยอันพระตถาคตประกาศแล้ว ก็ย่อมก้าวลงสู่นิยามอันถูก ในกุศลธรรมทั้งหลายได้

ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ ได้เห็นพระตถาคต ย่อมก้าวลงสู่นิยามอันถูกในกุศลธรรมทั้งหลายได้ เมื่อไม่ได้ ก็ย่อมไม่ก้าวลงสู่นิยามอันถูก ในกุศลธรรมทั้งหลาย ได้ฟังธรรมวินัยอันพระตถาคตประกาศแล้ว ย่อมก้าวลงสู่นิยามอันถูกในกุศลธรรมทั้งหลายได้ เมื่อไม่ได้ย่อมไม่ก้าวลงสู่นิยามอันถูก ในกุศลธรรมทั้งหลาย

บรรดาบุคคล ๓ จำพวกนั้น บุคคลใดได้เห็นพระตถาคต ย่อมก้าวลงสู่นิยามอันถูกในกุศลธรรมทั้งหลายได้ เมื่อไม่ได้ ย่อมไม่ก้าวลงสู่นิยามอันถูกในกุศลธรรมทั้งหลาย ได้ฟังธรรมวินัยอันพระตถาคตประกาศแล้ว ย่อมก้าวลงสู่นิยามอันถูก ในกุศลธรรมทั้งหลายได้ เมื่อไม่ได้ ก็ย่อมไม่ก้าวลงสู่นิยามอันถูกในกุศลธรรมทั้งหลาย สมเด็จพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตพระธรรมเทศนาไว้เพราะอาศัยบุคคลจำพวกนี้ ก็แหละเพราะอาศัยบุคคลนี้ ภิกษุทั้งหลายจึงควรแสดงธรรมแก่บุคคลแม้เหล่าอื่นๆ บุคคลเปรียบด้วยคนไข้ ๓ จำพวกเหล่านี้ย่อมมีปรากฏอยู่ในโลก

[๘๗] บุคคลชื่อว่า กายสักขี เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ถูกต้องวิโมกข์ ๘ ด้วยกาย สำเร็จอิริยาบถอยู่และกิเลสบางอย่างของผู้นั้น เป็นของสิ้นไปรอบแล้ว เพราะเห็นด้วยปัญญาบุคคลนี้เรียกว่า กายสักขี

บุคคลชื่อว่า ทิฏฐิปัตตะ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่านี้เหตุเกิดทุกข์ ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ความดับทุกข์ ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้เป็น

ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ และธรรมทั้งหลายอันพระตถาคตประกาศแล้ว เป็นอันเธอได้เห็นดีแล้วด้วยปัญญา เป็นอันเธอดำเนินไปด้วยดีแล้วด้วยปัญญา และอาสวะบางอย่างของเธอเป็นอันสิ้นไปแล้วโดยรอบเพราะเห็นด้วยปัญญา บุคคลนี้เรียกว่า ทิฏฐิปัตตะ

บุคคลชื่อว่า สัทธาวิมุต เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ ธรรมทั้งหลายอันพระตถาคตประกาศแล้ว ย่อมเป็นอันเธอเห็นแล้วด้วยดี ดำเนินไปแล้วด้วยดีด้วยปัญญา และอาสวะบางอย่างของเธอ เป็นอันสิ้นไปแล้วโดยรอบเพราะเห็นด้วยปัญญา อาสวะของทิฏฐิปัตตะบุคคลสิ้นไปรอบ ฉันใด อาสวะของสัทธาวิมุตบุคคล หาเป็นเช่นนั้นไม่ บุคคลนี้เรียกว่า สัทธาวิมุต

[๘๘] บุคคลผู้มีวาทะเหมือนคูถ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ชอบพูดเท็จ ไปอยู่ในที่ประชุม ไปอยู่ในบริษัทไปอยู่ในท่ามกลางญาติ ไปอยู่ในท่ามกลางอำมาตย์ หรือไปอยู่ในท่ามกลางราชตระกูล ถูกเขานำไปซักถาม ถูกเขาอ้างเป็นพยานซักถามว่า ดูก่อนบุรุษผู้เจริญ ท่านรู้อย่างไร จงพูดอย่างนั้น บุคคลนั้นไม่รู้ กล่าวว่าข้าพเจ้ารู้ หรือรู้อยู่ กล่าวว่าข้าพเจ้าไม่รู้ ไม่เห็น กล่าวว่าข้าพเจ้าเห็น หรือเห็นอยู่ กล่าวว่าข้าพเจ้าไม่เห็น เป็นผู้กล่าวคำเท็จโดยรู้อยู่ว่าเท็จดังว่ามานี้ เพราะเหตุแห่งตนหรือเพราะเหตุแห่งคนอื่น หรือเพราะเหตุเห็นแก่อามิสเล็กน้อย บุคคลนี้เรียกว่าผู้มีวาจาเหมือนคูถ

บุคคลผู้มีวาจาเหมือนดอกไม้ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ละเสียแล้วซึ่งมุสาวาท เป็นผู้เว้นขาดจากมุสาวาทไปอยู่ในที่ประชุม ไปอยู่ในบริษัท ไปอยู่ในท่ามกลางญาติ ไปอยู่ในท่ามกลางอำมาตย์ หรือไปอยู่ในท่ามกลางราชตระกูล ถูกเขานำไปเพื่อซักถาม ถูกเขาอ้างเป็นพยานซักถามว่า ดูก่อนบุรุษผู้เจริญ ท่านรู้อย่างไร จงพูดอย่างนั้นบุคคลนั้นไม่รู้ กล่าวว่าข้าพเจ้าไม่รู้ หรือรู้อยู่ กล่าวว่าข้าพเจ้ารู้ ไม่เห็น กล่าวว่าข้าพเจ้าไม่เห็น เห็นอยู่ กล่าวว่าข้าพเจ้าเห็น ไม่เป็นผู้กล่าวคำเท็จโดยรู้อยู่ว่าเท็จดังว่ามานี้ เพราะเหตุแห่งตน หรือเพราะเหตุแห่งผู้อื่น หรือเพราะเห็นแก่อามิสเล็กน้อย บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีวาจาเหมือนดอกไม้

บุคคลผู้มีวาจาเหมือนน้ำผึ้ง เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ วาจานั้นใดไม่มีโทษ สะดวกหู เป็นที่ตั้งแห่งความรัก ถึงใจ เป็นของชาวเมือง อันคนมากใคร่ เป็นที่ชอบใจของคนมากเป็นผู้กล่าววาจาเช่นนั้น บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีวาจาเหมือนน้ำผึ้ง

[๘๙] บุคคลมีจิตเหมือนแผลเรื้อรัง เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มักโกรธ มากไปด้วยความคั่งแค้น ถูกเขาว่าเพียงเล็กน้อย ก็ย่อมข้อง ย่อมกำเริบ ย่อมแสดงอาการผิดปรกติ ย่อมกระด้างย่อมแสดงความโกรธ ความคิดประทุษร้าย อาการไม่ชอบใจ ให้ปรากฏ เหมือนแผลเรื้อรังถูกท่อนไม้หรือกระเบื้องกระทบ ย่อมมีน้ำเลือดน้ำหนองไหลออกมากมาย ชื่อแม้ฉันใด บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มักโกรธ มากไปด้วยความคั่งแค้น ถูกเขาว่าเพียงเล็กน้อย ก็ย่อมข้อง ย่อมกำเริบ ย่อมแสดงอาการผิดปรกติ ย่อมกระด้าง ย่อมแสดงความโกรธ ความคิดประทุษร้ายและอาการไม่ชอบใจ ให้ปรากฏก็ฉันนั้น บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีจิตเหมือนแผลเรื้อรัง

บุคคลมีจิตเหมือนฟ้าแลบ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้เหตุเกิดขึ้นแห่งทุกข์ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ความดับทุกข์ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์เหมือนบุรุษมีจักษุ พึงเห็นรูปทั้งหลายในระหว่างที่ฟ้าแลบในเวลามืดกลางคืนชื่อแม้ฉันใด บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้เหตุเกิดขึ้นแห่งทุกข์ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่านี้ความดับทุกข์ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ก็ฉันนั้น บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีจิตเหมือนฟ้าแลบ

บุคคลมีจิตเหมือนฟ้าผ่า เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ รู้ยิ่งแล้วด้วยตนเอง ทำให้แจ้งแล้ว เข้าถึงแล้ว ซึ่งเจโตวิมุติ ซึ่งปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายแล้ว สำเร็จอิริยาบถอยู่ในทิฏฐธรรม เหมือนแก้วมณีหรือแผ่นหิน อะไรชื่อว่าไม่แตก ย่อมไม่มี เมื่อฟ้าผ่าลงไป

ชื่อแม้ฉันใด บุคคลบางคนในโลกนี้รู้ยิ่งแล้วด้วยตนเอง ทำให้แจ้งแล้ว เข้าถึงแล้ว ซึ่งเจโตวิมุติ ซึ่งปัญญาวิมุติอันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายแล้ว สำเร็จอิริยาบถอยู่ในทิฏฐธรรม ก็ฉันนั้น บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีจิตเหมือนฟ้าผ่า

[๙๐] บุคคลผู้บอด เป็นไฉน

บุคคลพึงได้โภคะที่ตนยังไม่ได้ หรือพึงกระทำโภคะที่ตนได้แล้ว ให้เจริญด้วยจักษุเช่นใด จักษุเช่นนั้น ย่อมไม่มีแก่บุคคลบางคนในโลกนี้ บุคคลพึงรู้ธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศลและอกุศล รู้ธรรมทั้งหลายที่มีโทษและไม่มีโทษรู้ธรรมที่เลวและประณีต รู้ธรรมทั้งหลายที่มีส่วนเปรียบโดยเป็นธรรมดำและธรรมขาว ด้วยจักษุเช่นใด แม้จักษุเช่นนั้น ก็ไม่มีแก่บุคคลนั้น บุคคลนี้เรียกว่าบุคคลผู้บอด

บุคคลตาข้างเดียว เป็นไฉน

บุคคลพึงได้โภคะที่ตนยังไม่ได้ หรือพึงกระทำโภคะที่ตนได้แล้วให้เจริญด้วยจักษุเช่นใด จักษุเช่นนั้นย่อมไม่มีแก่บุคคลบางคนในโลกนี้ บุคคลพึงรู้ธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศลและอกุศล รู้ธรรมทั้งหลายที่มีโทษและไม่มีโทษ รู้ธรรมทั้งหลายที่เลวและประณีต รู้ธรรมทั้งหลายที่มีส่วนเปรียบ โดยเป็นธรรมดำและธรรมขาว ด้วยจักษุเช่นใด แม้จักษุเช่นนั้น ก็ย่อมไม่มีแก่บุคคลเช่นนั้น บุคคลนี้เรียกว่า คนมีตาข้างเดียว

บุคคลมีตาสองข้าง เป็นไฉน

บุคคลพึงได้โภคะที่ตนยังไม่ได้ หรือพึงกระทำโภคะที่ตนได้แล้วให้เจริญด้วยจักษุเช่นใด จักษุเช่นนั้น ย่อมมีแก่บุคคลบางคนในโลกนี้ บุคคลพึงรู้ธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศลและอกุศล รู้ธรรมทั้งหลายที่มีโทษและไม่มีโทษ รู้ธรรมทั้งหลายที่เลวและประณีต รู้ธรรมทั้งหลายที่มีส่วนเปรียบโดยเป็นธรรมดำและธรรมขาว ด้วยจักษุเช่นใด แม้จักษุเช่นนั้นก็ย่อมมีแก่บุคคลนั้น บุคคลนี้เรียกว่าคนมีตาสองข้าง

[๙๑] บุคคลมีปัญญาดังหม้อคว่ำ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ไปสู่อารามเพื่อฟังธรรมในสำนักของภิกษุทั้งหลายเนืองๆ พวกภิกษุย่อมแสดงธรรม งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุดพร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะแก่บุคคลนั้น ย่อมประกาศพรหมจรรย์บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง บุคคลนั้นพึงนั่งแล้วที่อาสนะนั้น ย่อมไม่ใส่ใจถึงเบื้องต้นเลยย่อมไม่ใส่ใจถึงท่ามกลาง ย่อมไม่ใส่ใจถึงที่สุด แม้ลุกออกจากอาสนะแล้วก็ไม่ใส่ใจถึงเบื้องต้น ไม่ใส่ใจถึงท่ามกลาง ไม่ใส่ใจถึงที่สุดแห่งกถานั้นเลยเหมือนน้ำที่เขาเทใส่หม้อที่คว่ำไว้ ย่อมไหลไป ย่อมไม่ขังอยู่ ชื่อแม้ฉันใด บุคคลบางคนในโลกนี้ ไปสู่อารามเพื่อฟังธรรมในสำนักของภิกษุทั้งหลายเนืองๆพวกภิกษุย่อมแสดงธรรม งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุดพร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะแก่บุคคลนั้น ย่อมประกาศพรหมจรรย์บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง บุคคลนั้นนั่งแล้วที่อาสนะนั้น ย่อมไม่ใส่ใจถึงเบื้องต้น ย่อมไม่ใส่ใจถึงท่ามกลาง ย่อมไม่ใส่ใจถึงที่สุดแห่งกถานั้นเลย แม้ลุกจากอาสนะนั้นแล้ว ก็ไม่ใส่ใจถึงเบื้องต้น ไม่ใส่ใจถึงท่ามกลาง ไม่ใส่ใจถึงที่สุดแห่งกถานั้นเลยก็ฉันนั้น บุคคลนี้เรียกว่า มีปัญญาดังหม้อคว่ำ

บุคคลมีปัญญาดังหน้าตัก เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ไปสู่อารามเพื่อฟังธรรมในสำนักของภิกษุทั้งหลายเนืองๆ พวกภิกษุย่อมแสดงธรรม งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุดพร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะแก่บุคคลนั้น ย่อมประกาศพรหมจรรย์บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง บุคคลนั้นนั่งแล้วที่อาสนะนั้น ย่อมใส่ใจถึงเบื้องต้นบ้าง ย่อมใส่ใจถึงท่ามกลางบ้าง ย่อมใส่ใจถึงที่สุดบ้าง แต่ลุกจากอาสนะนั้นแล้ว ไม่ใส่ใจถึงเบื้องต้น ไม่ใส่ใจถึงท่ามกลาง ไม่ใส่ใจถึงที่สุดแห่งกถานั้นเลย เหมือนของเคี้ยวนานาชนิด เช่น งา ข้าวสาร ขนมต้ม พุทรา วางเรี่ยรายอยู่แล้วแม้บนตักของบุรุษ เมื่อเขาเผลอตัวลุกจากอาสนะ พึงกระจัดกระจายไป ชื่อแม้ฉันใด บุคคลบางคนในโลกนี้ ไปสู่อารามเพื่อฟังธรรมในสำนักของภิกษุทั้งหลายเนืองๆภิกษุทั้งหลายย่อมแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะแก่บุคคลนั้น ย่อมประกาศพรหมจรรย์บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง บุคคลนั้นนั่งแล้วที่อาสนะนั้น ย่อมใส่ใจถึงเบื้องต้นบ้าง ย่อมใส่ใจถึงท่ามกลางบ้าง ย่อมใส่ใจถึงที่สุดบ้าง แห่งกถานั้น

แต่ลุกออกจากอาสนะนั้นแล้วย่อมไม่ใส่ใจถึงเบื้องต้น ย่อมไม่ใส่ใจถึงท่ามกลาง ย่อมไม่ใส่ใจถึงที่สุด แห่งกถานั้นเลย ก็ฉันนั้น บุคคลนี้เรียกว่า มีปัญญาดังหน้าตัก

บุคคลมีปัญญามาก เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ไปสู่อารามเพื่อฟังธรรมในสำนักของภิกษุทั้งหลายเนืองๆ พวกภิกษุย่อมแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุดพร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ แก่บุคคลนั้น ย่อมประกาศพรหมจรรย์บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง บุคคลนั้นนั่งแล้วที่อาสนะนั้น ย่อมใส่ใจถึงเบื้องต้นบ้าง ย่อมใส่ใจถึงท่ามกลางบ้าง ย่อมใส่ใจถึงที่สุดบ้าง แม้ลุกออกจากอาสนะนั้นแล้วก็ย่อมใส่ใจถึงเบื้องต้นบ้าง ย่อมใส่ใจถึงท่ามกลางบ้าง ย่อมใส่ใจถึงที่สุดบ้างแห่งกถานั้น เหมือนน้ำที่เขาเทใส่หม้อที่หงายไว้ ย่อมขังอยู่ ย่อมไม่ไหลไปชื่อแม้ฉันใด บุคคลบางคนในโลกนี้ ไปสู่อารามเพื่อฟังธรรมในสำนักของภิกษุทั้งหลายเนืองๆ พวกภิกษุย่อมแสดงธรรม งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลางงามในที่สุด พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ แก่บุคคลนั้น ย่อมประกาศพรหมจรรย์บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง เขานั่งที่อาสนะนั้นแล้ว ย่อมใส่ใจถึงเบื้องต้นบ้าง ย่อมใส่ใจถึงท่ามกลางบ้าง ย่อมใส่ใจถึงที่สุด แห่งกถานั้น แม้ลุกออกจากอาสนะนั้นแล้ว ก็ย่อมใส่ใจถึงเบื้องต้นบ้าง ย่อมใส่ใจถึงท่ามกลางบ้าง ย่อมใส่ใจถึงที่สุดบ้าง แห่งกถานั้น บุคคลนี้เรียกว่า คนมีปัญญามาก

[๘๒] บุคคลมีราคะยังไม่ไปปราศแล้วในกามและภพ เป็นไฉน

พระโสดาบันและสกทาคามีบุคคลเหล่านี้ เรียกว่าบุคคลผู้มีราคะ ยังไม่ไปปราศในกามและภพ

บุคคลมีราคะไปปราศแล้วในกาม แต่มีราคะยังไม่ไปปราศแล้วในภพ เป็นไฉน

พระอนาคามีบุคคล นี้เรียกว่า บุคคลมีราคะไปปราศแล้วในกาม แต่มีราคะยังไม่ไปปราศแล้วในภพ

บุคคลมีราคะไปปราศแล้วในกามและภพ เป็นไฉน

พระอรหันต์ นี้เรียกว่า บุคคลมีราคะไปปราศแล้วในกามและภพ

[๙๓] บุคคลเหมือนรอยขีดในหิน เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมโกรธอยู่เนืองๆ และความโกรธของเขานั้นแล ย่อมนอนเนื่องอยู่ตลอดกาลอันยาวนาน เหมือนรอยขีดในหิน ย่อมไม่เลือนไปได้ง่าย เพราะลมหรือเพราะน้ำ ย่อมเป็นของตั้งอยู่ได้นาน ชื่อแม้ฉันใด บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมโกรธอยู่เนืองๆ และความโกรธของเขานั้นแล ย่อมนอนเนื่องอยู่ตลอดกาลยาวนาน ก็ฉันนั้น นี้เรียกว่า บุคคลเหมือนรอยขีดในหิน

บุคคลเหมือนรอยขีดในแผ่นดิน เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมโกรธเนืองๆ แต่ความโกรธของเขานั้น ย่อมไม่นอนเนื่องอยู่ตลอดกาลยาวนาน เหมือนรอยขีดในแผ่นดิน ย่อมลบเลือนไปได้ง่าย เพราะลมหรือเพราะน้ำ ไม่ตั้งอยู่ได้นาน ชื่อแม้ฉันใด บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมโกรธเนืองๆ แต่ความโกรธของเขานั้น ย่อมไม่นอนเนืองอยู่สิ้นกาลยาวนาน ก็ฉันนั้น นี้เรียกว่า บุคคลเหมือนรอยขีดในแผ่นดิน

บุคคลเหมือนรอยขีดในน้ำ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ถูกบุคคลว่ากล่าวแม้ด้วยถ้อยคำกระด้าง แม้ด้วยถ้อยคำหยาบคาย แม้ด้วยถ้อยคำไม่เป็นที่พอใจ ยังคงสนิทกัน ยังคงติดต่อกันยังคงชอบกัน เหมือนรอยขีดในน้ำย่อมลบเลือนไปได้ง่าย ไม่ตั้งอยู่ได้นานชื่อแม้ฉันใด บุคคลบางคนในโลกนี้ ถูกบุคคลว่ากล่าว แม้ด้วยคำกระด้างบ้างแม้ด้วยคำหยาบ แม้ด้วยคำไม่เป็นที่ชอบใจ ยังคงสนิทกัน ยังคงติดต่อกันยังคงชอบกัน ก็ฉันนั้น นี้เรียกว่า บุคคลเหมือนรอยขีดในน้ำ

บรรดาบุคคลเหล่านั้น บุคคลเปรียบด้วยผ้าป่าน ๓ จำพวก เป็นไฉน

[๙๔] ผ้าป่าน ๓ ชนิด คือ

ผ้าแม้ยังใหม่ที่มีสีไม่ดี นุ่งห่มก็ไม่สบายและมีราคาน้อย

ผ้าแม้กลางเก่ากลางใหม่ที่มีสีไม่ดี นุ่งห่มก็ไม่สบายและมีราคาน้อย

ผ้าแม้เก่าที่มีสีไม่ดี นุ่งห่มก็ไม่สบายและมีราคาน้อย คนทั้งหลาย ย่อมเอาผ้าแม้ผืนเก่าๆ ทำเป็นผ้าเช็ดหม้อข้าวบ้าง เอาผ้าเก่านั้นไปทิ้งเสีย ที่กองหยากเยื่อบ้าง

[๙๕] บุคคลเปรียบด้วยผ้าป่าน ๓ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในภิกษุทั้งหลายฉันนั้นเหมือนกัน

บุคคลเปรียบด้วยผ้าป่าน ๓ จำพวก

แม้หากว่า ภิกษุใหม่ เป็นผู้ทุศีล มีธรรมอันลามก ผ้าที่มีสีไม่ดีนั้น แม้ฉันใด บุคคลนี้ ก็อุปไมยฉันนั้น นี้ก็เพราะบุคคลนี้มีวรรณะชั่ว ส่วนคนเหล่าใด ย่อมสมาคม ย่อมคบ ย่อมเข้าใกล้ ย่อมเอาอย่างบุคคลนี้ การเสพนั้นย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่คนเหล่านั้น ตลอดกาลนาน ผ้าที่นุ่งห่มไม่สบายนั้น แม้ฉันใด บุคคลนี้ ก็อุปไมยฉันนั้น นี้ก็เพราะบุคคลนี้มีสัมผัสเป็นทุกข์ ก็บุคคลนี้รับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจจัยเภสัชบริขารของคนเหล่าใดแล ทานของคนเหล่านั้น ย่อมไม่มีผลมาก ย่อมไม่มีอานิสงส์มาก ผ้าที่มีราคาน้อยนั้น แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็อุปไมยฉันนั้น นี้ก็เพราะบุคคลนี้มีราคาน้อย

แม้หากว่า ภิกษุชั้นมัชฌิมะ ฯลฯ

แม้หากว่า ภิกษุชั้นพระเถระ เป็นผู้ทุศีล มีธรรมอันลามก ผ้าที่มีสีไม่ดีนั้น แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็อุปไมยฉันนั้น นี้ก็เพราะบุคคลนี้มีวรรณะชั่ว ส่วนคนเหล่าใดย่อมสมาคม ย่อมคบ ย่อมเข้าใกล้ ย่อมเอาอย่างบุคคลนี้ การสมาคมนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์แก่ชนเหล่านั้นตลอดกาลนาน ผ้าที่นุ่งห่มไม่สบาย แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็อุปไมยฉันนั้นนี้ก็เพราะบุคคลนี้มีสัมผัสเป็นทุกข์ ก็บุคคลนี้รับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ของคนเหล่าใด ทานของคนเหล่านั้น ย่อมไม่มีผลมากย่อมไม่มีอานิสงส์มาก ผ้าที่มีราคาน้อย แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น นี้ก็เพราะบุคคลนี้มีราคาน้อย หากว่าพระเถระเห็นปานนี้ จะว่ากล่าวในท่ามกลางสงฆ์ภิกษุทั้งหลายก็จะกล่าวกับพระเถระผู้นั้นนั่นอย่างนี้ว่า ประโยชน์อะไรด้วยคำกล่าวของท่านผู้โง่เขลาเบาปัญญา ถึงแม้ท่านจะสำคัญว่าควรกล่าวก็ดี พระเถระนั้นโกรธไม่พอใจ ก็จะเปล่งวาจาชนิดที่จะเป็นเหตุให้สงฆ์ยกวัด ดุจคนเอาผ้าไปโยนทิ้งเสียที่กองหยากเยื่อฉะนั้น บุคคลเปรียบด้วยผ้าป่าน ๓ จำพวกเหล่านี้มีปรากฏอยู่ในภิกษุทั้งหลาย

บรรดาบุคคลเหล่านั้น บุคคลเปรียบด้วยผ้าแคว้นกาสี ๓ จำพวกเป็นไฉน

[๙๖] ผ้ากาสี ๓ ชนิด คือ

ผ้ากาสีแม้ใหม่ก็มีสีงาม นุ่งห่มสบายและมีราคามาก

ผ้ากาสีแม้กลางเก่ากลางใหม่ก็มีสีงาม นุ่งห่มสบายและมีราคามาก

ผ้ากาสีแม้อย่างเก่าก็มีสีงาม นุ่งห่มสบายและมีราคามาก คนทั้งหลายย่อมเอาผ้ากาสีแม้เก่าแล้วไปใช้สำหรับห่อรัตนะบ้าง หรือเก็บผ้ากาสีนั้นไว้ในโถของหอมบ้าง

[๙๗] บุคคลเปรียบด้วยผ้าแคว้นกาสี ๓ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในภิกษุทั้งหลายฉันนั้นเหมือนกัน

บุคคล ๓ จำพวก เป็นไฉน

แม้หากว่า ภิกษุใหม่มีศีล มีธรรมอันงาม ผ้ากาสีนั้นมีสีอันงาม แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็อุปไมยฉันนั้น นี้ก็เพราะบุคคลนี้มีวรรณะงาม ส่วนคนเหล่าใด ย่อมสมาคม ย่อมคบย่อมเข้าใกล้ ย่อมเอาอย่างบุคคลนี้ การเสพนั้นย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนเหล่านั้น ตลอดกาลนาน ผ้ากาสีนั้นนุ่งห่มสบาย แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น นี้ก็เพราะบุคคลนี้มีสัมผัสสบายก็บุคคลนี้รับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ของคนเหล่าใดทานของคนเหล่านั้น ย่อมมีผลมาก ย่อมมีอานิสงส์มาก ผ้ากาสีนั้นย่อมมีราคามากแม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น นี้ก็เพราะบุคคลนี้มีราคามาก

แม้หากว่าภิกษุชั้นมัชฌิมะ ฯลฯ

แม้หากภิกษุชั้นพระเถระ มีศีล มีธรรมอันงาม ผ้ากาสีนั้นสีงาม แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น นี้ก็เพราะบุคคลนี้มีวรรณะงาม ส่วนคนเหล่าใด ย่อมสมาคม ย่อมคบย่อมเข้าใกล้ ย่อมเอาอย่างบุคคลนี้ การเสพนั้นย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่คนเหล่านั้นตลอดกาลนาน ผ้ากาสีนั้นมีสัมผัสสบาย แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้นนี้ก็เพราะบุคคลนี้มีสัมผัสสบายก็บุคคลนี้รับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจจัยเภสัชบริขารของคนเหล่าใดทานของคนเหล่านั้น ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ผ้ากาสีนั้นมีราคามากแม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น นี้ก็เพราะค่าที่บุคคลนี้มีค่ามาก หากว่าพระเถระ

เห็นปานนี้จะว่ากล่าวในท่ามกลางสงฆ์ ภิกษุทั้งหลายก็จะกล่าวกับพระเถระผู้นั้นนั่นอย่างนี้ว่า ขอท่านผู้มีอายุทั้งหลายจงเงียบเสียง พระเถระกล่าวธรรมและวินัย ถ้อยคำของพระเถระนั้น ย่อมถึงซึ่งความเป็นของควรเก็บไว้ในหทัย ดุจผ้ากาสีนั้นอันบุคคลควรเก็บไว้ในโถของหอมฉะนั้น บุคคลเปรียบด้วยผ้าแคว้นกาสี ๓ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในภิกษุทั้งหลาย

บุคคลที่ประมาณได้ง่าย เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฟุ้งซ่าน เป็นผู้มีมานะฟูขึ้นดุจไม้อ้อ เป็นผู้กลับกลอก เป็นผู้ปากกล้า เป็นผู้มีวาจาเกลื่อนกล่น [ไม่สังเกตคำพูด] มีสติหลงลืม ไม่มีสัมปชัญญะ มีจิตไม่ตั้งมั่น มีจิตหมุนไปผิด มีอินทรีย์เปิดเผยนี้เรียกว่า บุคคลประมาณได้ง่าย

[๙๘] บุคคลที่ประมาณได้ยาก เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่าน เป็นผู้ไม่มีมานะฟูขึ้นดุจไม้อ้อ ไม่เป็นผู้กลับกลอก ไม่เป็นผู้ปากกล้า ไม่เป็นผู้มีวาจาเกลื่อนกล่น มีสติตั้งมั่น มีสัมปชัญญะ มีจิตตั้งมั่น มีจิตเป็นสมาธิ มีอินทรีย์อันสำรวมแล้ว นี้เรียกว่าบุคคลประมาณได้ยาก

บุคคลที่ประมาณไม่ได้ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ รู้ยิ่งด้วยตนเองแล้ว ทำให้แจ้งแล้ว เข้าถึงแล้ว ซึ่งเจโตวิมุติ ซึ่งปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายแล้ว สำเร็จอิริยาบถอยู่ในทิฏฐธรรม นี้เรียกว่า บุคคลประมาณไม่ได้

[๙๙] บุคคลไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เสื่อมจากศีล จากสมาธิ จากปัญญา บุคคลเห็นปานนี้ ไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้ ควรเว้นจากความเอ็นดู เว้นจากความอนุเคราะห์

บุคคลควรสมาคม ควรคบ ควรเข้าใกล้ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เสมอกันด้วยศีล ด้วยสมาธิ ด้วยปัญญา บุคคลเห็นปานนี้ ควรสมาคม ควรคบ ควรเข้าใกล้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่าศีลกถาแห่งสัตบุรุษทั้งหลาย ผู้ถึงความเป็นผู้เสมอกันด้วยศีล จักมีแก่เราทั้งหลาย ทั้งกถานั้น จักเป็นความผาสุกแก่เราทั้งหลาย

และกถานั้นจักเป็นไปแก่เราทั้งหลาย [คือจักไม่เดือดร้อน] สมาธิกถาแห่งสัตบุรุษทั้งหลาย ผู้ถึงความเป็นผู้เสมอกันด้วยสมาธิ จักมีแก่เราทั้งหลาย ทั้งกถานั้นจักเป็นความผาสุกแก่เราทั้งหลาย และกถานั้นจักเป็นไปแก่เราทั้งหลาย [คือจักไม่เดือดร้อน] ปัญญากถาของสัตบุรุษทั้งหลาย ผู้ถึงความเป็นผู้เสมอกันด้วยปัญญา จักมีแก่เราทั้งหลายทั้งกถานั้นจักเป็นความผาสุกแก่เราทั้งหลาย และกถานั้นจักเป็นไปแก่เราทั้งหลาย[คือจักไม่เดือดร้อน] เพราะฉะนั้น บุคคลเห็นปานนี้ ควรสมาคม ควรคบ ควรเข้าใกล้

บุคคลที่ควรสักการะเคารพ สมาคม คบหา เข้าใกล้ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ยิ่งด้วยศีล สมาธิ ปัญญา บุคคลเห็นปานนี้ ควรสักการะเคารพ สมาคม คบหา เข้าใกล้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่าเราจักได้บำเพ็ญศีลขันธ์ที่ยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์ หรือเราจักถือเอาตาม ซึ่งศีลขันธ์ที่บริบูรณ์ด้วยปัญญาในที่นั้นๆ เราจักได้บำเพ็ญสมาธิขันธ์ที่ยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์ หรือเราจักได้ถือเอาตามซึ่งสมาธิขันธ์ที่บริบูรณ์ด้วยปัญญาในที่นั้นๆ เราจักได้บำเพ็ญซึ่งปัญญาขันธ์ที่ยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์ หรือเราจักได้ถือเอาตามซึ่งปัญญาขันธ์ที่บริบูรณ์ด้วยปัญญาในที่นั้นๆ เพราะฉะนั้นบุคคลเห็นปานนี้ ควรสักการะเคารพ สมาคม คบหา เข้าใกล้

[๑๐๐] บุคคลควรเกลียด ไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทุศีล มีธรรมอันลามก ผู้ประกอบด้วยกายกรรมเป็นต้น อันไม่สะอาด และมีสมาจารอันผู้อื่นหรือตนพึงระลึกได้ด้วยความระแวง ผู้มีการงานอันปกปิด ผู้มิใช่สมณะแต่ปฏิญาณตนว่าเป็นสมณะมิใช่ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ แต่ปฏิญาณตนว่าประพฤติพรหมจรรย์ ผู้เน่าใน ผู้อันราคะชุ่มแล้ว ผู้รุงรัง บุคคลเห็นปานนี้ควรเกลียด ไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่าถึงแม้บุคคลผู้คบจะไม่เอาอย่างบุคคลนี้ แต่กิตติศัพท์อันลามก ก็ย่อมฟุ้งขจรไปสู่บุคคลผู้คบนั้นว่าบุคคลผู้เป็นบุรุษมีมิตรชั่ว มีสหายชั่ว คบคนชั่ว ดังนี้ งูที่เปื้อนคูถ ถึงจะไม่กัดคน ก็จริง ถึงอย่างนั้น ย่อมเปื้อนบุคคลนั้น ชื่อแม้ฉันใด ถึงบุคคลผู้คบนั้น จะไม่เอาอย่างบุคคลเช่นนี้ก็จริงถึงอย่างนั้น กิตติศัพท์อันลามก

ย่อมฟุ้งไปแก่บุคคลนั้นว่า บุคคลผู้เป็นบุรุษมีมิตรชั่ว มีสหายชั่ว คบคนชั่ว ดังนี้ เพราะฉะนั้น บุคคลเห็นปานนี้จึงควรเกลียด ไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้

บุคคลที่ควรเฉยๆ เสีย ไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มักโกรธ มากด้วยความคับแค้น ถูกเขาว่าแม้เพียงเล็กน้อย ก็ย่อมข้อง ย่อมกำเริบ ย่อมแสดงอาการผิดปกติย่อมกระด้าง ย่อมแสดงความโกรธ ความคิดประทุษร้ายและอาการไม่ชอบใจให้ปรากฏ เหมือนแผลเรื้อรัง ถูกไม้หรือกระเบื้องกระทบ ย่อมมีน้ำเลือดน้ำหนองไหลออกมากมาย ชื่อแม้ฉันใด บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มักโกรธ มากไปด้วยความคับแค้น ถูกเขาว่าแม้เพียงเล็กน้อย ก็ย่อมข้อง ย่อมกำเริบ ย่อมแสดงอาการผิดปกติย่อมกระด้าง ย่อมแสดงความโกรธ ความคิดประทุษร้ายและอาการไม่ชอบใจให้ปรากฏ ก็ฉันนั้น ใบมะพลับแห้งถูกไม้หรือกระเบื้องกระทบแล้ว ย่อมมีเสียงดังจิจฺจิฏะ จิฏิจิฏะเกินประมาณ ชื่อแม้ฉันใดบุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มักโกรธ มากไปด้วยความคับแค้น ถูกเขาว่าแม้เพียงเล็กน้อย ก็ย่อมข้อง ย่อมกำเริบ ย่อมแสดงอาการผิดปกติ ย่อมกระด้างย่อมแสดงความโกรธ ความคิดประทุษร้ายและอาการไม่ชอบใจให้ปรากฏ ก็ฉันนั้น หลุมคูถ ถูกไม้หรือกระเบื้องกระทบ ย่อมมีกลิ่นเหม็นเกินประมาณ ชื่อแม้ฉันใด บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มักโกรธ มากไปด้วยความคับแค้น ถูกเขาว่าเพียงเล็กน้อย ก็ย่อมข้อง ย่อมกำเริบ ย่อมแสดงอาการผิดปกติ ย่อมกระด้างย่อมแสดงความโกรธ ความคิดประทุษร้ายและอาการไม่ชอบใจ ให้ปรากฏ ก็ฉันนั้น บุคคลเห็นปานนี้ควรวางเฉยเสียไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่าเขาจะพึงด่าเราบ้าง พึงบริภาษเราบ้าง พึงกระทำความฉิบหายแก่เราบ้าง เพราะฉะนั้น บุคคลเห็นปานนี้ จึงควรวางเฉยเสีย ไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้

บุคคลควรสมาคม ควรคบ ควรเข้าใกล้ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีศีล มีธรรมอันงาม บุคคลเห็นปานนี้ ควรสมาคม ควรคบ ควรเข้าใกล้ ข้อนั้น เพราะเหตุไร เพราะว่าถึงแม้ว่าบุคคลผู้คบ จะไม่เอาอย่างบุคคลเห็นปานนี้ แต่กิตติศัพท์อันงามก็ย่อมฟุ้งขจรไปสู่บุคคลผู้คบนั้นว่า บุคคลผู้เป็นบุรุษ มีมิตรดี มีสหายดี คบคนดีดังนี้ เพราะฉะนั้น บุคคลเห็นปานนี้ ควรสมาคม ควรคบ ควรเข้าใกล้

[๑๐๑] บุคคลผู้มีปกติกระทำให้บริบูรณ์ในศีล มีปกติกระทำแต่พอประมาณในสมาธิ มีปกติกระทำแต่พอประมาณในปัญญา เป็นไฉน

พระโสดาบัน พระสกทาคามีเหล่านี้เรียกว่า มีปกติกระทำให้บริบูรณ์ในศีล มีปกติกระทำแต่พอประมาณในสมาธิ มีปกติกระทำแต่พอประมาณในปัญญา

บุคคลมีปกติกระทำให้บริบูรณ์ในศีล และมีปกติกระทำให้บริบูรณ์ในสมาธิ มีปกติกระทำแต่พอประมาณในปัญญา เป็นไฉน

พระอนาคามี นี้เรียกว่า บุคคลมีปกติทำให้บริบูรณ์ในศีล และมีปกติกระทำให้บริบูรณ์ในสมาธิ มีปกติทำแต่พอประมาณในปัญญา

บุคคลมีปกติทำให้บริบูรณ์ในศีลในสมาธิ และในปัญญา เป็นไฉน

พระอรหันต์ นี้เรียกว่า บุคคลมีปกติกระทำให้บริบูรณ์ในศีล สมาธิและปัญญา

[๑๐๒] ในศาสดาเหล่านั้น ศาสดา ๓ จำพวก เป็นไฉน

ศาสดาบางคนในโลกนี้ ย่อมบัญญัติการละกาม แต่ไม่บัญญัติการละรูปไม่บัญญัติการละเวทนา

ศาสดาบางคนในโลกนี้ ย่อมบัญญัติการละกามด้วย ย่อมบัญญัติการละรูปด้วย แต่ไม่บัญญัติการละเวทนา

ศาสดาบางคนในโลกนี้ ย่อมบัญญัติการละกามด้วย ย่อมบัญญัติการละรูปด้วย ย่อมบัญญัติการละเวทนาด้วย

บรรดาศาสดา ๓ จำพวกนั้น ศาสดานี้ใด บัญญัติการละกาม แต่ไม่บัญญัติการละรูป ไม่บัญญัติการละเวทนา พึงเห็นว่าศาสดานั้นเป็นศาสดาผู้ได้รูปาวจรสมาบัติ โดยการบัญญัตินั้น

ศาสดานี้ใด บัญญัติการละกามด้วย บัญญัติการละรูปด้วย แต่ไม่บัญญัติการละเวทนา พึงเห็นว่าศาสดานั้น เป็นศาสดาผู้ได้อรูปาวจรสมาบัติ โดยการบัญญัตินั้น

ศาสดานี้ใด บัญญัติการละกามด้วย บัญญัติการละรูปด้วย บัญญัติการละเวทนาด้วย พึงเห็นว่า ศาสดานั้นเป็นศาสดาผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยการบัญญัตินั้น

เหล่านี้เรียกว่า ศาสดา ๓ จำพวก

[๑๐๓] บรรดาศาสดาเหล่านั้น ศาสดา ๓ จำพวก แม้อื่นอีก เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมบัญญัติตนในทิฏฐธรรม [คืออัตภาพนี้] โดยความเป็นของมีจริง โดยความเป็นของยั่งยืน และย่อมบัญญัติตนภายหน้า[ในอัตภาพอื่น] โดยความเป็นของมีจริง โดยความเป็นของยั่งยืน

ศาสดาบางคนในโลกนี้ ย่อมบัญญัติตนในทิฏฐธรรม โดยความเป็นของมีจริง โดยความเป็นของยั่งยืน แต่ไม่บัญญัติตนในภายหน้า โดยความเป็นของมีจริง โดยความเป็นของยั่งยืน

ศาสดาบางคนในโลกนี้ ย่อมไม่บัญญัติตนในทิฏฐธรรม โดยความเป็นของมีจริง โดยความเป็นของยั่งยืน และย่อมไม่บัญญัติตนในภายหน้า โดยความเป็นของมีจริง โดยความเป็นของยั่งยืน

บรรดาศาสดาเหล่านั้น ศาสดานี้ใด ย่อมบัญญัติตนในทิฏฐธรรมโดยความเป็นของมีจริง โดยความเป็นของยั่งยืน และบัญญัติตนในภายหน้า โดยความเป็นของมีจริง โดยความเป็นของยั่งยืน พึงเห็นว่าศาสดานั้น เป็นศาสดาผู้มีวาทะว่าเที่ยง โดยการบัญญัตินั้น

ศาสดานี้ใด ย่อมบัญญัติตนในทิฏฐธรรม และย่อมไม่บัญญัติตนภายหน้า โดยความเป็นของมีจริง โดยความเป็นของยั่งยืน พึงเห็นว่าศาสดานั้นเป็นศาสดาผู้มีวาทะว่าขาดสูญ โดยการบัญญัตินั้น

ศาสดานี้ใด ย่อมไม่บัญญัติตนในทิฏฐธรรม โดยความเป็นของมีจริงโดยความเป็นของยั่งยืน และย่อมไม่บัญญัติตนในภายหน้า โดยความเป็นของมีจริง โดยความเป็นของยั่งยืน พึงเห็นว่าศาสดานั้น เป็นศาสดาผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยการบัญญัตินั้น

เหล่านี้เรียกว่าศาสดา ๓ จำพวก แม้อื่นอีก

ติกนิทเทส จบ

จตุกกนิทเทส

[บุคคล ๔ จำพวก]

[๑๐๔] คนที่เป็นอสัตบุรุษ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกามพูดเท็จ ดื่มสุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท นี้เรียกว่าคนที่เป็นอสัตบุรุษ

คนที่เป็นอสัตบุรุษยิ่งกว่าอสัตบุรุษ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ฆ่าสัตว์ด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้ฆ่าสัตว์ด้วย ลักทรัพย์ด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้ลักทรัพย์ด้วย ประพฤติผิดในกามด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้ประพฤติผิดในกามด้วย พูดเท็จด้วยตนเองด้วยชักชวนให้ผู้อื่นพูดเท็จด้วย ดื่มสุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้ดื่มสุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทด้วย นี้เรียกว่าคนเป็นอสัตบุรุษยิ่งกว่าอสัตบุรุษ

คนที่เป็นสัตบุรุษ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติปาต เว้นขาดจากอทินนาทาน เว้นขาดจากกาเมสุมิจฉาจาร เว้นขาดจากมุสาวาท เว้นขาดจากการดื่มสุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท นี้เรียกว่าคนที่เป็นสัตบุรุษ

คนที่เป็นสัตบุรุษยิ่งกว่าสัตบุรุษ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาตด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้เว้นจากปาณาติบาตด้วย เว้นขาดจากอทินนาทานด้วยตนเองด้วยชักชวนผู้อื่นให้เว้นจากอทินนาทานด้วย เว้นขาดจากกาเมสุมิจฉาจารด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้เว้นจากกาเมสุมิจฉาจารด้วย เว้นขาดจากมุสาวาทด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้เว้นจากมุสาวาทด้วย เว้นขาดจากการดื่มสุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้เว้นจากการดื่มสุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทด้วย นี้เรียกว่า คนที่เป็นสัตบุรุษยิ่งกว่าสัตบุรุษ

[๑๐๕] คนลามก เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ โลภอยากได้ของเขา พยาบาทปองร้ายเขา เห็นผิดจากคลองธรรม นี้เรียกว่า คนลามก

คนที่ลามกยิ่งกว่าคนลามก เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ฆ่าสัตว์ด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้ฆ่าสัตว์ด้วย ลักทรัพย์ด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้ลักทรัพย์ด้วย ประพฤติผิดในกามด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้ประพฤติผิดในกามด้วย พูดเท็จด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้พูดเท็จด้วย พูดส่อเสียดด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้พูดส่อเสียดด้วย พูดคำหยาบด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้พูดคำหยาบด้วยพูดเพ้อเจ้อด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้พูดเพ้อเจ้อด้วย โลภอยากได้ของเขาด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้โลภอยากได้ของเขาด้วย พยาบาทปองร้ายเขาด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้พยาบาทปองร้ายเขาด้วย เห็นผิดจากคลองธรรมด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้เห็นผิดจากคลองธรรมด้วย นี้เรียกว่าคนลามกยิ่งกว่าคนลามก

คนดี เป็นไฉน

คนบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต จากอทินนาทานจากกาเมสุมิจฉาจาร จากมุสาวาท จากการพูดส่อเสียด จากการพูดคำหยาบจากการพูดเพ้อเจ้อ เป็นผู้ไม่โลภอยากได้ของเขา ไม่พยาบาทปองร้ายเขา เห็นชอบตามทำนองคลองธรรม นี้เรียกว่า คนดี

คนดียิ่งกว่าคนดี เป็นไฉน

คนบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาตด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้เว้นจากปาณาติบาตด้วย เป็นผู้เว้นขาดจากอทินนาทานด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้เว้นจากอทินนาทานด้วย เป็นผู้เว้นขาดจากกาเมสุมิจฉาจารด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้เว้นจากกาเมสุมิจฉาจารด้วย เป็นผู้เว้นขาดจากมุสาวาทด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้เว้นจากมุสาวาทด้วย เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดส่อเสียดด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้เว้นจากการพูดส่อเสียดด้วย เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดคำหยาบด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้เว้นจากการพูดคำหยาบด้วย เป็นผู้

เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้เป็นผู้เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อด้วย เป็นผู้ไม่โลภอยากได้ของเขาด้วยตนเองด้วยชักชวนคนอื่นไม่ให้โลภอยากได้ของเขาด้วย ไม่พยาบาทปองร้ายเขาด้วยตนเองด้วย ไม่ชักชวนให้ผู้อื่นพยาบาทปองร้ายเขาด้วย เป็นผู้เห็นชอบตามทำนองคลองธรรมด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้เห็นชอบตามทำนองคลองธรรมด้วย นี้เรียกว่า คนดียิ่งกว่าคนดี

[๑๐๖] คนมีธรรมอันลามก เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ฯลฯ เห็นผิดจากทำนองคลองธรรม นี้เรียกว่า คนมีธรรมอันลามก

คนมีธรรมลามกยิ่งกว่าคนมีธรรมลามก เป็นไฉน

คนบางคนในโลกนี้ ฆ่าสัตว์ด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้ฆ่าสัตว์ด้วย ลักทรัพย์ด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้ลักทรัพย์ด้วย ฯลฯ เห็นผิดจากทำนองคลองธรรมด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้เห็นผิดจากทำนองคลองธรรมด้วย นี้เรียกว่า คนมีธรรมอันลามกยิ่งกว่าคนมีธรรมลามก

คนมีธรรมงาม เป็นไฉน

คนบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต จากอทินนาทาน ฯลฯ มีความเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม นี้เรียกว่า คนมีธรรมงาม

คนมีธรรมงามยิ่งกว่าคนมีธรรมงาม เป็นไฉน

คนบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาตด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้เว้นจากปาณาติบาตด้วย ฯลฯ เห็นชอบตามทำนองคลองธรรมด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้เห็นชอบตามทำนองคลองธรรมด้วย นี้เรียกว่า คนมีธรรมงามยิ่งกว่าคนมีธรรมงาม

[๑๐๗] คนมีที่ติ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยกายกรรมที่มีโทษ ประกอบด้วยวจีกรรมที่มีโทษ ประกอบด้วยมโนกรรมที่มีโทษ นี้เรียกว่าคนมีที่ติ

คนมีที่ติมาก เป็นไฉน

คนบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยกายกรรมที่มีโทษมาก ประกอบด้วยกายกรรมที่ไม่มีโทษน้อย ประกอบด้วยวจีกรรมที่มีโทษมาก ประกอบด้วยวจีกรรมที่ไม่มีโทษน้อย ประกอบด้วยมโนกรรมที่มีโทษมาก ประกอบด้วยมโนกรรมที่ไม่มีโทษน้อย นี้เรียกว่า คนมีที่ติมาก

คนมีที่ติน้อย เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ประกอบด้วยกายกรรมที่ไม่มีโทษมาก ประกอบด้วยกายกรรมที่มีโทษน้อย ประกอบด้วยวจีกรรมที่ไม่มีโทษมาก ประกอบด้วยวจีกรรมที่มีโทษน้อย ประกอบด้วยมโนกรรมที่ไม่มีโทษมาก ประกอบด้วยมโนกรรมที่มีโทษน้อย นี้เรียกว่า คนมีที่ติน้อย

คนไม่มีที่ติ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ประกอบด้วยกายกรรมหาโทษมิได้ ประกอบด้วยวจีกรรมหาโทษมิได้ ประกอบด้วยมโนกรรมหาโทษมิได้ นี้เรียกว่า คนไม่มีที่ติ

[๑๐๘] บุคคลผู้อุคฆฏิตัญญู เป็นไฉน

การบรรลุมรรคผล ย่อมมีแก่บุคคลใด พร้อมกับเวลาที่ท่านยกหัวข้อขึ้นแสดง บุคคลนี้เรียกว่า บุคคลผู้อุคฆฏิตัญญู

บุคคลผู้วิปัญจิตัญญู เป็นไฉน

การบรรลุมรรคผล ย่อมมีแก่บุคคลใด ในเมื่อท่านจำแนกเนื้อความแห่งภาษิตโดยย่อให้พิสดาร บุคคลนี้เรียกว่า บุคคลผู้วิปัญจิตัญญู

บุคคลผู้เนยยะ เป็นไฉน

การบรรลุมรรคผลเป็นชั้นๆ ไป ย่อมมีแก่บุคคลใด โดยเหตุอย่างนี้คือ โดยอุทเทส โดยไต่ถาม โดยทำไว้ในใจโดยแยบคาย โดยสมาคม โดยคบหา โดยสนิทสนมกับกัลยาณมิตร บุคคลนี้เรียกว่า บุคคลผู้เนยยะ

บุคคลผู้ปทปรมะ เป็นไฉน

บุคคลใดฟังพุทธพจน์ก็มาก กล่าวก็มาก จำทรงไว้ก็มาก บอกสอนก็มาก แต่ไม่มีการบรรลุมรรคผลในชาตินั้น บุคคลนี้เรียกว่า บุคคลผู้ปทปรมะ

[๑๐๙] บุคคลผู้โต้ตอบถูกต้องแต่ไม่ว่องไว เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ถูกเขาถามปัญหา ย่อมแก้ได้ถูกต้องแต่ไม่ว่องไวนี้เรียกว่า บุคคลผู้โต้ตอบถูกต้องแต่ไม่ว่องไว

บุคคลผู้โต้ตอบว่องไวแต่ไม่ถูกต้อง เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ถูกเขาถามปัญหาย่อมแก้ได้ว่องไว แต่แก้ไม่ถูกต้อง นี้เรียกว่า บุคคลโต้ตอบว่องไวแต่ไม่ถูกต้อง

บุคคลผู้โต้ตอบถูกต้องและว่องไว เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ถูกเขาถามปัญหา ย่อมแก้ได้ถูกต้องและแก้ได้ว่องไว นี้เรียกว่า บุคคลผู้โต้ตอบถูกต้องและว่องไว

บุคคลผู้โต้ตอบไม่ถูกต้องและไม่ว่องไว เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ถูกเขาถามปัญหา ย่อมแก้ไม่ได้ถูกต้องและไม่ว่องไว นี้เรียกว่า บุคคลผู้โต้ตอบไม่ถูกต้องและไม่ว่องไว

[๑๑๐] บุคคลเป็นธรรมกถึก ๔ จำพวก เป็นไฉน

ธรรมกถึกบางคนในโลกนี้ ย่อมกล่าวน้อยและกล่าวคำไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ทั้งบริษัทก็ไม่รู้คำนั้นว่าประกอบด้วยประโยชน์ หรือไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ธรรมกถึกเช่นนี้ ย่อมถึงซึ่งอันนับว่าเป็นธรรมกถึกของบริษัทเห็นปานนี้เท่านั้น

ธรรมกถึกบางคนในโลกนี้ ย่อมกล่าวน้อย และกล่าวคำที่ประกอบด้วยประโยชน์ และบริษัทรู้คำนั้นว่าประกอบด้วยประโยชน์ หรือไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ธรรมกถึกเช่นนี้ ย่อมถึงซึ่งอันนับว่าเป็นธรรมกถึกของบริษัทเห็นปานนี้เท่านั้น

ธรรมกถึกบางคนในโลกนี้ ย่อมกล่าวมาก และกล่าวคำไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ทั้งบริษัทก็ไม่รู้คำนั้นว่าประกอบด้วยประโยชน์ หรือไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ธรรมกถึกเช่นนี้ ย่อมถึงซึ่งอันนับว่าเป็นธรรมกถึกของบริษัทเห็นปานนี้เท่านั้น

ส่วนธรรมถึกบางคนในโลกนี้ ย่อมกล่าวมาก และกล่าวคำที่ประกอบด้วยประโยชน์ ทั้งบริษัทก็รู้คำนั้นว่าประกอบด้วยประโยชน์ หรือไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ธรรมกถึกเช่นนี้ ย่อมถึงซึ่งอันนับว่า เป็นธรรมกถึกของบริษัทเห็นปานนี้เท่านั้น

เหล่านี้เรียกว่า บุคคลผู้เป็นธรรมกถึก ๔ จำพวก

บุคคลเปรียบด้วยวลาหก ๔ อย่าง เป็นไฉน

[๑๑๑] วลาหก ๔ อย่าง

ฟ้าร้องฝนไม่ตก

ฝนตกฟ้าไม่ร้อง

ฟ้าร้องฝนตก

ฟ้าไม่ร้องฝนไม่ตก

[๑๑๒] บุคคลเปรียบด้วยวลาหก ๔ อย่างนี้ มีปรากฏอยู่ในโลกก็ฉันนั้นเหมือนกัน

บุคคล ๔ จำพวก เป็นไฉน

บุคคลเหมือนฟ้าร้องฝนไม่ตก

บุคคลเหมือนฝนตกฟ้าไม่ร้อง

บุคคลเหมือนฟ้าร้องฝนตก

บุคคลเหมือนฟ้าไม่ร้องฝนไม่ตก

บุคคลเหมือนฟ้าร้องฝนไม่ตก เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้พูดแต่ไม่ทำ อย่างนี้เป็นคนเหมือนฟ้าร้องฝนไม่ตก ฟ้านั้นร้องแต่ฝนไม่ตก แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น

บุคคลเหมือนฝนตกฟ้าไม่ร้อง เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนทำแต่ไม่พูด อย่างนี้เป็นคนเหมือนฝนตกฟ้าไม่ร้อง ฝนตกฟ้าไม่ร้องแม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น

บุคคลเหมือนฟ้าร้องฝนตก เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้พูดด้วยทำด้วย อย่างนี้เป็นคนเหมือนฟ้าร้องฝนตก ฟ้าร้องฝนตกแม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น

บุคคลเหมือนฟ้าไม่ร้องฝนไม่ตก เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่พูดไม่ทำ อย่างนี้เป็นคนเหมือนฟ้าไม่ร้องฝนไม่ตก ฟ้าไม่ร้องฝนไม่ตกแม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น

บุคคลเปรียบด้วยวลาหก ๔ อย่างเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในโลก

บรรดาบุคคลเหล่านั้น บุคคลเปรียบด้วยหนู ๔ จำพวก เป็นไฉน

[๑๑๓] หนู ๔ จำพวก

หนูที่ขุดรูไว้ แต่ไม่อยู่

หนูที่อยู่ แต่มิได้ขุดรู

หนูที่ขุดรูด้วย อยู่ด้วย

หนูที่ทั้งไม่ขุดรู ทั้งไม่อยู่

[๑๑๔] บุคคลเปรียบด้วยหนู ๔ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในโลกก็ฉันนั้นเหมือนกัน

บุคคลเปรียบด้วยหนู ๔ จำพวก เป็นไฉน

บุคคลเป็นผู้ทำที่อยู่ แต่ไม่อยู่

บุคคลเป็นผู้อยู่ แต่ไม่ทำที่อยู่

บุคคลเป็นผู้ทำที่อยู่ และอยู่ด้วย

บุคคลทั้งไม่ทำที่อยู่ ทั้งไม่อยู่ด้วย

บุคคลทำที่อยู่ แต่ไม่อยู่ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมเรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ เวยยากรณะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อัพภูตธรรม เวทัลละ บุคคลนั้นไม่รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลอย่างนี้ชื่อว่าเป็นผู้ทำที่อยู่ แต่ไม่อยู่ หนูนั้นทำรังไว้แต่ไม่อยู่แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น

บุคคลเป็นผู้อยู่ แต่ไม่ทำที่อยู่ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมไม่เล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ เวยยากรณะ คาถา อุทาน อติวุตตกะ ชาดก อัพภูตธรรม เวทัลละ บุคคลนั้นรู้อยู่ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า เป็นผู้อยู่ แต่ไม่ทำที่อยู่ หนูที่เป็นผู้อยู่ แต่ไม่ทำรังนั้น แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมย ฉันนั้น

บุคคลเป็นผู้ทำที่อยู่ และอยู่ด้วย เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ เวยยากรณะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อัพภูตธรรม เวทัลละ บุคคลนั้น ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลอย่างนี้ชื่อว่าเป็นผู้ทำที่อยู่ และอยู่ด้วย หนูที่ทำรังอยู่และอยู่ด้วยนั้น แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น

บุคคลทั้งไม่ทำที่อยู่ ทั้งไม่อยู่ด้วย เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมไม่เล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะเวยยากรณะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อัพภูตธรรม เวทัลละบุคคลนั้นไม่รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลอย่างนี้ชื่อว่าทั้งไม่ทำที่อยู่ ทั้งไม่อยู่ด้วย หนูที่ทั้งไม่ทำรัง ทั้งไม่อยู่ด้วยนั้น แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น

บุคคลเปรียบด้วยหนู ๔ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในโลก

บรรดาบุคคลเหล่านั้น บุคคลเปรียบด้วยมะม่วง ๔ จำพวก เป็นไฉน

[๑๑๕] มะม่วง ๔ ชนิด

มะม่วงดิบ แต่สีเป็นมะม่วงสุก

มะม่วงสุก แต่สีเป็นมะม่วงดิบ

มะม่วงดิบ สีก็เป็นมะม่วงดิบ

มะม่วงสุก สีก็เป็นมะม่วงสุก

[๑๑๖] บุคคลเปรียบด้วยมะม่วง ๔ ชนิด มีปรากฏอยู่ในโลกฉันนั้นเหมือนกัน

บุคคล ๔ จำพวก เป็นไฉน

บุคคลเช่นมะม่วงดิบ แต่สีเป็นมะม่วงสุก

บุคคลเช่นมะม่วงสุก แต่มีสีเป็นมะม่วงดิบ

บุคคลเช่นมะม่วงดิบ มีสีก็เป็นมะม่วงดิบ

บุคคลเช่นมะม่วงสุก มีสีก็เป็นมะม่วงสุก

บุคคลที่เป็นเช่นมะม่วงดิบ แต่มีสีเป็นมะม่วงสุก เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ มีการก้าวไปข้างหน้า ถอยหลังแลตรง เหลียวซ้ายแลขวา คู้เข้าเหยียดออก ทรงสังฆาฏิบาตรและจีวร น่าเลื่อมใส บุคคลนั้นไม่รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี่ทุกขสมุทัย นี่ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า เป็นเช่นมะม่วงดิบ แต่มีสีเป็นมะม่วงสุกมะม่วงดิบแต่มีสีเป็นมะม่วงสุกนั้น แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น

บุคคลที่เป็นเช่นมะม่วงสุก แต่มีสีเป็นมะม่วงดิบ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ มีการก้าวไปข้างหน้า ถอยหลังแลตรง เหลียวซ้ายแลขวา คู้เข้าเหยียดออก ทรงสังฆาฏิบาตรและจีวร ไม่น่าเลื่อมใส บุคคลนั้น รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี่ทุกขสมุทัย นี่ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า เป็นเช่นมะม่วงสุก แต่มีสีเป็นมะม่วงดิบมะม่วงสุกแต่มีสีเป็นมะม่วงดิบนั้นฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น

บุคคลเช่นมะม่วงดิบมีสีก็เป็นมะม่วงดิบ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ มีการก้าวไปข้างหน้า ถอยหลังแลตรง เหลียวซ้ายแลขวา คู้เข้า เหยียดออก ทรงสังฆาฏิบาตรและจีวร ไม่น่าเลื่อมใสบุคคลนั้นไม่รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ ย่อมไม่รู้ตามความเป็นจริงว่านี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลอย่างนี้ชื่อว่าเป็นเช่นมะม่วงดิบ มีสีก็เป็นมะม่วงดิบ มะม่วงดิบมีสีเป็นมะม่วงดิบนั้นแม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น

บุคคลเช่นมะม่วงสุก มีสีก็เป็นมะม่วงสุก เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ มีการก้าวไปข้างหน้า ถอยหลังแลตรง เหลียวซ้ายแลขวา คู้เข้า เหยียดออก ทรงผ้าสังฆาฏิบาตรและจีวร น่าเลื่อมใสบุคคลนั้นรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า เป็นเช่นมะม่วงสุก มีสีก็เป็นมะม่วงสุก มะม่วงสุกมีสีเป็นมะม่วงสุกนั้นแม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น

บุคคลเปรียบด้วยมะม่วง ๔ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในโลก

บรรดาบุคคลเหล่านั้น บุคคลเปรียบด้วยหม้อ ๔ จำพวก เป็นไฉน

[๑๑๗] หม้อ ๔ ชนิด

หม้อเปล่าปิด

หม้อเต็มเปิด

หม้อเปล่าเปิด

หม้อเต็มปิด

[๑๑๘] บุคคลเปรียบด้วยหม้อ ๔ ชนิด เหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในโลกฉันนั้นเหมือนกัน

บุคคล ๔ จำพวก เป็นไฉน

คนเปล่าปิด

คนเต็มเปิด

คนเปล่าเปิด

คนเต็มปิด

บุคคลที่เป็นคนเปล่าปิด เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ มีการก้าวไปข้างหน้า ถอยหลังแลตรง เหลียวซ้ายแลขวา คู้เข้า เหยียดออก ทรงสังฆาฏิบาตรและจีวร น่าเลื่อมใส บุคคลนั้นย่อมไม่รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า เป็นคนเปล่าปิด หม้อเปล่าปิด แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น

บุคคลที่เป็นคนเต็มเปิด เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ มีการก้าวไปข้างหน้า ถอยหลังแลตรง เหลียวซ้ายแลขวา คู้เข้า เหยียดออก ทรงสังฆาฏิบาตรและจีวร ไม่น่าเลื่อมใส บุคคลนั้นรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลอย่างนี้ชื่อว่าเป็นคนเต็มเปิด หม้อเต็มเปิดนั้น แม้เป็นฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น

บุคคลที่เป็นคนเปล่าเปิด เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ มีการก้าวไปข้างหน้า ถอยหลังแลตรง เหลียวซ้ายแลขวา คู้เข้า เหยียดออก ทรงผ้าสังฆาฏิบาตรและจีวร ไม่น่าเลื่อมใสบุคคลนั้นไม่รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า เป็นคนเปล่าเปิด หม้อเปล่าเปิดนั้น แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น

บุคคลที่เป็นคนเต็มปิด เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ มีการก้าวไปข้างหน้า ถอยหลังแลตรง เหลียวซ้ายแลขวา คู้เข้า เหยียดออก ทรงสังฆาฏิบาตรและจีวร น่าเลื่อมใส บุคคลนั้นรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า เป็นคนเต็มปิด หม้อเต็มปิดนั้น แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น

บุคคลเปรียบด้วยหม้อ ๔ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในโลก

บรรดาบุคคลเหล่านั้น บุคคลเปรียบด้วยห้วงน้ำ ๔ จำพวกเป็นไฉน

[๑๑๙] ห้วงน้ำ ๔ ชนิด

ห้วงน้ำตื้นเงาลึก

ห้วงน้ำลึกเงาตื้น

ห้วงน้ำตื้นเงาตื้น

ห้วงน้ำลึกเงาลึก

[๑๒๐] บุคคลเปรียบด้วยห้วงน้ำ ๔ ชนิด มีปรากฏอยู่ในโลกก็ฉันนั้นเหมือนกัน

บุคคล ๔ จำพวก เป็นไฉน

คนตื้นเงาลึก

คนลึกเงาตื้น

คนตื้นเงาตื้น

คนลึกเงาลึก

คนตื้นเงาลึก เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ มีการก้าวไปข้างหน้า ถอยหลังแลตรง เหลียวซ้ายแลขวา คู้เข้า เหยียดออก ทรงสังฆาฏิบาตรและจีวร น่าเลื่อมใส บุคคลนั้นไม่รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า คนตื้นเงาลึก ห้วงน้ำตื้นเงาลึกนั้น แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น

คนลึกเงาตื้น เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ มีการก้าวไปข้างหน้า ถอยหลังแลตรง เหลียวซ้ายแลขวา คู้เข้า เหยียดออก ทรงสังฆาฏิบาตรและจีวร ไม่น่าเลื่อมใส บุคคลนั้นรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า คนลึกเงาตื้น ห้วงน้ำลึกเงาตื้นนั้น แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น

คนตื้นเงาตื้น เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ มีการก้าวไปข้างหน้า ถอยหลังแลตรง เหลียวซ้ายแลขวา คู้เข้า เหยียดออก ทรงสังฆาฏิบาตรและจีวร ไม่น่าเลื่อมใส บุคคลนั้นไม่รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า คนตื้นเงาตื้น ห้วงน้ำตื้นเงาตื้นนั้น แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น

คนลึกเงาลึก เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ มีการก้าวไปข้างหน้า ถอยหลังแลตรง เหลียวซ้ายแลขวา คู้เข้า เหยียดออก ทรงสังฆาฏิบาตรและจีวร น่าเลื่อมใส บุคคลนั้นรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า คนลึกเงาลึก ห้วงน้ำลึกเงาลึกนั้น แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น

บุคคลเปรียบด้วยห้วงน้ำ ๔ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในโลก

บรรดาบุคคลเหล่านั้น บุคคลเปรียบด้วยโคถึก ๔ จำพวก เป็นไฉน

[๑๒๑] โคถึก ๔ จำพวก

โคดุพวกของตน ไม่ดุพวกอื่น

โคดุพวกอื่น ไม่ดุพวกของตน

โคดุทั้งพวกของตน ดุทั้งพวกอื่น

โคไม่ดุทั้งพวกของตน ไม่ดุทั้งพวกอื่น

[๑๒๒] บุคคลเปรียบด้วยโคถึก ๔ จำพวกเหล่านี้ ปรากฏอยู่ในโลกก็ฉันนั้นเหมือนกัน

บุคคล ๔ จำพวก เป็นไฉน

คนดุพวกของตน แต่ไม่ดุพวกอื่น

คนดุพวกอื่น แต่ไม่ดุพวกของตน

คนดุทั้งพวกของตน ดุทั้งพวกอื่น

คนไม่ดุทั้งพวกของตน ไม่ดุทั้งพวกอื่น

บุคคลดุพวกของตนไม่ดุพวกอื่น เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ชอบเบียดเบียนบริษัทของตน แต่ไม่เบียดเบียนบริษัทของผู้อื่น บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า เปรียบด้วยโคที่ดุแต่ในพวกของตน ไม่ดุพวกอื่น โคถึกที่ดุพวกของตน แต่ไม่ดุพวกอื่น แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น

บุคคลดุพวกอื่นไม่ดุพวกของตน เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ชอบเบียดเบียนบริษัทของผู้อื่น แต่ไม่เบียดเบียนบริษัทของตน บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า เปรียบด้วยโคที่ดุพวกอื่นแต่ไม่ดุพวกของตน โคถึกที่ดุพวกอื่นแต่ไม่ดุพวกของตน แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น

บุคคลดุทั้งพวกของตน ดุทั้งพวกอื่น เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เบียดเบียนทั้งบริษัทของตน เบียดเบียนทั้งบริษัทของผู้อื่น บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า เปรียบด้วยโคที่ดุทั้งพวกของตน ดุทั้งพวกอื่น โคถึกที่ดุทั้งพวกของตนดุทั้งพวกอื่น แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น

บุคคลไม่ดุทั้งพวกของตน ไม่ดุทั้งพวกอื่น เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่เบียดเบียนทั้งบริษัทของตน ไม่เบียดเบียนทั้งบริษัทของคนอื่น บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า เปรียบด้วยโคที่ไม่ดุทั้งพวกของตนและพวกอื่น โคถึกที่ไม่ดุทั้งพวกของตน ไม่ดุทั้งพวกอื่น แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น

บุคคลเปรียบด้วยโคถึก ๔ จำพวก เหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในโลก

บรรดาบุคคลเหล่านั้น บุคคลเปรียบด้วยอสรพิษ ๔ จำพวกเป็นไฉน

[๑๒๓] อสรพิษ ๔ จำพวก

อสรพิษมีพิษแล่นเร็ว แต่ไม่ร้าย

อสรพิษมีพิษร้าย แต่ไม่แล่นเร็ว

อสรพิษมีพิษแล่นเร็วด้วย มีพิษร้ายด้วย

อสรพิษมีพิษไม่แล่นเร็วด้วย มีพิษไม่ร้ายด้วย

[๑๒๔] บุคคลเปรียบด้วยอสรพิษ ๔ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในโลกฉันนั้น เหมือนกัน

บุคคล ๔ จำพวก เป็นไฉน

บุคคลมีพิษแล่นเร็ว แต่ไม่ร้าย

บุคคลมีพิษร้าย แต่ไม่แล่นเร็ว

บุคคลมีพิษแล่นเร็วด้วย มีพิษร้ายด้วย

บุคคลมีพิษแล่นไม่เร็วด้วย มีพิษไม่ร้ายด้วย

บุคคลมีพิษแล่นเร็ว แต่ไม่ร้าย เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมโกรธเนืองๆ แต่ว่าความโกรธของเขานั้นแล ย่อมไม่นอนเนื่องอยู่ตลอดกาลยาวนาน บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า ผู้มีพิษแล่นเร็วแต่ไม่ร้าย อสรพิษที่มีพิษแล่นเร็ว แต่มีพิษไม่ร้ายนั้น แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น

บุคคลมีพิษร้าย แต่ไม่แล่นเร็ว เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมไม่โกรธเนืองๆ แต่ความโกรธของเขานั้นแล ย่อมนอนเนื่องอยู่ตลอดกาลยาวนาน บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า มีพิษร้ายแต่มีพิษไม่แล่นเร็ว อสรพิษที่มีพิษร้ายแต่มีพิษไม่แล่นเร็ว แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น

บุคคลมีพิษแล่นเร็วด้วย มีพิษร้ายด้วย เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมโกรธเนืองๆ และความโกรธของเขานั้นแล ย่อมนอนเนื่องอยู่ตลอดกาลยาวนาน บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า มีพิษแล่นเร็วด้วย มีพิษร้ายด้วย อสรพิษนี่มีพิษแล่นเร็วด้วย มีพิษร้ายด้วย แม้ฉันใดบุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น

บุคคลมีพิษไม่แล่นเร็วด้วย มีพิษไม่ร้ายด้วย เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมไม่โกรธเนืองๆ ทั้งความโกรธของเขานั้น ไม่นอนเนื่องอยู่ตลอดกาลยาวนาน บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า มีพิษไม่แล่นเร็วด้วย มีพิษไม่ร้ายด้วย อสรพิษที่มีพิษไม่แล่นเร็วด้วย มีพิษไม่ร้ายด้วย แม้ฉันใดบุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น

บุคคลเปรียบด้วยอสรพิษ ๔ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในโลก

[๑๒๕] บุคคลไม่ใคร่ครวญไม่ไตร่ตรองแล้ว พูดสรรเสริญคนที่ไม่ควรสรรเสริญเป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ พูดสรรเสริญพวกเดียรถีย์ สาวกของเดียรถีย์ผู้ปฏิบัติชั่วปฏิบัติผิด ว่าเป็นผู้ปฏิบัติดีบ้าง เป็นผู้ปฏิบัติชอบบ้าง บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า ไม่ใคร่ครวญไม่ไตร่ตรองแล้ว พูดสรรเสริญคนที่ไม่ควรสรรเสริญ

บุคคลไม่ใคร่ครวญไม่ไตร่ตรองแล้ว พูดติเตียนคนที่ควรสรรเสริญเป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ พูดติเตียนพระพุทธเจ้า พระสาวกของพระพุทธเจ้า ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ว่าเป็นผู้ปฏิบัติชั่วบ้าง เป็นผู้ปฏิบัติผิดบ้าง บุคคลอย่างนี้ชื่อว่าไม่ใคร่ครวญไม่ไตร่ตรองแล้ว พูดติเตียนคนที่ควรสรรเสริญ

บุคคลไม่ใคร่ครวญไม่ไตร่ตรองแล้ว มีความเลื่อมใสในฐานะที่ไม่ควรเลื่อมใสเป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ยังความเลื่อมใสให้เกิดขึ้น ในข้อปฏิบัติชั่วปฏิบัติผิด ว่าเป็นข้อปฏิบัติดีบ้าง เป็นข้อปฏิบัติชอบบ้าง บุคคลอย่างนี้ชื่อว่าไม่ใคร่ครวญไม่ไตร่ตรองแล้ว มีความเลื่อมใสในฐานะที่ไม่ควรเลื่อมใส

บุคคลไม่ใคร่ครวญแล้วไม่ไตร่ตรองแล้ว ไม่เลื่อมใสในฐานะที่ควรเลื่อมใส เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ยังความไม่เลื่อมใสให้เกิดขึ้น ในข้อปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ว่าเป็นข้อปฏิบัติชั่วบ้าง เป็นข้อปฏิบัติผิดบ้าง บุคคลอย่างนี้ชื่อว่าไม่ใคร่ครวญไม่ไตร่ตรองแล้ว ไม่เลื่อมใสในฐานะที่ควรเลื่อมใส

[๑๒๖] บุคคลใคร่ครวญไตร่ตรองแล้ว พูดติเตียนคนที่ควรติเตียนเป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมพูดติเตียนพวกเดียรถีย์ สาวกเดียรถีย์ผู้ปฏิบัติชั่วปฏิบัติผิด ว่าเป็นผู้ปฏิบัติชั่วบ้าง เป็นผู้ปฏิบัติผิดบ้าง บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า ใคร่ครวญไตร่ตรองแล้ว พูดติเตียนคนที่ควรติเตียน

บุคคลใคร่ครวญไตร่ตรองแล้ว พูดสรรเสริญคุณของคนที่ควรสรรเสริญ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมสรรเสริญพระพุทธเจ้า พระสาวกของพระพุทธเจ้า ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ว่าเป็นผู้ปฏิบัติดีบ้าง ปฏิบัติชอบบ้าง บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า ใคร่ครวญไตร่ตรองแล้ว พูดสรรเสริญคุณของคนที่ควรสรรเสริญ

บุคคลใคร่ครวญไตร่ตรองแล้ว ไม่เลื่อมใสในฐานะที่ไม่ควรเลื่อมใส เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ยังความไม่เลื่อมใสให้เกิดขึ้น ในข้อปฏิบัติชั่ว ข้อปฏิบัติผิด ว่าข้อปฏิบัตินี้ชั่วบ้าง ข้อปฏิบัตินี้ผิดบ้าง บุคคลอย่างนี้ชื่อว่าใคร่ครวญไตร่ตรองแล้ว ไม่เลื่อมใสในฐานะที่ไม่ควรเลื่อมใส

บุคคลใคร่ครวญไตร่ตรองแล้ว เลื่อมใสในฐานะที่ควรเลื่อมใสเป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ยังความเลื่อมใสให้เกิดขึ้น ในข้อปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ว่านี้เป็นข้อปฏิบัติดีบ้าง นี้เป็นข้อปฏิบัติชอบบ้าง บุคคลอย่างนี้ชื่อว่าใคร่ครวญไตร่ตรองแล้ว เลื่อมใสในฐานะที่ควรเลื่อมใส

[๑๒๗] บุคคลพูดติเตียนคนที่ควรติเตียนจริงแท้ตามกาล แต่ไม่พูดสรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญจริงแท้ตามกาล เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ควรสรรเสริญก็มี ควรติเตียนก็มี ในคน ๒ คนนั้น ผู้ใดควรติเตียน ย่อมติเตียนผู้นั้น จริงแท้ตามกาล ผู้ใดควรสรรเสริญ ย่อมไม่พูดสรรเสริญผู้นั้นจริงแท้ตามกาล บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า พูดติเตียนคนที่ควรติเตียนจริงแท้ตามกาล แต่ไม่พูดสรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญ จริงแท้ตามกาล

บุคคลพูดสรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญจริงแท้ตามกาล แต่ไม่พูดติเตียนคนที่ควรติเตียนจริงแท้ตามกาล เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ควรสรรเสริญก็มี ควรติเตียนก็มี ใน ๒ คนนั้นผู้ใดควรสรรเสริญ ย่อมพูดสรรเสริญผู้นั้น จริงแท้ตามกาล ผู้ใดควรติเตียนย่อมไม่พูดติเตียนผู้นั้นจริงแท้ตามกาล บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า พูดสรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญจริงแท้ตามกาล แต่ไม่พูดติเตียนคนที่ควรติเตียนจริงแท้ตามกาล

บุคคลพูดติเตียนคนที่ควรติเตียนจริงแท้ตามกาลและพูดสรรเสริญ คนที่ควรสรรเสริญจริงแท้ตามกาล เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ควรสรรเสริญก็มี ควรติเตียนก็มี ใน ๒ คนนั้น ผู้ใดควรติเตียนย่อมพูดติเตียนผู้นั้นจริงแท้ตามกาล ผู้ใดควรสรรเสริญ ย่อมพูดสรรเสริญแม้บุคคลนั้นจริงแท้ตามกาล เป็นผู้รู้กาล เพื่อจะแก้ปัญหานั้นในที่นั้น บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า พูดติเตียนคนที่ควรติเตียนจริงแท้ตามกาล และพูดสรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญจริงแท้ตามกาล

บุคคลไม่พูดติเตียนคนที่ควรติเตียนจริงแท้ตามกาล ทั้งไม่พูดสรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญจริงแท้ตามกาล เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ควรสรรเสริญก็มี ควรติเตียนก็มี ใน ๒ คนนั้นผู้ใดควรติเตียนย่อมไม่พูดติเตียนผู้นั้นจริงแท้ตามกาล ผู้ใดควรสรรเสริญย่อมไม่พูดสรรเสริญแม้ผู้นั้นจริงแท้ตามกาล เป็นผู้วางเฉย มีสติ มีสัมปชัญญะบุคคลอย่างนี้ชื่อว่า ไม่พูดติเตียนคนที่ควรติเตียนจริงแท้ตามกาล ทั้งไม่พูดสรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญจริงแท้ตามกาล

[๑๒๘] บุคคลดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งความหมั่น มิใช่ดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งบุญ เป็นไฉน

อาชีพของบุคคลใด ย่อมเจริญรุ่งเรืองเพราะความหมั่น ความขยันความเพียรพยายาม มิได้บังเกิดแต่บุญ นี้เรียกว่า บุคคลผู้ดำรงชีพ อยู่ด้วยผลแห่งความหมั่น มิใช่ดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งบุญ

บุคคลดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งบุญ มิใช่ดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งความหมั่น เป็นไฉน

เทวดาชั้นสูงๆ ขึ้นไป ตลอดถึงเทวดาเหล่าปรนิมมิตวสวดี ชื่อว่า ผู้ดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งบุญ มิใช่ผู้ดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งความหมั่น

บุคคลดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งความหมั่นด้วย ดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งบุญด้วย เป็นไฉน

อาชีพของบุคคลใด ย่อมเจริญรุ่งเรืองเพราะความหมั่น ความขยัน ความเพียรพยายามด้วย เพราะบุญด้วย นี้เรียกว่า บุคคลผู้ดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งความหมั่นด้วย ดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งบุญด้วย

บุคคลผู้มิใช่ดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งความหมั่น ทั้งมิใช่ดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งบุญด้วย เป็นไฉน

สัตว์นรกทั้งหลาย ชื่อว่ามิใช่ผู้ดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งความหมั่น ทั้งมิใช่ดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งบุญด้วย

[๑๒๙] บุคคลผู้มืดมามืดไป เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เกิดในภายหลัง ในตระกูลต่ำ คือตระกูลคนจัณฑาล ตระกูลนายพราน ตระกูลช่างสาน ตระกูลช่างหนัง ตระกูลคนเทดอกไม้ ซึ่งขัดสน มีข้าวน้ำโภชนะน้อย มีความเป็นอยู่ฝืดเคือง มีอาหารที่จะพึงกิน มีผ้านุ่งห่มหาได้ยาก และบุคคลนั้นเป็นผู้มีผิวพรรณขี้ริ้ว ไม่น่าดู เป็นคนเตี้ย มีอาพาธมาก เป็นคนบอด คนมือเท้ากุด คนกระจอก หรือเป็นคนง่อยมักไม่ได้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน

ที่อยู่อาศัย วัตถุเป็นอุปกรณ์แก่ประทีป เขาย่อมประพฤติทุจริตทางกาย ประพฤติทุจริตทางวาจา ประพฤติทุจริตทางใจ ครั้นเขาประพฤติทุจริตทางกาย วาจา ใจแล้ว เบื้องหน้าแต่ตายเพราะความแตกแห่งกาย ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก บุคคลอย่างนี้ชื่อว่ามืดมามืดไป

บุคคลผู้มืดมาสว่างไป เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เกิดในภายหลัง ในตระกูลต่ำ คือตระกูล คนจัณฑาล ตระกูลนายพราน ตระกูลช่างสาน ตระกูลช่างหนัง ตระกูลคนเทดอกไม้ ซึ่งขัดสน มีข้าวน้ำโภชนะน้อย มีความเป็นอยู่ฝืดเคือง มีอาหารที่จะพึงกิน มีผ้านุ่งห่มหาได้ยาก และบุคคลนั้นเป็นผู้มีผิวพรรณขี้ริ้ว ไม่น่าดู เป็นคนเตี้ยมีอาพาธมาก เป็นคนบอด คนมือเท้ากุด คนกระจอก หรือเป็นคนง่อย มักไม่ได้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย วัตถุอุปกรณ์แก่ประทีป เขาย่อมประพฤติสุจริตทางกาย ประพฤติสุจริตทางวาจา ประพฤติสุจริตทางใจ ครั้นเขาประพฤติสุจริตทางกาย วาจา ใจแล้ว เบื้องหน้าแต่ตายเพราะความแตกแห่งกาย ย่อมเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์ บุคคลอย่างนี้ชื่อว่ามืดมาสว่างไป

บุคคลผู้สว่างมามืดไป เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เกิดแล้วในภายหลัง ในตระกูลสูง คือตระกูลขัตติยมหาศาล ตระกูลพราหมณ์มหาศาล ตระกูลคหบดีมหาศาล ซึ่งมีอำนาจวาสนามาก มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีทองและเงินเพียงพอ มีอุปกรณ์เครื่องปลื้มใจเพียงพอ มีทรัพย์และข้าวเปลือกเพียงพอ และบุคคลนั้นเป็นผู้มีรูปงาม น่าดูน่าชม น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยเป็นผู้มีสรีระมีสีราวกับทอง มีปกติได้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย วัตถุเป็นอุปกรณ์แก่ประทีป เขาย่อมประพฤติทุจริตทางกาย ประพฤติทุจริตทางวาจา ประพฤติทุจริตทางใจ ครั้นเขาประพฤติทุจริตทางกาย วาจา ใจแล้ว เบื้องหน้าแต่ตายเพราะความแตกแห่งกาย ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก บุคคลอย่างนี้ ชื่อว่าสว่างมามืดไป

บุคคลที่สว่างมาสว่างไป เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เกิดแล้วในภายหลัง ในตระกูลสูง คือตระกูลขัตติยมหาศาล ตระกูลพราหมณ์มหาศาล หรือตระกูลคหบดีมหาศาลซึ่งมีอำนาจวาสนามาก มีทรัพย์มาก

มีโภคะมาก มีทองและเงินเพียงพอ มีอุปกรณ์เครื่องปลื้มใจเพียงพอ มีทรัพย์และข้าวเปลือกเพียงพอ และบุคคลนั้นเป็นผู้มีรูปงาม น่าดูน่าชม น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยความเป็นผู้มีสรีระมีสีราวกับทองมีปกติได้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอนที่อยู่อาศัย วัตถุเป็นอุปกรณ์แก่ประทีป เขาย่อมประพฤติสุจริตทางกาย ประพฤติสุจริตทางวาจาประพฤติสุจริตทางใจ ครั้นเขาประพฤติสุจริตทางกาย วาจา ใจแล้ว เบื้องหน้าแต่ตาย เพราะความแตกแห่งกาย ย่อมเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์ บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า สว่างมาสว่างไป

[๑๓๐] บุคคลผู้ต่ำมาต่ำไป เป็นไฉน ฯลฯ บุคคลอย่างนี้ชื่อว่าต่ำมาต่ำไป

บุคคลผู้ต่ำมาสูงไป เป็นไฉน ฯลฯ บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า ต่ำมาสูงไป

บุคคลผู้สูงมาต่ำไป เป็นไฉน ฯลฯ บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า สูงมาต่ำไป

บุคคลผู้สูงมาสูงไป เป็นไฉน ฯลฯ บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า สูงมาสูงไป

บรรดาบุคคลเหล่านั้น บุคคลเปรียบด้วยต้นไม้ ๔ จำพวก เป็นไฉน

[๑๓๑] ต้นไม้ ๔ ชนิด คือ

ไม้กระพี้ แต่บริวารมีแก่น

ไม้มีแก่น แต่บริวารมีกระพี้

ไม้กระพี้ บริวารก็มีกระพี้

ไม้มีแก่น บริวารก็มีแก่น

[๑๓๒] บุคคลเปรียบด้วยต้นไม้ ๔ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในโลกก็ฉันนั้นเหมือนกัน

บุคคล ๔ จำพวก เป็นไฉน

บุคคลกระพี้ แต่บริวารมีแก่น

บุคคลมีแก่น แต่บริวารมีกระพี้

บุคคลกระพี้ บริวารก็เป็นกระพี้

บุคคลมีแก่น บริวารก็มีแก่น

บุคคลกระพี้ แต่บริวารมีแก่น เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนทุศีล มีธรรมอันลามก แต่บริษัทของบุคคลนั้น เป็นคนมีศีล มีธรรมอันงาม บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า บุคคลกระพี้แต่บริวารมีแก่น ต้นไม้นั้นเป็นกระพี้ แต่บริวารมีแก่น แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น

บุคคลมีแก่น แต่บริวารมีกระพี้ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีศีล มีธรรมอันงาม ส่วนบริษัทของบุคคลนั้น เป็นผู้ทุศีล มีธรรมอันลามก บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า บุคคลมีแก่น แต่บริวารมีกระพี้ ต้นไม้นั้นมีแก่น แต่บริวารมีกระพี้ แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น

บุคคลกระพี้ บริวารก็เป็นกระพี้ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทุศีล มีธรรมอันลามก แม้บริษัทของบุคคลนั้น ก็เป็นผู้ทุศีล มีธรรมอันลามก บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า บุคคลกระพี้บริวารก็เป็นกระพี้ ต้นไม้กระพี้มีบริวารเป็นกระพี้นั้น แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น

บุคคลมีแก่น บริวารก็มีแก่น เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนมีศีล มีธรรมอันลามก ฝ่ายบริษัทของบุคคลนั้นก็เป็นผู้มีศีล มีธรรมอันงาม บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า บุคคลมีแก่น บริวารก็มีแก่น ต้นไม้มีแก่น บริวารก็มีแก่นนั้น แม้ฉันใด บุคคลนี้ ก็มีอุปไมยฉันนั้น

บุคคลเปรียบด้วยต้นไม้ ๔ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในโลก

[๑๓๓] บุคคลผู้ถือรูปเป็นประมาณ เลื่อมใสในรูป เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เห็นรูปที่สูง รูปที่ไม่อ้วนไม่ผอม รูปที่มีอวัยวะสมส่วน หรือรูปที่งามพร้อมไม่มีที่ติ ถือเอาเป็นประมาณในรูปนั้น แล้วจึงยังความเลื่อมใสให้เกิด นี้เรียกว่า บุคคลผู้ถือรูปเป็นประมาณ เลื่อมใสในรูป

บุคคลถือเสียงเป็นประมาณ เลื่อมใสในเสียง เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ถือเอาประมาณในเสียงนั้นโดยการสรรเสริญคุณที่คนอื่นพูดในที่ลับหลัง โดยการชมเชยที่คนอื่นนิพนธ์ขึ้น โดยการยกย่องที่คนอื่นพูดต่อหน้า โดยการสรรเสริญที่ผู้อื่นนำไปพรรณนาต่างๆ กันไป แล้วจึงยังความเลื่อมใสให้เกิด บุคคลถือประมาณในเสียง เลื่อมใสในเสียง

บุคคลถือความเศร้าหมองเป็นประมาณ เลื่อมใสในความเศร้าหมอง เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เห็นความเศร้าหมองแห่งจีวร เห็นความเศร้าหมองแห่งบาตร เห็นความเศร้าหมองแห่งเสนาสนะ หรือเห็นการทำทุกกรกิริยามีอย่างต่างๆ ถือเอาประมาณในความเศร้าหมองนั้นแล้ว จึงยังความเลื่อมใสให้เกิดขึ้น นี้เรียกว่า บุคคลผู้ถือความเศร้าหมองเป็นประมาณ เลื่อมใสในความเศร้าหมอง

บุคคลถือธรรมเป็นประมาณ เลื่อมใสในธรรม เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เห็นศีล เห็นสมาธิ เห็นปัญญา ถือเอาประมาณในธรรมนั้นแล้ว ยังความเลื่อมใสให้เกิดขึ้น นี้เรียกว่า บุคคลถือธรรมเป็นประมาณ เลื่อมใสในธรรม

[๑๓๔] บุคคลปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์คนอื่น เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลด้วยตนเอง แต่ไม่ชักชวนคนอื่นให้ถึงพร้อมด้วยศีล เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสมาธิด้วยตน แต่ไม่ชักชวนคนอื่นให้ถึงพร้อมด้วยสมาธิ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาด้วยตน แต่ไม่ชักชวนคนอื่นให้ถึงพร้อมด้วยปัญญา เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติด้วยตน แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติญาณทัสสนะด้วยตน แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติญาณทัสสนะ บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์คนอื่น

บุคคลปฏิบัติเพื่อประโยชน์คนอื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนเป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลด้วยตน แต่ชักชวนผู้อื่นให้ถึงพร้อมด้วยศีล ไม่เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสมาธิด้วยตน แต่ชักชวนคนอื่นให้ถึงพร้อมด้วยสมาธิ ไม่เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาด้วยตน แต่ชักชวนคนอื่นให้ถึง พร้อมด้วยปัญญา ไม่ถึงพร้อมด้วยวิมุตติด้วยตน แต่ชักชวนคนอื่นให้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติ ไม่เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติญาณทัสสนะด้วยตน แต่ชักชวนผู้อื่นให้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติญาณทัสสนะ บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า ปฏิบัติเพื่อประโยชน์คนอื่นไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน

บุคคลปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนด้วย เพื่อประโยชน์คนอื่นด้วยเป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลด้วยตนเอง ชักชวนผู้อื่นให้ถึงพร้อมด้วยศีลด้วย เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสมาธิด้วยตนด้วย ชักชวนผู้อื่นให้ถึงพร้อมด้วยสมาธิด้วย เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาด้วยตนด้วย ชักชวนคนอื่นให้ถึงพร้อมด้วยปัญญาด้วย เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติด้วยตนด้วย ชักชวนคนอื่นให้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติด้วย เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุติญาณทัสสนะด้วยตนด้วยชักชวนผู้อื่นให้ถึงพร้อมด้วยวิมุติญาณทัสสนะด้วย บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนด้วย เพื่อประโยชน์ผู้อื่นด้วย

บุคคลไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์คนอื่นเป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลด้วยตน ไม่ชักชวนผู้อื่นให้ถึงพร้อมด้วยศีล ไม่เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสมาธิด้วยตน ไม่ชักชวนผู้อื่นให้ถึงพร้อมด้วยสมาธิ ไม่เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาด้วยตน ไม่ชักชวนคนอื่นให้ถึงพร้อมด้วยปัญญา ไม่เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติด้วยตน ไม่ชักชวนผู้อื่นให้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติ ไม่เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติญาณทัสสนะด้วยตน ไม่ชักชวนผู้อื่นให้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติญาณทัสสนะ บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์คนอื่น

[๑๓๕] บุคคลทำตนให้เดือดร้อน ขวนขวายประกอบสิ่งที่ทำตนให้เดือดร้อนเป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนเปลือย ไม่มีอาจาระ บริโภคอุจจาระซึ่งติดที่มือ คนเรียกให้มารับภิกษาไม่มา คนบอกให้หยุดไม่หยุด ไม่ยินดีภิกษาที่เขารับก่อนแล้วนำมา ไม่ยินดีภิกษาที่เขาทำอุทิศเพื่อตน ไม่รับนิมนต์เขา ไม่รับภิกษาที่เขาคดจากหม้อแล้วก็ให้ ไม่รับจากหม้อข้าวหรือกระเช้า ไม่รับภิกษาที่มีธรณีประตูเป็นระหว่างคั่น ไม่รับภิกษาที่มีท่อนไม้เป็นระหว่างคั่น ไม่รับภิกษาที่มีสากเป็นระหว่างคั่น ไม่รับภิกษาของคนทั้ง ๒ ซึ่งกำลังบริโภคอยู่ ไม่รับภิกษาของหญิงมีครรภ์ ไม่รับภิกษาของหญิงที่กำลังให้ลูกดื่มน้ำนมอยู่ ไม่รับภิกษาของหญิงผู้อยู่ในระหว่างบุรุษ ไม่รับภิกษาในภัตที่เขาทำรวมกันไว้ ไม่รับภิกษาในที่เขาเลี้ยงสุนัข ไม่รับ

ภิกษาในที่มีแมลงวันอยู่เป็นหมู่ๆ ไม่รับปลาเนื้อ ไม่ดื่มสุราเมรัย น้ำส่าหมัก บุคคลผู้นั้นเป็นผู้รับภิกษาในเรือนหลังเดียวยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยข้าวเพียงคำเดียวบ้าง เป็นผู้รับภิกษาในเรือนสองหลังยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยข้าวสองคำบ้าง ฯลฯ เป็นผู้รับภิกษาในเรือนเจ็ดหลังยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยข้าวเจ็ดคำบ้าง ยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยภิกษาอันเขาจัดไว้ให้ ๑ ที่บ้าง ยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยภิกษาอันเขาจัดไว้ให้ ๒ ที่บ้าง ฯลฯยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยภิกษาอันเขาจัดไว้ให้ ๗ ที่บ้าง ย่อมบริโภคอาหารวันละ ๑ ครั้งบ้าง ย่อมบริโภคอาหารสองวันต่อครั้งบ้าง ฯลฯ ย่อมบริโภคอาหารเจ็ดวันต่อครั้งบ้าง เป็นผู้ขวนขวายประกอบในการบริโภคอาหารโดยปริยายกึ่งเดือนต่อครั้งบ้าง เห็นปานนี้อยู่ ด้วยประการฉะนี้ บุคคลผู้นั้นเป็นผู้มีผักเป็นภักษาบ้าง เป็นผู้มีข้าวฟ่างเป็นภักษาบ้าง เป็นผู้มีลูกเดือยเป็นภักษาบ้าง เป็นผู้มีเศษหนังเป็นภักษาบ้าง เป็นผู้มียางไม้เป็นภักษาบ้าง เป็นผู้มีปลายข้าวเป็นภักษาบ้างเป็นผู้มีข้าวตังเป็นภักษาบ้าง เป็นผู้มีน้ำข้าวเป็นภักษาบ้าง เป็นผู้มีหญ้าเป็นภักษาบ้าง เป็นผู้มีโคมัยเป็นภักษาบ้าง ยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยมูลผลาหารในป่ามีปกติบริโภคผลไม้ที่หล่นแล้ว บุคคลผู้นั้นย่อมครองผ้าป่านบ้าง ย่อมครองผ้าเจือป่านบ้าง ย่อมครองผ้าที่เขาทิ้งจากซากศพบ้าง ย่อมครองผ้าบังสุกุลบ้าง ย่อมครองผ้าเปลือกไม้บ้าง ย่อมครองผ้าหนังเสือบ้าง ย่อมครองผ้าหนังเสือผ่ากลางบ้างย่อมครองผ้าคากรองบ้าง ย่อมครองผ้าเปลือกไม้กรองบ้าง ย่อมครองผ้าผลไม้กรองบ้าง ย่อมครองผ้ากัมพลที่ทำด้วยผมมนุษย์บ้าง ย่อมครองผ้ากัมพลที่ทำด้วยหนังสัตว์ร้ายบ้าง ย่อมครองผ้าที่ทำด้วยปีกนกเค้าบ้าง เป็นผู้ถอนผมและหนวดขวนขวายประกอบในการถอนผมและหนวดบ้าง เป็นผู้ยืนอยู่โดยไม่ต้องการที่นั่งบ้าง เป็นผู้นั่งกระโหย่งประกอบความเพียรในการนั่งกระโหย่งบ้าง เป็นผู้ทำการยืนและจงกรมเป็นต้นบนเหล็กแหลม สำเร็จการนอนบนเหล็กแหลมนั้นบ้าง เป็นผู้ขวนขวายประกอบความเพียรในการลงน้ำลอยบาปมีเวลาเย็นเป็นครั้งที่ ๓ อยู่บ้างเป็นผู้ขวนขวายประกอบในการยังกายให้ร้อนทั่ว และให้ร้อนรอบ มีประการมิใช่น้อยเห็นปานนี้ ด้วยประการฉะนี้อยู่ บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า ยังตนให้เดือดร้อน และขวนขวายประกอบในสิ่งที่ทำตนให้เดือดร้อน

บุคคลทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ขวนขวายประกอบสิ่งที่ยังผู้อื่นให้เดือดร้อน เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฆ่าแกะ ฆ่าสุกร ฆ่าเนื้อ ฆ่านก เป็นพราน เป็นชาวประมง เป็นโจร เป็นโจรผู้ฆ่าคน เป็นคนฆ่าโค เป็นผู้รักษาเรือนจำ ก็หรือว่าบุคคลบางพวกแม้เหล่าอื่น ผู้มีการงานอันทารุณ บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ขวนขวายประกอบสิ่งที่ยังให้ผู้อื่นเดือดร้อน

บุคคลทำตนให้เดือดร้อน และขวนขวายประกอบสิ่งที่ยังตนให้เดือดร้อน ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน และขวนขวายประกอบสิ่งที่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นกษัตริย์ผู้พระราชาได้รับมุรธาภิเษกแล้ว หรือเป็นพราหมณ์มหาศาล บุคคลนั้นให้สร้างสันถาคารใหม่สำหรับพระนครด้านทิศบูรพา ปลงผมและหนวด นุ่งห่มหนังเสือพร้อมทั้งเล็บ ทากายด้วยเนยใสและน้ำมัน เกาหลังด้วยเขาเนื้อ เข้าไปสู่สันถาคารพร้อมมเหสีและพราหมณ์ปุโรหิต ผู้นั้นย่อมสำเร็จการนอนในที่นั้น บนพื้นดินปราศจากเครื่องลาดซึ่งบุคคลเข้าไปฉาบทาด้วยของเขียว พระราชาย่อมยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยน้ำนมในถันข้างหนึ่งของแม่โคนั้น ซึ่งมีลูกเช่นกับแม่ [คือแม่ขาวลูกก็ขาว แม่แดงลูกก็แดง] มเหสีย่อมยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยน้ำนมในถันที่สองนั้นพราหมณ์ปุโรหิตย่อมยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยน้ำนมในถันที่สามนั้น ย่อมบูชาไฟด้วยน้ำนมในถันที่สี่นั้น ลูกโคย่อมยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยน้ำนมที่เหลือพระราชานั้นกล่าวแล้วอย่างนี้ว่า พวกท่านจงฆ่าโคตัวผู้ประมาณเท่านี้เพื่อบูชายัญ จงฆ่าลูกโคตัวผู้ประมาณเท่านี้ ตัวเมียประมาณเท่านี้เพื่อบูชายัญ จงฆ่าแพะประมาณเท่านี้ จงฆ่าแกะประมาณเท่านี้เพื่อบูชายัญ จงฆ่าม้าประมาณเท่านี้เพื่อบูชายัญ จงตัดไม้ประมาณเท่านี้เพื่อปลูกโรงพิธี จงเกี่ยวแฝกประมาณเท่านี้เพื่อประโยชน์แก่การทำเครื่องแวดล้อม แม้คนเหล่าใดเป็นทาส เป็นคนใช้ หรือเป็นกรรมกรของพระราชานั้น แม้คนเหล่านั้นก็ถูกอาชญาคุกคามแล้ว ถูกภัยคุกคามแล้ว มีหน้าชุ่มด้วยน้ำตาร้องไห้อยู่ ย่อมต้องทำการงานรอบข้างทั้งหลายบุคคลอย่างนี้ชื่อว่าเป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน และขวนขวายประกอบสิ่งที่ทำตนให้เดือดร้อน ทำผู้อื่นให้เดือดร้อนและขวนขวายประกอบสิ่งที่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน

บุคคลที่ไม่ทำตนให้เดือดร้อน และไม่ขวนขวายประกอบสิ่งที่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน และไม่ขวนขวายประกอบสิ่งที่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เป็นไฉน

บุคคลนั้น ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่มีตัณหา ดับกิเลสได้แล้ว เป็นผู้เยือกเย็น เสวยความสุข มีตนอันประเสริฐอยู่ในทิฏฐธรรม พระตถาคตทรงอุบัติขึ้นในโลกนี้ พระองค์เป็นผู้ไกลจากกิเลส ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไปดี ทรงรู้โลก เป็นสารถีฝึกบุรุษไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นผู้มีโชค พระองค์ทรงทำให้แจ้งซึ่งโลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลกมารโลก พรหมโลก สมณพราหมณ์ ประชาพร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์ เพราะรู้ยิ่งด้วยพระองค์เองแล้วทรงประกาศ พระองค์ทรงแสดงธรรมงามในเบื้องต้นงามในท่ามกลาง งามในที่สุด พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะ ประกาศพรหมจรรย์บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง คหบดีหรือบุตรแห่งคหบดี หรือผู้ที่เกิดเฉพาะแล้วในตระกูลใดตระกูลหนึ่ง ย่อมฟังธรรมนั้น ผู้นั้น ครั้นฟังธรรมแล้ว ย่อมได้ความเลื่อมใสในพระตถาคต เขาประกอบด้วยการได้เฉพาะซึ่งความเลื่อมใสนั้น ย่อมพิจารณาเห็นอย่างนี้ว่า ฆราวาสคับแคบ เป็นทางแห่งธุลี บรรพชามีโอกาสดียิ่ง การที่เราอยู่ครองเรือน จะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์โดยส่วนเดียว เช่นกับสังข์ที่ขัดดีแล้วเป็นของทำได้ยาก ถ้ากระไรแล้ว เราพึงปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวะออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตผู้ไม่มีเรือนดังนี้โดยสมัยอื่นเขาละกองแห่งโภคะน้อยหรือมาก ละเครือญาติน้อยหรือมาก ปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวะออกจากเรือนบวช เป็นบรรพชิตผู้ไม่มีเรือนผู้นั้นเป็นผู้บวชแล้วอย่างนี้ ถึงพร้อมด้วยสิกขาสาชีพของภิกษุทั้งหลาย ละปาณาติบาต เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต วางท่อนไม้ วางศัสตรา มีความละอาย มีความเอ็นดู มีความกรุณา หวังประโยชน์เกื้อกูลแก่ปวงสัตว์อยู่ ละการลักทรัพย์ เป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์ รับแต่ของที่เขาให้ ต้องการแต่ของที่เขาให้ ไม่ประพฤติตนเป็นขโมย เป็นผู้สะอาดอยู่ ละกรรมเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์ มีความประพฤติห่างไกลจากกรรมอันเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ เว้นขาดจากเมถุนธรรมอันเป็นกิจของชาวบ้าน ละการพูดเท็จเว้นจากการพูดเท็จ พูดแต่คำจริง ดำรงคำสัตย์เป็นนิจ มีถ้อยคำมั่นคง

ไม่พูดพล่อย ไม่พูดลวงโลก ละคำพูดส่อเสียด เว้นขาดจากคำพูดส่อเสียด ฟังข้างนี้แล้ว ไม่ไปบอกข้างโน้นเพื่อให้คนหมู่นี้แตกร้าวกัน หรือฟังข้างโน้นแล้วไม่มาบอกข้างนี้ เพื่อให้คนหมู่โน้นแตกร้าวกัน สมานคนที่แตกร้าวกันแล้วบ้าง ส่งเสริมคนที่พร้อมเพรียงกันแล้วบ้าง ชอบความพร้อมเพรียงกัน ยินดีให้ความพร้อมเพรียงกัน เพลิดเพลินในหมู่คนที่พร้อมเพรียงกัน กล่าวแต่คำที่ทำให้คนพร้อมเพรียงกัน ละคำหยาบเว้นขาดจากคำหยาบ กล่าวแต่คำที่ไม่มีโทษ เพราะหู เป็นที่ตั้งแห่งความรักจับใจ เป็นของชาวเมือง คนส่วนมากรักใคร่ พอใจ ละคำเพ้อเจ้อ เว้นขาดจากคำเพ้อเจ้อ พูดถูกกาล พูดแต่คำที่เป็นจริง พูดอิงอรรถ พูดอิงธรรม พูดอิงวินัย พูดแต่คำมีหลักฐาน มีที่อ้าง มีที่กำหนดประกอบด้วยประโยชน์ โดยการอันควร ผู้นั้นเป็นผู้เว้นขาดจากการพรากพืชคาม และภูตคาม เป็นผู้ฉันหนเดียว เว้นการฉันในราตรี งดจากการฉันในเวลาวิกาล เว้นขาดจากการฟ้อนรำขับร้อง ประโคมดนตรี และดู การเล่นอันเป็นข้าศึกต่อพระศาสนาเว้นขาดจากการทัดทรงประดับ และตกแต่งร่างกายด้วย ดอกไม้ของหอม และเครื่องประเทืองผิว อันเป็นที่ตั้งแห่งการแต่งตัว เว้นขาดจากการนั่งนอน บนที่นั่งที่นอนสูงและใหญ่ เว้นขาดจากการรับทองและเงิน เว้นขาดจากการรับธัญญาหารดิบ เว้นขาดจากการรับเนื้อดิบ เว้นขาดจากการรับสตรีและกุมารี เว้นขาดจากการรับทาสีและทาสา เว้นขาดจากการรับแพะและแกะ เว้นขาดจากการรับไก่และสุกร เว้นขาดจากการรับช้าง โค ม้า ลา เว้นขาดจากการรับไร่นา และที่ดิน เว้นขาดจากการประกอบทูตกรรมและการรับใช้ เว้นขาดจากการซื้อการขาย เว้นขาดจากการโกงด้วยเครื่องตวงเครื่องวัด เว้นขาดจากการ คดโกงโดยการรับสินบน โดยการหลอกลวง โดยการทำของเทียมของปลอม เว้นขาดจากการตัด การฆ่า การจองจำ การตีชิง การปล้น และการกรรโชก เธอเป็นผู้ยินดีด้วยจีวรสำหรับบริหารกาย ด้วยบิณฑบาตสำหรับบริหารท้อง เธอย่อมถือเอาเพียงบริขาร ๘ เท่านั้นแล้ว หลีกไปโดยทิศที่ตนปรารถนาจะไป นกซึ่งมีปีก มีภาระเพียงปีกของตนอย่างเดียวเท่านั้น ย่อมบินไปตามทิศที่ตนประสงค์จะไป ชื่อแม้ฉันใด เธอก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมยินดีด้วยจีวรสำหรับบริหารกาย ด้วยบิณฑบาตสำหรับบริหารท้อง ย่อมถือเอาเพียงบริขารเท่านั้นแล้วหลีกไปโดยทิศที่ตนปรารถนา

จะไป เธอประกอบแล้วด้วยศีลขันธ์อันประเสริฐนี้ย่อมเสวยเฉพาะซึ่งสุขอันหาโทษมิได้ในภายใน เธอเห็นรูปด้วยตา ไม่เป็นผู้ถือเอาซึ่งนิมิต ไม่เป็นผู้ถือเอาซึ่งอนุพยัญชนะ อกุศลธรรมทั้งหลายอันลามก คืออภิชฌาและโทมนัส พึงซ่านไปตามบุคคลผู้ไม่สำรวมอินทรีย์ คือจักษุนี้อยู่เพราะการไม่สำรวมอินทรีย์คือจักษุใดเป็นเหตุ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมอินทรีย์คือจักษุนั้น ย่อมรักษาอินทรีย์คือจักษุ ย่อมถึงความสำรวมในอินทรีย์คือจักษุฟังเสียงด้วยหู ฯลฯ สูดกลิ่นด้วยจมูก ฯลฯ ลิ้มรสด้วยลิ้น ฯลฯ ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย ฯลฯ รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว ไม่เป็นผู้ถือเอาซึ่งนิมิตไม่เป็นผู้ถือเอาซึ่งอนุพยัญชนะ อกุศลธรรมทั้งหลายอันลามก คือ อภิชฌาและโทมนัส พึงซ่านไปตามบุคคลผู้ไม่สำรวมอินทรีย์ คือใจนี้อยู่เพราะการไม่สำรวมอินทรีย์ คือใจใด ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมอินทรีย์คือใจนั้น ย่อมรักษาอินทรีย์คือใจนั้น ย่อมถึงความสำรวมในอินทรีย์คือใจนั้น เธอประกอบแล้วด้วยอินทรียสังวรอันประเสริฐนี้ ย่อมเสวยเฉพาะซึ่งความสุขอันสรรพกิเลสรั่วรดไม่ได้ เธอย่อมทำความรู้ทั่วพร้อมในการก้าวไป ในการถอยกลับ ย่อมทำความรู้ทั่วพร้อมในการแลไปข้างหน้า และเหลียวไปข้างๆ ย่อมทำความรู้ทั่วพร้อมในการคู้เข้า เหยียดออก ย่อมทำความรู้ทั่วพร้อมในการทรงสังฆาฏิบาตรและจีวร ย่อมทำความรู้ทั่วพร้อมในการกิน ดื่ม เคี้ยว ลิ้ม ย่อมทำความรู้ทั่วพร้อมในการถ่ายอุจจาระปัสสาวะ ย่อมทำความรู้ทั่วพร้อมในการเดินไป ในการยืน ในการนั่ง ในการหลับ ในการตื่น ในการพูด ในการนิ่งๆ เธอประกอบด้วยศีลขันธ์อันประเสริฐนี้ ประกอบด้วยอินทรียสังวรอันประเสริฐนี้ ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะอันประเสริฐนี้ และประกอบด้วยความสันโดษอันประเสริฐนี้ ย่อมเสพเสนาสนะอันสงัด เช่น ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขาถ้ำในเขา ป่าช้า ป่าดง กลางแจ้ง กองฟาง เธอกลับจากบิณฑบาตภายหลังภัตร นั่งขัดสมาธิ ตั้งกายให้ตรง ดำรงสติให้มั่น เธอละอภิชฌาในโลกเสียได้ มีจิตปราศจากอภิชฌาอยู่ ยังจิตให้ผ่องใสจากอภิชฌา ละความขัดเคือง คือ พยาบาทแล้ว มีจิตไม่เบียดเบียน มีความอนุเคราะห์ด้วยประโยชน์เกื้อกูลแก่สรรพสัตว์อยู่ ยังจิตให้ผ่องใสจากความขัดเคือง คือ พยาบาทละถีนมิทธะ เป็นผู้ปราศจากถีนมิทธะอยู่ มีสัญญาในแสงสว่าง มีสติ มีสัมปชัญญะ ยังจิตให้ผ่องใสจากถีนมิทธะ ละอุทธัจกุกกุจจะ

เป็นผู้มีจิตไม่ฟุ้งซ่านอยู่ ผู้มีจิตสงบระงับในภายใน ยังจิตให้ผ่องใสจากอุทธัจจกุกกุจจะ ละวิจิกิจฉา มีวิจิกิจฉาอันข้ามได้แล้ว ไม่มีการกล่าวว่าอย่างไรในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ ยังจิตให้ผ่องใสจากวิจิกิจฉา เธอละนิวรณ์ห้าเหล่านั้นอันเป็นอุปกิเลสแห่งใจทำปัญญาให้ทุรพลได้แล้ว สงัดจากกามทั้งหลาย สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลาย เข้าถึงปฐมฌานมีวิตก มีวิจารมีปีติ และสุขอันเกิดแต่วิเวก สำเร็จอิริยาบถอยู่ เพราะความสงบแห่งวิตกและวิจาร เข้าทุติยฌานอันยังจิตใจให้ผ่องใส เป็นธรรมเอกผุดขึ้นภายในไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร มีแต่ปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิ สำเร็จอิริยาบถอยู่ เพราะเบื่อหน่ายปีติ เป็นผู้มีจิตเป็นอุเบกขาอยู่ มีสติสัมปชัญญะอยู่ และเสวยสุขด้วยกายเข้าตติยฌาน มีนัยอันพระอริยะทั้งหลายกล่าวว่า เป็นผู้มีจิตเป็นอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุขดังนี้ สำเร็จอิริยาบถอยู่ เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะความดับไปแห่งโสมนัสและโทมนัสในก่อนเทียว เข้าจตุตถฌาน ไม่มีสุข ไม่มีทุกข์มีสติบริสุทธิ์เกิดแต่อุเบกขาสำเร็จอิริยาบถอยู่ เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส เป็นธรรมชาติอ่อน ควรแก่การงานตั้งมั่นแล้วถึงความไม่หวั่นไหวแล้วดังนี้ เธอย่อมน้อมจิตไปเพื่อปุพเพนิวาสานุสสติญาณ เธอย่อมระลึกชาติที่เคยเกิดในก่อนได้เป็นอันมาก นี้คืออย่างไร คือหนึ่งชาติบ้าง สองชาติบ้าง สามชาติบ้าง สี่ชาติบ้าง ห้าชาติบ้าง สิบชาติบ้าง ยี่สิบชาติบ้าง สามสิบชาติบ้าง สี่สิบชาติบ้าง ห้าสิบชาติบ้าง ร้อยชาติบ้าง พันชาติบ้าง แสนชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏกัลป์เป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏฏะกัลป์เป็นอันมากบ้างตลอดสังวัฏฏวิวัฏฏะกัลป์เป็นอันมากบ้างว่า ในภพนั้น เราชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีวรรณะอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้น มีกำหนดอายุเพียงนั้น ครั้นเขาจุติจากภพนั้นแล้ว ได้ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้นก็มีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นมีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นเขาจุติจากภพนั้นแล้ว ได้มาเกิดในภพนี้ เธอย่อมระลึกถึงชาติที่เคยเกิดในก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุทเทส ด้วยประการฉะนี้ ภิกษุนั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส เป็นธรรมชาติอ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ถึงความไม่หวั่นไหวแล้วอย่างนี้เธอย่อมน้อมจิตไป

เพื่อรู้จุติ และอุปบัติของสัตว์ทั้งหลาย เธอย่อมเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังเกิดอยู่เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทรามได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักษุอันบริสุทธิ์ล่วงจักษุแห่งมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่มนุษย์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ติเตียนพระอริยเจ้า เป็นมิจฉาทิฏฐิ ยึดถือเอาการกระทำด้วยอำนาจมิจฉาทิฏฐิ เมื่อตายไป เขาเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ส่วนสัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ไม่ติเตียนพระอริยเจ้าเป็นสัมมทิฏฐิ ยึดถือเอาการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฏฐิ เมื่อตายไป เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ดังนี้ เธอย่อมเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังเกิด เลว ประณีต มีผิวพรรณดี ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักษุ อันบริสุทธิ์ล่วงจักษุของมนุษย์ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมด้วยประการฉะนี้ เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส เป็นธรรมชาติอ่อน ควรแก่การงานตั้งมั่นถึงความไม่หวั่นไหวแล้ว อย่างนี้ เธอย่อมน้อมจิตไปเพื่ออาสวักขยญาณย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้เหตุให้เกิดทุกข์ นี้ความดับทุกข์ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า เหล่านี้อาสวะ นี้เหตุเกิดอาสวะ นี้ความดับอาสวะ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับอาสวะ เมื่อเธอรู้อย่างนี้เห็นอย่างนี้ จิตย่อมหลุดพ้นแม้จากกามาสวะ แม้จากภวาสวะ แม้จากอวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้วก็มีญาณหยั่งรู้ว่าหลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้วพรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มีบุคคลอย่างนี้ชื่อว่าไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ขวนขวายประกอบสิ่งที่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่ขวนขวายประกอบสิ่งที่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน บุคคลผู้ไม่ทำตนเดือดร้อน ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เป็นผู้ไม่มีตัณหา เป็นผู้มีกิเลสอันดับแล้ว เป็นผู้เย็นแล้ว ย่อมเป็นผู้เสวยความสุข มีตนอันประเสริฐ สำเร็จอิริยาบถอยู่ ในทิฏฐธรรม

[๑๓๖] บุคคลมีราคะ เป็นไฉน

บุคคลใดละราคะยังไม่ได้ บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีราคะ

บุคคลมีโทสะ เป็นไฉน

บุคคลใดละโทสะยังไม่ได้ บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีโทสะ

บุคคลมีโมหะ เป็นไฉน

บุคคลใดละโมหะยังไม่ได้ บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีโมหะ

บุคคลมีมานะ เป็นไฉน

บุคคลใดละมานะยังไม่ได้ บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีมานะ

[๑๓๗] บุคคลผู้ได้เจโตสมถะในภายใน แต่ไม่ได้ปัญญาที่เห็นแจ้งในธรรม กล่าวคืออธิปัญญา เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ได้สมาบัติที่สหรคตด้วยรูป หรือสหรคตด้วยอรูป แต่ไม่ได้โลกุตรมรรค หรือโลกุตรผล บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า เป็นผู้ได้เจโตสมถะในภายใน แต่ไม่ได้ปัญญาที่เห็นแจ้งในธรรม กล่าวคือ อธิปัญญา

บุคคลผู้ได้ปัญญาเห็นแจ้งในธรรม กล่าวคืออธิปัญญา แต่ไม่ได้เจโตสมถะเป็นภายใน เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ได้โลกุตตรมรรคหรือโลกุตตรผล แต่ไม่ได้สมาบัติที่สหรคตด้วยรูป หรือสหรคตด้วยอรูป บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า เป็นเป็นผู้ได้ปัญญาที่เห็นแจ้งในธรรม กล่าวคืออธิปัญญา แต่ไม่ได้เจโตสมถะเป็นภายใน

บุคคลผู้ได้เจโตสมถะเป็นภายในด้วย ได้อธิปัญญาธัมมวิปัสสนาด้วย เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ได้สมาบัติที่สหรคตด้วยรูป หรือสหรคตด้วยอรูป เป็นผู้ได้โลกุตตรมรรค หรือโลกุตตรผล บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า เป็นผู้ได้เจโตสมถะเป็นภายในด้วย ได้ปัญญาที่เห็นแจ้งในธรรม กล่าวคืออธิปัญญาด้วย

บุคคลผู้ไม่ได้เจโตสมถะเป็นภายในด้วย ไม่ได้ปัญญาที่เห็นแจ้งในธรรมกล่าวคือ อธิปัญญาด้วย เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่เป็นผู้ได้สมาบัติที่สหรคตด้วยรูป หรือสหรคตด้วยอรูป ไม่เป็นผู้ได้โลกุตตรมรรค หรือโลกุตตรผล บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า เป็นผู้ไม่ได้เจโตสมถะเป็นภายในด้วย ไม่ได้ปัญญาที่เห็นแจ้งในธรรม กล่าวคืออธิปัญญาด้วย

[๑๓๘] บุคคลไปตามกระแส เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมเสพกาม ย่อมกระทำกรรมอันลามกนี้เรียกว่า บุคคลไปตามกระแส

บุคคลไปทวนกระแส เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่เสพกามและไม่กระทำกรรมอันลามก บุคคลนั้นถึงจะมีทุกข์มีโทมนัส มีหน้าชุ่มด้วยน้ำ ร้องไห้อยู่ ก็ยังประพฤติพรหมจรรย์บริบูรณ์บริสุทธิ์อยู่ นี้เรียกว่า บุคคลไปทวนกระแส

บุคคลผู้ตั้งตัวได้แล้ว เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เกิดผุดขึ้น เพราะความสิ้นไปแห่งโอรัมภาคิยสัญโญชน์ ๕ ปรินิพพานในโลกนั้น มีการไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา นี้เรียกว่า บุคคลตั้งตัวได้แล้ว

บุคคลข้ามถึงฝั่งยืนอยู่บนบก เป็นพราหมณ์ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ กระทำให้แจ้งแล้ว เข้าถึงแล้วซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย เพราะรู้ยิ่งด้วยตนเอง สำเร็จอิริยาบถอยู่ในทิฏฐธรรม นี้เรียกว่า บุคคลข้ามถึงฝั่งยืนอยู่บนบก เป็นพราหมณ์

[๑๓๙] บุคคลผู้มีสุตะน้อย และไม่ได้ประโยชน์เพราะสุตะเป็นไฉน

สุตะคือสูตร เคยยะ เวยยากรณะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อัพภูตธรรม เวทัลละ ของบุคคลบางคนในโลกนี้มีน้อย บุคคลนั้นไม่รู้อรรถ ไม่รู้ธรรมแห่งสุตะอันน้อยนั้น ไม่เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมบุคคลอย่างนี้ชื่อว่า เป็นผู้มีสุตะน้อย ไม่ได้ประโยชน์เพราะสุตะนั้น

บุคคลผู้มีสุตะน้อย แต่ได้ประโยชน์เพราะสุตะ เป็นไฉน

สุตะคือสูตร เคยยะ เวยยากรณะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อัพภูตธรรม เวทัลละ ของบุคคลบางคนในโลกนี้มีน้อย บุคคลนั้นรู้อรรถรู้ธรรม ของสุตะน้อยนั้น เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า เป็นผู้มีสุตะน้อย แต่ได้ประโยชน์เพราะสุตะ

บุคคลผู้มีสุตะมาก แต่ไม่ได้ประโยชน์เพราะสุตะ เป็นไฉน

สุตะ คือสูตร เคยยะ เวยยากรณะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อัพภูตธรรม เวทัลละ ของบุคคลบางคนในโลกนี้มาก บุคคลนั้น ไม่รู้อรรถ ไม่รู้ธรรมของสุตะมากนั้น ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า เป็นผู้มีสุตะมาก แต่ไม่ได้ประโยชน์เพราะสุตะ

บุคคลผู้มีสุตะมาก และได้ประโยชน์เพราะสุตะ เป็นไฉน

สุตะคือสูตร เคยยะ เวยยากรณะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อัพภูตธรรม เวทัลละ ของบุคคลบางคนในโลกนี้มาก บุคคลนั้นรู้อรรถรู้ธรรมของสุตะอันมากนั้น เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม บุคคลอย่างนี้ชื่อว่าเป็นผู้มีสุตะมาก และได้ประโยชน์เพราะสุตะ

[๑๔๐] บุคคลผู้เป็นสมณะไม่หวั่นไหว เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ชื่อว่าเป็นพระโสดาบันเพราะความสิ้นไปแห่งสัญโญชน์ ๓ มีอันไม่ตกไปในอบายภูมิ เป็นผู้เที่ยง เป็นผู้จักตรัสรู้ในเบื้องหน้า นี้เรียกว่า บุคคลผู้เป็นสมณะไม่หวั่นไหว

บุคคลผู้เป็นสมณะบัวหลวง เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ชื่อว่า เป็นพระสกทาคามี เพราะความสิ้นไปแห่งสัญโญชน์ ๓ เพราะทำราคะ โทสะ โมหะ ให้เบาบางลง จะมาสู่โลกนี้อีกเพียงครั้งเดียวเท่านั้น ก็จักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ นี้เรียกว่า บุคคลผู้เป็นสมณะบัวหลวง

บุคคลผู้เป็นสมณะบัวขาว เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เกิดผุดขึ้น เพราะความสิ้นไปแห่งโอรัมภาคิยสัญโญชน์ ๕ และปรินิพพานในเทวโลกนั้น มีอันไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา นี้เรียกว่า บุคคลผู้เป็นสมณะบัวขาว

บุคคลผู้เป็นสมณะสุขุมาลในหมู่สมณะ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ รู้ยิ่งด้วยตนเองแล้ว กระทำให้แจ้งแล้ว เข้าถึงแล้วซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายแล้ว สำเร็จอิริยาบถอยู่ ในทิฏฐธรรมเทียว นี้ เรียกว่า บุคคลผู้เป็นสมณะสุขุมาลในหมู่สมณะ

จตุกกนิทเทส จบ

ปัญจกนิทเทส

[บุคคล ๕ จำพวก]

[๑๔๑] บรรดาบุคคลที่ได้แสดงไว้แล้วนั้นๆ บุคคลนี้ใดต้องอาบัติด้วยเดือดร้อนด้วย ทั้งไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งเจโตวิมุติ ซึ่งปัญญาวิมุติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือแห่งอกุศลธรรม อันลามกที่เกิดขึ้นแล้วแก่บุคคลนั้นเหล่านั้นบุคคลนั้นเป็นผู้อันบุคคลที่ ๕ พึงว่ากล่าว อย่างนี้ว่า อาสวะทั้งหลายเกิดแต่การต้องอาบัติ ย่อมมีแก่ท่านแล อาสวะทั้งหลายเกิดแต่ความ เดือดร้อน ย่อมเจริญยิ่งแก่ท่าน ทางดีที่สุด ขอท่านผู้มีอายุ จงละอาสวะทั้งหลายที่เกิดแต่การ ต้องอาบัติจงบรรเทาอาสวะทั้งหลายอันเกิดแต่ความเดือดร้อน จงยังจิตและปัญญาให้เจริญ ด้วยอาการอย่างนี้ ท่านจักเป็นผู้เสมอด้วยบุคคลที่ ๕ นี้

บุคคลนี้ใด ต้องอาบัติ แต่ไม่เดือดร้อน ทั้งไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งเจโตวิมุติ ซึ่งปัญญาวิมุติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือแห่งอกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้วแก่บุคคลนั้น เหล่านั้น บุคคลนั้นเป็นผู้อันบุคคลที่ ๕ พึงกล่าวอย่างนี้ว่าอาสวะทั้งหลายเกิดแต่การต้องอาบัติ ย่อมมีแก่ท่านแล้ว อาสวะทั้งหลายเกิดแต่ความเดือดร้อน ย่อมไม่เจริญยิ่งแก่ท่าน ทางดีที่สุด ขอท่านผู้มีอายุ จงละอาสวะทั้งหลาย ซึ่งเกิดแต่การต้องอาบัติ จงยังจิตและปัญญาให้เจริญ ด้วยอาการอย่างนี้ ท่านจักเป็นผู้เสมอด้วยบุคคลที่ ๕ นี้

บุคคลนี้ใด ไม่ต้องอาบัติแต่มีความเดือดร้อน ทั้งไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งเจโตวิมุติ ซึ่งปัญญาวิมุติ อันเป็นที่ดับไปโดยไม่เหลือแห่งอกุศลธรรมอันลามก ซึ่งเกิดขึ้นแล้วแก่บุคคลนั้น บุคคลนั้นเป็นผู้อันบุคคลที่ ๕ พึงว่ากล่าวอย่างนี้ว่า อาสวะทั้งหลายเกิดแต่การต้องอาบัติ ย่อมไม่มีแก่ท่านแล อาสวะทั้งหลายเกิดแต่ความเดือดร้อน ย่อมไม่เจริญยิ่งแก่ท่าน ทางที่ดีที่สุด ท่านผู้มีอายุจงบรรเทาอาสวะทั้งหลายซึ่งเกิดแต่ความเดือดร้อน จงยังจิตและปัญญาให้เจริญด้วยอาการอย่างนี้ ท่านจักเป็นผู้เสมอด้วยบุคคลที่ ๕ นี้

บุคคลนี้ใดไม่ต้องอาบัติ ไม่มีความเดือดร้อน ทั้งไม่รู้ตามความเป็นจริง ซึ่งเจโตวิมุติ ซึ่งปัญญาวิมุติ อันเป็นที่ดับไปโดยไม่เหลือแห่งอกุศลธรรมอันลามกซึ่งเกิดขึ้นแล้วแก่บุคคลนั้น บุคคลนั้นเป็นผู้อันบุคคลที่ ๕ พึงกล่าวอย่างนี้ว่าอาสวะทั้งหลายซึ่งเกิดแต่ความต้องอาบัติ ย่อมไม่มีแก่ท่านแล อาสวะซึ่งเกิดแต่ความเดือดร้อน ย่อมไม่เจริญยิ่งแก่ท่าน ทางดีที่สุด ขอท่านผู้มีอายุ จงยังจิตและปัญญาให้เจริญด้วยอาการอย่างนี้ ท่านจักเป็นผู้เสมอด้วยบุคคลที่ ๕ นี้

บุคคล ๔ จำพวกเหล่านี้ อันบุคคลที่ ๕ นี้ กล่าวสอนอยู่อย่างนี้ พร่ำสอนอยู่อย่างนี้ ย่อมถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะโดยลำดับ

[๑๔๒] บุคคลให้แล้วดูหมิ่น เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ให้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจจัย เภสัชบริขาร แก่บุคคลใด แล้วพูดแก่บุคคลนั้นว่า คนนี้ได้แต่รับของที่เขาให้ดังนี้ชื่อว่า ให้แล้วดูหมิ่นบุคคลนั้น บุคคลอย่างนี้ชื่อว่าให้แล้วดูหมิ่น

บุคคลดูหมิ่นด้วยการอยู่ร่วม เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ตนย่อมอยู่ร่วมกับด้วยบุคคลใด สิ้น ๒ ปี หรือ ๓ ปี ย่อมดูหมิ่นบุคคลนั้นด้วยการอยู่ร่วม บุคคลอย่างนี้ชื่อว่าดูหมิ่นด้วยการอยู่ร่วม

บุคคลผู้เชื่อง่าย เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อเขาสรรเสริญหรือติเตียนผู้อื่น ย่อมเชื่อทันทีบุคคลอย่างนี้ชื่อว่าผู้เชื่อง่าย

บุคคลโลเล เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีศรัทธาไม่จริงจัง มีความภักดีไม่จริงจังมีความรักไม่จริงจัง มีความเลื่อมใสไม่จริงจัง บุคคลอย่างนี้ชื่อว่าโลเล

บุคคลผู้โง่งมงาย เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมไม่รู้กุศลธรรม อกุศลธรรม ย่อมไม่รู้สาวัชชธรรม อนวัชชธรรม ย่อมไม่รู้หีนธรรม ปณีตธรรม ย่อมไม่รู้ธรรมที่มีส่วนเปรียบด้วยของดำของขาว บุคคลอย่างนี้ชื่อว่าผู้โง่งมงาย

บรรดาบุคคลเหล่านั้น บุคคลเปรียบด้วยนักรบอาชีพ ๕ จำพวกเป็นไฉน

[๑๔๓] นักรบอาชีพ ๕ จำพวก

นักรบบางคนในโลกนี้ พอเห็นปลายธุลีเท่านั้น ย่อมชะงัก ย่อมหยุด ย่อมไม่ตั้งมั่น ย่อมไม่อาจเข้าสู้รบ นักรบอาชีพบางคน แม้เห็นปานนี้ ย่อมมีในโลกนี้ นี้เป็นนักรบจำพวกที่ ๑ ที่มีปรากฏอยู่ในโลก

นักรบอาชีพอื่นยังมีอยู่อีก คือ นักรบอาชีพบางคนในโลกนี้ เห็นปลายธุลีแล้วยังอดทนได้ แต่ว่าพอเห็นปลายธงเท่านั้น ย่อมชะงัก ย่อมหยุด ย่อมไม่ตั้งมั่นย่อมไม่อาจเข้าสู้รบ นักรบอาชีพบางคนแม้เห็นปานนี้ ย่อมมีในโลกนี้ นี้เป็นนักรบอาชีพจำพวกที่สอง ที่มีปรากฏอยู่ในโลก

นักรบอาชีพอื่นยังมีอยู่อีก คือ นักรบอาชีพบางคนในโลกนี้ เห็นปลายธุลี ยังอดทนได้ เห็นปลายธงยังอดทนได้ แต่พอได้ยินเสียงพลนิกายอึกทึกเท่านั้นย่อมชะงัก ย่อมหยุด ย่อมไม่ตั้งมั่น ย่อมไม่อาจเข้าสู้รบ นักรบอาชีพบางคนแม้เห็นปานนี้ ย่อมมีในโลกนี้ นี้เป็นนักรบอาชีพจำพวกที่ ๓ ที่มีปรากฏอยู่ในโลก

นักรบอาชีพอื่นยังมีอยู่อีก คือนักรบอาชีพบางคนในโลกนี้เห็นปลายธุลียังอดทนได้ เห็นปลายธงยังอดทนได้ ได้ยินเสียงพลนิกายอึกทึกยังอดทนได้แต่พอถูกอาวุธแม้แต่เล็กน้อย ย่อมเดือดร้อนระส่ำระสาย นักรบอาชีพบางคนแม้เห็นปานนี้ ย่อมมีในโลกนี้ นี้เป็นนักรบอาชีพจำพวกที่ ๔ ที่มีปรากฏอยู่ในโลก

นักรบอาชีพอื่นยังมีอยู่อีก คือนักรบอาชีพบางคนในโลกนี้ เห็นปลายธุลีเห็นปลายธง ได้ยินเสียงพลนิกายอึกทึก ถูกอาวุธก็อดทนได้ นักรบนั้นชนะสงครามนั้นแล้ว ได้ชื่อว่า ผู้มีสงครามอันชนะวิเศษแล้ว ย่อมครอบครองความเป็นยอดสงครามนั้นนั่นแลไว้ได้ นักรบอาชีพบางคนแม้เห็นปานนี้ ย่อมมีในโลกนี้นี้เป็นนักรบอาชีพจำพวกที่ ๕ ที่มีปรากฏอยู่ในโลก

นักรบอาชีพ ๕ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในโลก

[๑๔๔] บุคคลเปรียบด้วยนักรบอาชีพ ๕ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในหมู่ภิกษุฉันนั้นเหมือนกัน

ภิกษุ ๕ จำพวก เป็นไฉน

ภิกษุบางรูปในศาสนานี้ พอเห็นปลายธุลีเท่านั้น ย่อมจมอยู่ในมิจฉาวิตก ย่อมหยุด ย่อมดำรงอยู่ไม่ได้ ย่อมไม่อาจสืบต่อพรหมจรรย์ได้ แสดงความเป็นผู้ทุรพลในสิกขาออกให้ปรากฏ บอกลาสิกขาเวียนมาเพื่อความเป็นคนเลวถามว่า ปลายธุลีของภิกษุนั้น เป็นอย่างไร? คือภิกษุในศาสนานี้ ได้ยินข่าวว่าในบ้านหรือในนิคมชื่อโน้น มีสตรีหรือกุมารีรูปงามน่ารัก น่าเลื่อมใส ประกอบพร้อมด้วยผิวพรรณและทรวดทรงอันงามยิ่ง ภิกษุนั้นครั้นได้ยินข่าวนั้นแล้ว ย่อมจมอยู่ในมิจฉาวิตก ย่อมหยุด ย่อมไม่ดำรงอยู่ได้ ย่อมไม่อาจสืบต่อพรหมจรรย์ได้ แสดงความเป็นผู้ทุรพลในสิกขาออกให้ปรากฏ บอกลาสิกขาแล้วเวียนมาเพื่อความเป็นคนเลว นี้ชื่อว่า ปลายธุลีของภิกษุนั้น นักรบอาชีพนั้น พอเห็นปลายธุลีเหล่านั้น ย่อมชะงัก ย่อมหยุด ย่อมไม่ตั้งมั่น ย่อมไม่อาจเข้าสู้รบ แม้ฉันใดภิกษุนี้ก็อุปไมยฉันนั้น บุคคลบางคนแม้เห็นปานนี้ ย่อมมีในโลกนี้ บุคคลเปรียบด้วยนักรบอาชีพจำพวกที่ ๑ นี้ มีปรากฏอยู่ในหมู่ภิกษุ

ภิกษุจำพวกอื่นยังมีอยู่อีก คือภิกษุบางรูปในศาสนานี้ เห็นปลายธุลี ยังอดทนได้ แต่พอเห็นปลายธงเท่านั้น ย่อมจมอยู่ในมิจฉาวิตก ย่อมหยุดย่อมไม่ดำรงอยู่ได้ ย่อมไม่อาจสืบต่อพรหมจรรย์ได้ แสดงความเป็นผู้ทุรพลในสิกขาออกให้ปรากฏ บอกลาสิกขาแล้วเวียนมาเพื่อความเป็นคนเลว ปลายธงของภิกษุนั้น เป็นอย่างไร? คือภิกษุในศาสนานี้ไม่เพียงแต่ได้ยินข่าวเล่าลือว่าในบ้านหรือในนิคมชื่อโน้น มีสตรีหรือกุมารี รูปงามน่าดูน่าเลื่อมใส

ประกอบพร้อมด้วยผิวพรรณและทรวดทรงอันงามยิ่งดังนี้ แต่เธอได้เห็นสตรีหรือกุมารีรูปงาม น่าดูน่าเลื่อมใส ประกอบพร้อมด้วยผิวพรรณและทรวดทรงอันงามยิ่งด้วยตนเอง ครั้นเธอเห็นเขาแล้วย่อมจมอยู่ในมิจฉาวิตก ย่อมหยุด ไม่ดำรงอยู่ได้ไม่อาจสืบต่อพรหมจรรย์ได้ แสดงความเป็นผู้ทุรพลในสิกขาออกให้ปรากฏบอกลาสิกขา เวียนมาเพื่อความเป็นคนเลว นี้ชื่อว่า ปลายธงของภิกษุนั้นนักรบอาชีพนั้น เห็นปลายธุลียังอดทนได้ แต่พอเห็นปลายธงเท่านั้น ย่อมชะงักย่อมหยุด ย่อมไม่ตั้งมั่น ย่อมไม่อาจเข้าสู้รบได้ แม้ฉันใด ภิกษุนี้ ก็มีอุปไมยฉันนั้น บุคคลบางคนเห็นปานนี้ ย่อมมีในโลกนี้ บุคคลเปรียบด้วยนักรบอาชีพจำพวกที่ ๒ นี้ มีปรากฏอยู่ในหมู่ภิกษุ

ภิกษุจำพวกอื่นยังมีอยู่อีก คือภิกษุบางรูปในศาสนานี้ เห็นปลายธุลีเห็นปลายธง ยังอดกลั้นได้ แต่ว่าพอได้ยินเสียงพลนิกายอึกทึกเท่านั้น ย่อมจมอยู่ในมิจฉาวิตก ย่อมหยุด ย่อมไม่ดำรงอยู่ได้ ย่อมไม่อาจเพื่อสืบต่อพรหมจรรย์ได้ แสดงความเป็นผู้ทุรพลในสิกขาออกให้ปรากฏ บอกลาสิกขาแล้วเวียนมาเพื่อความเป็นคนเลว การได้ยินเสียงพลนิกายอึกทึกของภิกษุนั้น เป็นอย่างไร?คือมาตุคามในโลกนี้ เข้าไปหาภิกษุผู้อยู่ในป่าอยู่โคนไม้ หรืออยู่เรือนว่างเปล่าแล้ว ย่อมยิ้ม ย่อมทักทาย ย่อมซิกซี้ ย่อมยั่วเย้า เธอถูกมาตุคามยิ้มยั่ว ทักทาย ซิกซี้ ยั่วเย้าอยู่ ย่อมจมอยู่ในมิจฉาวิตก ย่อมหยุด ย่อมไม่ดำรงอยู่ได้ ย่อมไม่อาจสืบต่อพรหมจรรย์ได้ แสดงความเป็นผู้ทุรพลในสิกขาออกให้ปรากฏ บอกลาสิกขาเวียนมาเพื่อความเป็นคนเลว นี้ชื่อว่า การได้ยินเสียงพลนิกายอึกทึกของภิกษุนั้นนักรบอาชีพนั้น เห็นปลายธุลีเห็นปลายธง ย่อมอดทนได้ แต่พอได้ยินเสียงดังเท่านั้น ย่อมชะงัก ย่อมหยุด ย่อมไม่ตั้งมั่น ย่อมไม่อาจเข้าสู้รบ แม้ฉันใดภิกษุนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น บุคคลบางคนแม้เห็นปานนี้ ย่อมมีในโลกนี้ บุคคลเปรียบด้วยนักรบอาชีพคนที่ ๓ นี้ มีปรากฏอยู่ในหมู่ภิกษุ

ภิกษุจำพวกอื่นยังมีอยู่อีก คือภิกษุบางรูปในศาสนานี้ เห็นปลายธุลี เห็นปลายธง ได้ยินเสียงพลนิกายอึกทึก ย่อมอดกลั้นได้ แต่เมื่อถูกอาวุธเล็กน้อยย่อมเดือดร้อน ย่อม

กระสับกระส่าย การถูกอาวุธเล็กน้อยของภิกษุนั้นเป็นอย่างไร? คือมาตุคามในโลกนี้ เข้าไปหาภิกษุผู้อยู่ในป่า อยู่โคนไม้ อยู่เรือนว่างเปล่า ย่อมนั่งใกล้ชิด ย่อมนอนใกล้ชิด ย่อมกอดรัดภิกษุนั้น ถูกมาตุคามนั่งใกล้ชิด นอนใกล้ชิด กอดรัด ก็ไม่ลาสิกขา ไม่แสดงความเป็นผู้ทุรพล ย่อมเสพเมถุนธรรม นี้ชื่อว่า การถูกอาวุธเล็กน้อยของภิกษุนั้น นักรบอาชีพนั้นเห็นปลายธุลี เห็นปลายธง ได้ยินเสียงพลนิกายอึกทึก ย่อมอดทนไว้ได้ แต่ว่าย่อมเดือดร้อน ย่อมระส่ำระสายในเมื่อถูกอาวุธเล็กน้อย แม้ฉันใด ภิกษุนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น บุคคลบางคนแม้เห็นปานนี้ ย่อมมีในโลก บุคคลเปรียบด้วยนักรบอาชีพคนที่ ๔ นี้ มีปรากฏอยู่ในหมู่ภิกษุ

ภิกษุจำพวกอื่นยังมีอยู่อีก คือภิกษุบางรูปในศาสนานี้ เห็นปลายธุลี เห็นปลายธง ได้ยินเสียงพลนิกายอึกทึก ถูกอาวุธเล็กน้อย ย่อมอดทนได้บุคคลนั้นชนะสงครามนั้นแล้ว ชื่อว่าผู้มีสงครามอันชนะวิเศษแล้ว ย่อมบรรลุความมีชัยในสงครามนั้นนั่นแล การได้ชัยชนะสงครามของภิกษุนั้น เป็นอย่างไร?คือมาตุคามบางคนในโลกนี้ เข้าไปหาภิกษุผู้อยู่ป่า อยู่โคนไม้ อยู่เรือนว่างเปล่าแล้วย่อมนั่งใกล้ชิด ย่อมนอนใกล้ชิด กอดรัดภิกษุนั้น ถูกมาตุคามนั่งใกล้ชิดนอนใกล้ชิด กอดรัด ก็ปลดเปลื้องเอาตัวรอด แล้วหลีกไปตามปรารถนา ภิกษุนั้นย่อมเสพเสนาสนะอันสงัด เช่นป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำเขา ป่าช้า ป่าดง กลางแจ้ง กองฟาง เธอไปอยู่ในป่า โคนต้นไม้ หรือเรือนว่างเปล่า นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอย่อมละอภิชฌาในโลก มีจิตปราศจากอภิชฌา สำเร็จอิริยาบถอยู่ ยังจิตให้ผ่องใสจากอภิชฌา ละความขัดเคืองคือพยาบาทแล้ว มีจิตไม่เบียดเบียน มีความอนุเคราะห์ด้วยประโยชน์เกื้อกูลแก่สรรพสัตว์ สำเร็จอิริยาบถอยู่ ยังจิตให้ผ่องใสจากความขัดเคืองคือพยาบาทละถีนมิทธะ เป็นผู้ปราศจากถีนมิทธะ มีสัญญาในแสงสว่าง มีสติมีสัมปชัญญะ สำเร็จอิริยาบถอยู่ ยังจิตให้ผ่องใสจากถีนมิทธะ ละอุทธัจจกุกกุจจะเป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตเข้าไปสงบระงับในภายใน ยังจิตให้ผ่องใสจากอุทธัจจกุกกุจจะ ละวิจิกิจฉา เป็นผู้ข้ามพ้นจากวิจิกิจฉา ไม่เป็นผู้มีการกล่าวว่าอย่างไรในกุศลธรรมทั้งหลาย ยังจิตให้ผ่องใสจากวิจิกิจฉา ภิกษุนั้นละนิวรณ์เหล่านี้อันเป็นอุปกิเลสแห่งใจ อันทำปัญญาให้ทุรพลเสียได้แล้ว สงัดจากกามทั้งหลายสงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลาย เข้าถึงปฐมฌาน มีวิตก วิจาร มีปีติ

และมีสุขเกิดแต่วิเวก สำเร็จอิริยาบถอยู่ เพราะความสงบแห่งวิตกวิจาร เข้าถึงทุติยฌาณ ตติยฌาน จตุตถฌาน สำเร็จอิริยาบถอยู่ ภิกษุนั้นครั้นจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลส ดุจเนิน ปราศจากอุปกิเลสเป็นธรรมชาติอ่อนควรแก่การงานตั้งมั่นแล้ว ถึงความไม่หวั่นไหว แล้วอย่างนี้ ย่อมยังจิตให้น้อมไปในฌานเป็นเครื่องสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย เธอย่อมรู้ ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ย่อมรู้ตาม ความเป็นจริงว่าเหล่านี้อาสวะ นี้เหตุเกิดขึ้นแห่งอาสวะ นี้ความดับไปแห่งอาสวะ นี้ข้อปฏิบัติ ให้ถึงความดับอาสวะ เมื่อเธอรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ จิตย่อมหลุดพ้น แม้จากกามาสวะ แม้จากภวาสวะ แม้จากอวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ความรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว ย่อมมี ย่อมรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์ได้อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความ เป็นอย่างนี้ไม่มี นี้คือการได้ชัยชนะในสงครามของภิกษุนั้น นักรบอาชีพนั้น เห็นปลายธุลี ปลายธง ได้ยินเสียงพลนิกายอึกทึก ถูกอาวุธเล็กน้อย ย่อมอดทนได้ บุคคลนั้นชนะ สงครามแล้ว ชื่อว่า ผู้มีสงครามอันชนะวิเศษแล้ว ย่อมบรรลุความมีชัยในสงครามนั้นนั่นแล แม้ฉันใดภิกษุนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น บุคคลบางคนแม้เห็นปานนี้ย่อมมีในโลกนี้ บุคคลเปรียบด้วย นักรบอาชีพที่ ๕ นี้ มีปรากฏอยู่ในหมู่ภิกษุ

บุคคลเปรียบด้วยนักรบอาชีพ ๕ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในหมู่ภิกษุ

[๑๔๕] บรรดาภิกษุเหล่านั้น ภิกษุถือบิณฑบาตเป็นวัตร ๕ จำพวกเป็นไฉน

ภิกษุเป็นผู้ถือบิณฑบาตเป็นวัตร เพราะเป็นผู้เขลา เป็นผู้งมงาย

ภิกษุเป็นผู้มีความปรารถนาลามก ถูกความอยากได้เข้าครอบงำ จึงถือบิณฑบาตเป็นวัตร

ภิกษุถือบิณฑบาตเป็นวัตร เพราะเป็นบ้า เพราะมีจิตฟุ้งซ่าน

ภิกษุถือบิณฑบาตเป็นวัตร เพราะคิดว่าองค์แห่งภิกษุ ผู้ถือบิณฑบาตเป็นวัตรนี้ เป็น ข้อที่พระพุทธเจ้า พระสาวกแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลายสรรเสริญ

อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้ถือบิณฑบาตเป็นวัตร เพราะอาศัยความปรารถนาน้อยอย่างเดียว เพราะอาศัยความสันโดษอย่างเดียว เพราะอาศัยความขัดเกลากิเลสอย่างเดียว เพราะอาศัย ความต้องการด้วยข้อปฏิบัติอันงามนี้อย่างเดียว

บรรดาภิกษุเหล่านั้น ภิกษุนี้ใดถือบิณฑบาตเป็นวัตร เพราะอาศัยความปรารถนาน้อยอย่างเดียว เพราะอาศัยความสันโดษอย่างเดียว เพราะอาศัยความขัดเกลากิเลสอย่างเดียว เพราะอาศัยความต้องการด้วย ข้อปฏิบัติอันงามนี้อย่างเดียว ภิกษุนี้เป็นผู้เลิศ เป็นผู้ประเสริฐสุด เป็นประมุข เป็นผู้สูงสุดเป็นผู้ประเสริฐกว่าบรรดาภิกษุผู้ถือบิณฑบาตเป็นวัตร ๕ จำพวกเหล่านี้ น้ำนมเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากน้ำนม เนยข้นเกิดจากนมส้ม เนยใสเกิดจากเนยข้น ก้อนเนยใสเกิดจากเนยใส บรรดาเภสัช ๕ นั้น ก้อนเนยใส ชาวโลกกล่าวว่าเลิศชื่อแม้ฉันใด ภิกษุถือบิณฑบาตเป็นวัตร นี้ใด เป็นผู้ถือบิณฑบาตเป็นวัตรเพราะอาศัยความปรารถนาน้อยอย่างเดียว เพราะอาศัยความสันโดษอย่างเดียวเพราะอาศัยความขัดเกลากิเลสอย่างเดียว เพราะอาศัยความต้องการด้วยข้อปฏิบัติอย่างเดียว ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ภิกษุนี้ เป็นผู้เลิศ เป็นผู้ประเสริฐ เป็นประมุขเป็นผู้สูงสุด เป็นผู้ประเสริฐกว่าภิกษุผู้ถือบิณฑบาตเป็นวัตร ๕ จำพวกเหล่านี้

เหล่านี้ชื่อว่า ภิกษุถือบิณฑบาตเป็นวัตร ๕ จำพวก

[๑๔๖] ภิกษุถือห้ามภัตรอันนำมาถวาย ต่อภายหลังเป็นวัตร ๕ จำพวก ภิกษุถือนั่งฉันอาสนะเดียวเป็นวัตร ๕ จำพวก ภิกษุถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ๕ จำพวกภิกษุถือไตรจีวรเป็นวัตร ๕ จำพวก ภิกษุถืออยู่ป่าเป็นวัตร ๕ จำพวก ภิกษุถืออยู่โคนไม้เป็นวัตร ๕ จำพวก ภิกษุถืออยู่ในที่แจ้งเป็นวัตร ๕ จำพวก ภิกษุถือการนั่งเป็นวัตร ๕ จำพวก ภิกษุถืออยู่ในเสนาสนะที่ท่านจัดไว้เป็นวัตร ๕ จำพวก เป็นไฉน

บรรดาภิกษุเหล่านั้น ภิกษุถือการอยู่ป่าช้าเป็นวัตร ๕ จำพวกเป็นไฉน

ภิกษุถือการอยู่ป่าช้าเป็นวัตร เพราะความเป็นผู้เขลา เพราะความเป็นผู้งมงาย

ภิกษุมีความปรารถนาลามก ถูกความปรารถนาครอบงำ จึงถือการอยู่ป่าช้าเป็นวัตร

ภิกษุถือการอยู่ป่าช้าเป็นวัตร เพราะเป็นบ้า เพราะจิตฟุ้งซ่าน

ภิกษุถือการอยู่ป่าช้าเป็นวัตร เพราะคิดว่า การอยู่ป่าช้าเป็นวัตรนี้ เป็นข้อที่พระพุทธเจ้า พระสาวกของพระพุทธเจ้าทั้งหลายสรรเสริญ

อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุถือการอยู่ป่าช้าเป็นวัตร เพราะอาศัยความปรารถนาน้อยอย่างเดียว เพราะอาศัยความสันโดษอย่างเดียว เพราะอาศัยความขัดเกลากิเลสอย่างเดียว เพราะอาศัยความต้องการด้วยข้อปฏิบัติอันงามนี้อย่างเดียว

บรรดาภิกษุเหล่านั้น ภิกษุนี้ใดถือการอยู่ป่าช้าเป็นวัตร เพราะอาศัยความปรารถนาน้อยอย่างเดียว เพราะอาศัยความสันโดษอย่างเดียว เพราะอาศัยความขัดเกลากิเลสอย่างเดียว เพราะอาศัยความต้องการด้วยข้อปฏิบัติอันงามนี้อย่างเดียว ภิกษุนี้เป็นผู้เลิศ เป็นผู้ประเสริฐ เป็นประมุข เป็นผู้สูงสุด และเป็นผู้ประเสริฐกว่าภิกษุผู้ถืออยู่ป่าช้าเป็นวัตร ๕ จำพวกเหล่านี้ น้ำนมเกิดจากแม่โคนมส้มเกิดจากน้ำนม เนยข้นเกิดจากนมส้ม เนยใสเกิดจากเนยข้น ก้อนเนยใสเกิดจากเนยใส บรรดาเภสัชเหล่านั้น ก้อนเนยใส ชาวโลกกล่าวว่าเลิศ ชื่อแม้ฉันใด ภิกษุถือการอยู่ป่าช้าเป็นวัตรนี้ใด เป็นผู้ถือบิณฑบาตเป็นวัตร เพราะอาศัยความปรารถนาน้อยอย่างเดียว เพราะอาศัยความสันโดษอย่างเดียว เพราะอาศัยความขัดเกลากิเลสอย่างเดียว เพราะอาศัยความต้องการด้วยข้อปฏิบัติอันงามนี้อย่างเดียว ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ภิกษุนี้เป็นผู้เลิศ เป็นผู้ประเสริฐ เป็นประมุขเป็นผู้สูงสุด เป็นผู้ประเสริฐกว่าภิกษุผู้ถือบิณฑบาตเป็นวัตร ๕ จำพวกเหล่านี้

เหล่านี้ชื่อว่า ภิกษุถือการอยู่ป่าช้าเป็นวัตร ๕ จำพวก

ปัญจกนิทเทส จบ

ฉักกนิทเทส

[บุคคล ๖ จำพวก]

[๑๔๗] บรรดาบุคคลเหล่านั้น บุคคลนี้ใด ตรัสรู้สัจจะทั้งหลายด้วยตนเอง ในธรรมทั้งหลาย ที่ไม่ได้สดับมาแล้วในกาลก่อน ทั้งบรรลุความเป็นสัพพัญญูในธรรมนั้นด้วย ทั้งถึงความชำนาญในธรรม เป็นกำลังทั้งหลายด้วยบุคคลนั้น พึงเห็นว่าเป็น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยพระสัพพัญญุตญาณนั้น

บุคคลนี้ใด ตรัสรู้สัจจะทั้งหลายด้วยตนเองในธรรมทั้งหลายที่ไม่ได้สดับมาแล้วในกาลก่อน แต่มิได้บรรลุความเป็นสัพพัญญูในธรรมนั้นด้วย ทั้งมิได้ถึงความชำนาญในธรรมเป็นกำลังทั้งหลายด้วย บุคคลนั้น พึงเห็นว่าเป็น พระปัจเจกพุทธเจ้า ด้วยปัจเจกโพธิญาณนั้น

บุคคลนี้ใด มิได้ตรัสรู้สัจจะทั้งหลายด้วยตนเองในธรรมทั้งหลายที่ไม่ได้สดับมาแล้วในกาลก่อน เป็นผู้ทำที่สุดทุกข์ได้ในทิฏฐธรรมเทียว ทั้งบรรลุสาวกบารมีด้วย บุคคลเหล่านั้นพึงเห็นว่าเป็น พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะด้วยสาวกบารมีญาณนั้น

บุคคลนี้ใด มิได้ตรัสรู้สัจจะทั้งหลายด้วยตนเองในธรรมทั้งหลายที่ไม่ได้สดับมาแล้วในกาลก่อน เป็นผู้ทำที่สุดทุกข์ได้ในทิฏฐธรรมเทียว แต่ไม่บรรลุสาวกบารมี บุคคลเหล่านั้นพึงเห็นว่าเป็น พระอรหันต์ ที่เหลือ ด้วยการกระทำที่สุดแห่งทุกข์นั้น

บุคคลนี้ใด มิได้ตรัสรู้สัจจะทั้งหลายด้วยตนเองในธรรมทั้งหลายที่ไม่ได้สดับมาแล้วในกาลก่อน ทั้งมิได้กระทำที่สุดทุกข์ในทิฏฐธรรมเทียว เป็นพระอนาคามี ไม่มาแล้วสู่ความเป็นอย่างนี้ บุคคลนั้น พึงเห็นว่าเป็น พระอนาคามีด้วยการไม่กลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้นั้น

บุคคลนี้ใด มิได้ตรัสรู้สัจจะทั้งหลายด้วยตนเองในธรรมทั้งหลายที่ไม่ได้สดับมาแล้วในกาลก่อน ทั้งไม่ได้ทำที่สุดทุกข์ในทิฏฐธรรมเทียว ยังมาสู่ความเป็นอย่างนี้ บุคคลเหล่านั้นพึงเห็นว่าเป็น พระโสดาบัน พระสกทาคามีด้วยการมาสู่ความเป็นอย่างนี้นั้น

ฉักกนิทเทส จบ

สัตตกนิทเทส

[บุคคล ๗ จำพวก]

[๑๔๘] บุคคลจมแล้วคราวเดียว ย่อมจมอยู่นั่นเอง เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ประกอบแล้วด้วยอกุศลธรรมอันดำโดย ส่วนเดียว บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า บุคคลจมแล้วคราวเดียว ย่อมจมอยู่นั่นเอง

บุคคลโผล่ขึ้นแล้ว จมลงอีก เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมโผล่ขึ้นในกุศลธรรมคือสัทธาอันดี ย่อมโผล่ขึ้นในกุศลธรรมคือหิริอันดี ย่อมโผล่ขึ้นในกุศลธรรมคือโอตตัปปะอันดี ย่อมโผล่ขึ้นในกุศลธรรมคือวิริยะอันดี ย่อมโผล่ขึ้นในกุศลธรรมคือปัญญาอันดี สัทธาของบุคคลนั้นย่อมไม่ตั้งอยู่ได้ ย่อมไม่เจริญ

ย่อมเสื่อมไปถ่ายเดียว หิริของบุคคลนั้นไม่ตั้งอยู่ได้ ย่อมไม่เจริญ ย่อมเสื่อมไปถ่ายเดียว โอตตัปปะของบุคคลนั้น ย่อมไม่ตั้งอยู่ได้ ย่อมไม่เจริญ ย่อมเสื่อมไปโดยถ่ายเดียว วิริยะของบุคคลนั้นย่อมไม่ตั้งอยู่ได้ ย่อมไม่เจริญ ย่อมเสื่อมไปถ่ายเดียว ปัญญาของบุคคลนั้น ย่อมไม่ตั้งอยู่ได้ ย่อมไม่เจริญ ย่อมเสื่อมไปถ่ายเดียว บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า โผล่ขึ้นแล้ว จมลงอีก

บุคคลโผล่ขึ้นแล้ว หยุดอยู่ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมโผล่ขึ้นในกุศลธรรมคือสัทธาอันดี ในกุศลธรรมคือหิริอันดี ในกุศลธรรมคือโอตตัปปะอันดี ในกุศลธรรมคือวิริยะอันดีในกุศลธรรมคือปัญญาอันดี สัทธาของบุคคลนั้น ไม่เสื่อม ไม่เจริญ คงตั้งอยู่หิริของบุคคลนั้น ไม่เสื่อม ไม่เจริญ คงตั้งอยู่ โอตตัปปะของบุคคลนั้น ไม่เสื่อมไม่เจริญ คงตั้งอยู่ วิริยะของบุคคลนั้น ไม่เสื่อม ไม่เจริญ คงตั้งอยู่ ปัญญาของบุคคลนั้น ไม่เสื่อม ไม่เจริญ คงตั้งอยู่ บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า โผล่ขึ้นแล้ว หยุดอยู่

บุคคลโผล่ขึ้นแล้ว เหลียวมองดู เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ โผล่ขึ้นในกุศลธรรมคือสัทธาอันดี ในกุศลธรรมคือหิริอันดี ในกุศลธรรมคือโอตตัปปะอันดี ในกุศลธรรมคือวิริยะอันดี ในกุศลธรรมคือปัญญาอันดี บุคคลนั้นเป็นพระโสดาบัน เป็นผู้มีอันไม่ตกไปในอบายภูมิเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง เป็นผู้มีความตรัสรู้เป็นที่ในเบื้องหน้า เพราะสัญโญชน์ ๓ สิ้นไปแล้ว บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า โผล่ขึ้นแล้ว เหลียวมองดู

บุคคลโผล่ขึ้นแล้ว ว่ายข้ามไป เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมโผล่ขึ้นในกุศลธรรมคือสัทธาอันดี ในกุศลธรรมคือหิริอันดี ในกุศลธรรมคือโอตตัปปะอันดี ในกุศลธรรมคือวิริยะอันดีในกุศลธรรมคือปัญญาอันดี บุคคลนั้นชื่อว่า เป็นพระสกทาคามี เพราะสัญโญชน์๓ สิ้นไปแล้ว เพราะราคะ โทสะ และโมหะเบาบางลง มาสู่โลกนี้อีกเพียงครั้งเดียวเท่านั้น ย่อมกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า โผล่ขึ้นแล้วว่ายข้ามไป

บุคคลโผล่ขึ้นแล้วและว่ายไปถึงที่ตื้นพอหยั่งถึงแล้ว เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมโผล่ขึ้นในกุศลธรรมคือสัทธาอันดี ในกุศลธรรมคือหิริอันดี ในกุศลธรรมคือโอตตัปปะอันดี ในกุศลธรรมคือวิริยะอันดีในกุศลธรรมคือปัญญาอันดี บุคคลนั้นเป็นอุปปาติกะ เพราะโอรัมภาคิยสัญโญชน์ ๕ สิ้นไปแล้ว จะปรินิพพานในเทวโลกนั้น เป็นผู้มีอันไม่กลับมาจากเทวโลกนั้นเป็นธรรมดา บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า โผล่ขึ้นแล้วและว่ายไปถึงที่ตื้นพอหยั่งถึงแล้ว

บุคคลโผล่ขึ้นและว่ายข้ามไปถึงฝั่งแล้ว เป็นพราหมณ์ยืนอยู่บนบก เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมโผล่ขึ้นในกุศลธรรมคือสัทธาอันดี ย่อมโผล่ขึ้นในกุศลธรรมคือหิริอันดี ย่อมโผล่ขึ้นในกุศลธรรมคือโอตตัปปะอันดี ย่อมโผล่ขึ้นในกุศลธรรมคือวิริยะอันดี ย่อมโผล่ขึ้นในกุศลธรรมคือปัญญาอันดี บุคคลนั้นรู้ยิ่งด้วยตนเองแล้ว ทำให้แจ้งแล้ว เข้าถึงแล้ว ซึ่งเจโตวิมุติ ซึ่งปัญญาวิมุติชื่อว่าหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปแล้ว สำเร็จอิริยาบถอยู่ในทิฏฐธรรมเทียว บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า โผล่ขึ้นและว่ายข้ามไปถึงฝั่งแล้วเป็นพราหมณ์ยืนอยู่บนบก

[๑๔๘] บุคคลผู้เป็นอุภโตภาควิมุต เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ถูกต้องวิโมกข์ ๘ ด้วยกาย สำเร็จอิริยาบถอยู่ และอาสวะทั้งหลายของบุคคลนั้น สิ้นไปแล้วเพราะเห็นด้วยปัญญา นี้เรียกว่าบุคคลผู้เป็นอุภโตภาควิมุต

บุคคลผู้เป็นปัญญาวิมุต บุคคลผู้เป็นกายสักขี บุคคลผู้เป็นทิฐิปัตตะ บุคคลผู้เป็นสัทธาวิมุต บุคคลผู้เป็นธัมมานุสารี เป็นไฉน? และบุคคลผู้เป็นสัทธานุสารี เป็นไฉน

สัทธินทรีย์ของบุคคลใด ผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้ง โสดาปัตติผลมีประมาณยิ่ง อบรมอริยมรรค มีสัทธาเป็นตัวนำ มีสัทธาเป็นประธาน นี้เรียกว่า บุคคลผู้เป็นสัทธานุสารี บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งโสดาปัตติผล ชื่อว่าสัทธานุสารีผู้ตั้งอยู่แล้วในผล ชื่อว่าสัทธาวิมุต ด้วยประการดังนี้แล

สัตตกนิทเทส จบ

อัฏฐกนิทเทส

[บุคคล ๘ จำพวก]

[๑๕๐] บุคคลผู้พร้อมเพียงด้วยมรรค ๔ ผู้พร้อมเพียงด้วยผล ๔เป็นไฉน

บุคคลผู้เป็นพระโสดาบัน

บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งโสดาปัตติผล

บุคคลผู้เป็นพระสกทาคามี

บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งสกทาคามิผล

บุคคลผู้เป็นพระอนาคามี

บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งอนาคามิผล

บุคคลผู้เป็นพระอรหันต์

บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อเป็นพระอรหันต์

เหล่านี้ชื่อว่า บุคคลผู้พร้อมเพรียงด้วยมรรค ๔ ผู้พร้อมเพรียงด้วยผล ๔

อัฏฐกนิทเทส จบ

นวกนิทเทส

[บุคคล ๙ จำพวก]

[๑๕๑] บุคคลผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมตรัสรู้สัจจะทั้งหลายด้วยตนเอง ในธรรมทั้งหลายที่ตนมิได้เคยสดับมาแล้วในกาลก่อน บรรลุความเป็นพระสัพพัญญูในธรรมนั้นๆ และบรรลุความเป็นผู้มีความชำนาญในธรรม เป็นกำลังทั้งหลายนี้เรียกว่า บุคคลผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

บุคคลผู้เป็นพระปัจเจกพุทธะ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมตรัสรู้สัจจะทั้งหลายด้วยตนเอง ในธรรมทั้งหลายที่ตนมิได้เคยสดับมาแล้วในกาลก่อน แต่มิได้บรรลุความเป็นพระสัพพัญญูในธรรมนั้น ทั้งไม่ถึงความเป็นผู้ชำนาญในธรรมอันเป็นกำลังทั้งหลาย นี้เรียกว่าบุคคลผู้เป็นพระปัจเจกพุทธะ

บุคคลผู้เป็นอุภโตภาควิมุต เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ถูกต้องวิโมกข์ ๘ ด้วยกาย สำเร็จอิริยาบถอยู่ ทั้งอาสวะของผู้นั้นก็หมดสิ้นแล้ว เพราะเห็นด้วยปัญญา นี้เรียกว่า บุคคลผู้เป็นอุภโตภาควิมุต

บุคคลผู้เป็นปัญญาวิมุต เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ มิได้ถูกต้องวิโมกข์ ๘ ด้วยกาย สำเร็จอิริยาบถอยู่ แต่อาสวะของผู้นั้นหมดสิ้นแล้ว เพราะเห็นด้วยปัญญา นี้เรียกว่า บุคคลผู้เป็นปัญญาวิมุต

บุคคลผู้เป็นกายสักขี เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ถูกต้องวิโมกข์ ๘ ด้วยกาย สำเร็จอิริยาบถอยู่ ทั้งอาสวะบางอย่างของผู้นั้นก็หมดสิ้นแล้ว เพราะเห็นด้วยปัญญา นี้เรียกว่าบุคคลผู้เป็นกายสักขี

บุคคลผู้เป็นทิฏฐิปัตตะ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯนี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ อนึ่งธรรมทั้งหลายที่พระตถาคตประกาศแล้ว ผู้นั้นเห็นชัดด้วยปัญญา ดำเนินไปด้วยดีแล้วด้วยปัญญา อนึ่งอาสวะบางอย่างของผู้นั้น ก็หมดสิ้นแล้วเพราะเห็นด้วยปัญญา นี้เรียกว่าบุคคลผู้เป็นทิฏฐิปัตตะ

บุคคลผู้เป็นสัทธาวิมุต เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ อนึ่งธรรมทั้งหลายที่พระตถาคตประกาศ ผู้นั้นเห็นชัดด้วยปัญญา ดำเนินไปด้วยดีแล้วด้วยปัญญา อนึ่งอาสวะบางอย่างของผู้นั้นก็หมดสิ้นแล้ว เพราะเห็นด้วยปัญญา แต่มิใช่เหมือน บุคคลผู้เป็นทิฏฐิปัตตะนี้เรียกว่า บุคคลผู้เป็นสัทธาวิมุต

บุคคลผู้เป็นธัมมานุสารี เป็นไฉน

ปัญญินทรีย์ ของบุคคลใดผู้ปฏิบัติแล้ว เพื่อทำให้แจ้งโสดาปัตติผล มีประมาณยิ่ง บุคคลนั้นย่อมอบรมอริยมรรคอันมีปัญญาเป็นตัวนำ มีปัญญาเป็นประธาน นี้เรียกว่า บุคคลผู้เป็นธัมมานุสารี บุคคลผู้ปฏิบัติแล้ว เพื่อทำให้แจ้งโสดาปัตติผล ชื่อว่าธัมมานุสารี บุคคลผู้ตั้งแล้วอยู่ในผล ชื่อว่าทิฏฐิปัตตะ

บุคคลผู้เป็นสัทธานุสารี เป็นไฉน

สัทธินทรีย์ ของบุคคลใดผู้ปฏิบัติ เพื่อทำให้แจ้งโสดาปัตติผล มีประมาณยิ่ง บุคคลนั้นย่อมอบรมอริยมรรค มีสัทธาเป็นตัวนำ มีสัทธาเป็นประธานนี้เรียกว่า บุคคลผู้เป็นสัทธานุสารี บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งโสดาปัตติผลชื่อว่าสัทธานุสารี บุคคลผู้ตั้งอยู่แล้วในผล ชื่อว่าสัทธาวิมุต

นวกนิทเทส

ทสกนิทเทส

[บุคคล ๑๐ จำพวก]

[๑๕๒] ความสำเร็จในกามาวจรภูมินี้ของพระอริยบุคคล ๕ จำพวกเหล่าไหน

ความสำเร็จในกามาวจรภูมินี้ ของพระอริยบุคคล ๕ จำพวก เหล่านี้ คือ

พระอริยะประเภทสัตตักขัตตุปรมะ

พระอริยะประเภทโกลังโกละ

พระอริยะประเภทเอกพิชี

พระอริยะประเภทสกทาคามี

ผู้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในอัตภาพนี้

ความละอัตภาพในกามาวจรนี้ไปแล้วจึงสำเร็จของพระอริยบุคคล ๕ จำพวก
เหล่าไหน

ความละอัตภาพในกามาวจรนี้ไปแล้วจึงสำเร็จของพระอริยบุคคล ๕ จำพวกเหล่านี้ คือ

พระอริยะประเภทอันตราปรินิพพายี

พระอริยะประเภทอุปหัจจปรินิพพายี

พระอริยะประเภทอสังขารปรินิพพายี

พระอริยะประเภทสสังขารปรินิพพายี

พระอริยะประเภทอุทธังโสโตอกนิฏฐคามี

ทสกนิทเทส จบ

การบัญญัติจำพวกบุคคลของบุคคลทั้งหลาย ย่อมมีด้วยบัญญัติเพียงเท่านี้

ปุคคลปัญญัติปกรณ์ ฉภาณวาร จบ
